היינטיגער נומער האלט 12 זייטע.

№ 173 | Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem | פרייז 35 גראשען | Lodzer Tageblat

לאדזער טאגעבלאט

רעדאקציע און אדמיניסטראציע: פיעטריקאווער 16.
טעלעפאנען פון: רעדאקציע 57, פון אדמיניסטראציע 47.

פרייטאג, י"ח תמוז תרפ"ט. | 26 lipca 1929 r. | 22-טער יאהרגאנג.

וואָרנונג!

צוליב דעם, וואָס א געוויסע פערזאָן בעמיהט זיך לעצטענס צו בעהאלטען אונטערן מאַנטעל פון מיין איבעראל-בעקאנטע פירמע, וועלכע זיך געפינט אויך אויף ... אין א טעות די געעהרטע קונדשאפט, ווארן איך דערמיט, אז מיין געעהרטע קליענטעלע זאל זיך נישט לאזען פון קיינעם פערפיהרען. מיט דער דערמאנטער פערזאן האב איך קיין שום געמיינזאמעס נישט. דאנעגען טענה זיך זאָגען עקזיסטירענדע מעבעל-פאבריק געפינט זיך ווי ביז איצט אויפ'ן זעלבען אדרעס:

נארוטאוויטשא (דזשעלנאַ) 12 אין הויף.

קיין שום פיליאַלע בעזיץ איך נישט.

מאכענדיג וויסען דעם אויבענדערמאנטען איינמערקזאם די געעהרטע קונדשאפט, האב איך גלייכצייטיג די געלעגענהייט צו מעלדען, אז איך בעזיץ איצטער אויף לאגער א גרויסען אויסוואהל פון — פאלירטע און דעמבאַווע — קאמפלעטע איינריכטונגען, ווי אויך פערשידענע ענצעלנע מעבעל-שטיקער צוליב דעם דויערנ-דען קריזיס האב איך בעדייטענד פערקלענערט די פרייזען.

האפענדיג, דאס די געעהרטע קונדשאפט וועט מיר, ווי ביז איצט אויך ווייטער שענקען דעם פולסטען צוטרוי פערבלייב איך מיט אכטונג

FABRYKA MEBLI I. M. TERKELTAUB, Narutowicza 12 w podwórzu. — Tel. 34-18.

אלע לאדזער יודען, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט דעם יודישען קינדער-דארף

אין העלענובעק חג הקציר

ווערען איינגעלאדען צו דעם

וועלכע קומט פאר אין העלענובעק זונטאג, ד. 28.7.מ. פינקטליך 3 אזייגער נאכמ.

די פערוואלטונג פון אינטערנאט פאר יודישע קינדער און פערמע אין העלענובעק.

Polski Przemysł Gumowy T.A., Grudziądz.

צו דער פערלאָבונג פון פרל.

בעלא אבארו שאַנעק

מיט ה' נאַטאַן פייבושעוויטש

גראטולירען הערצליך און ווינשען פיל גליק

סאלא און נאטאן פאדסטאלסקי
מאַניעק ווארשאווסקי.

מיין ל. ענקעל הערשל און טאַנטע בלומה אין ביאלא פאדלאסקא צו דער התונה פון זייער ל. זוהן

אברהם באַנקהאַלטער

ווינשט א הערצליכען מזל-טוב

חיים באַנקהאַלטער.

PODZIĘKOWANIE

Za trudy i bezinteresowne załatwienie spornej sprawy pomiędzy mną a p. M. Wajnbergerem wyrażam niniejszem Sz. p. Redaktorowi

E. Hamburskiemu

i Sz. p. Budowniczemu

J. Tyllerowi

szczere podziękowania

H. Dawidowicz.

סטארשי פעלטשער

י. ברעגמאן

צוריקגעקעהרט

קעלמא-גאס נומ. 28.

א געוועלב

צוזאמען מיט א גרויסע שטוב און א קיך אויף זגערזשער 10 פון זאפארט איבערצוגעבען. צו ערפאהרען קאנסטאנטינער 29 גאטהאלף.

St. Felczer

S. SUSZKIEWICZ

קאנסטאנטינער 38 — טעל. 55-45

צוריקגעקעהרט

נעמט אן פון 8 פריה ביז 9 אווענד

3362

Dr. med Adam BENDER

האט זיך איבערגעצויגען אויף

נארוטאוויטשא 30 טעל. 14-75

ספעצ. פאר אינערליכע און הארץ-קראנקהייטען

נעמט אן פון 5—7 נאכמיטאג.

0085

שטאטיש טעאטער לאדז, צעגעלניאנא 63.

◄ גאסטראלען פון דער ►
ווילנער טרופע
יאהר XIV .... אנט. מ. מזאה.

היינט פרייטאג ד. 26 יולי 8.30 אווענד צו נידריגע פרייזען פון 1 זלאטי ביז 5.50

„קדוש השם"

מארגען שבת ד. 27 יולי 4 נאכמיטאג פון 1 זל. ביז 5.50

דער זינגער פון זיין טרויער

טראגי-קאמעדיע אין 3 אקטען מיט א פראלאג און עפילאג פון אסיף דימאוו.

שבת 8.30 אווענד צו ביליגע פרייזען
קדוש השם

זונטאג ד. 28 יולי 4 נאכמ.
קדוש השם

זונטאג 8.30 אין אווענד
2טע פרעמיערע
„אונטערוועלט"
אין 4 אקטען (14 בילדער) פון פראנץ לאנגער, רעזשי: יעזשי וואלדען.

דעקאראציעס און קאסטיומען: פריץ קליינמאן. ס'בעטייליגן זיך: פרויען: מרים ארליעסקא, אסתר גאלדענבערג, יוכבד וויסליץ, נעמי נאטאן, דינה קאמען, א.א. מענער: דוד בירנבוים, חיים בראקאוש, בערג, מענדעל דיאמאנט, זלמן הירשפעלד, יעקב וויסליץ, יעקב מאנסדארף, שמחה נאטאן, יוסף קאמען, יעקב קורלענדער.

בילעטען - פארפערקויף אין בעסטעל-קאסע אין גאסטאמסקי'ס צוקערניע פון 10 פריה ביז 7 אווענד. פון 7 אווענד ביי דער טעאטער-קאסע. פרייזען פון די פלעצער פון 1 ביז 10 זלאטיס.

יודישעס באנק-הויז

Boris Sokolower

BANKGESCHAFT

DANZIG, Langermarkt Nr. 26, Telefon 265-30.

Telegrammadresse: „INTERNA". P. K. O. Nr. 191275. Gegr. 1920

אינקאז פון וועקסלען, פראכטען און דאקומענטען אויף דאנציג, אלעס ווערט תיכף ערלעדיגט אויף ביליגע בעדינגונגען, געלד איבערזענדונגען אין דער גאנצער וועלט.

ספעציעל ביליגע קאנדיציעס פאר אלע יודישע בענק.

קארעספאנדענץ ווערט געפיהרט אין פאלגענדע שפראכען: יודיש, פויליש, דייטש, רוסיש, ענגליש און פראנצויזיש

ס'ווערט אנגענומען צו שלייפען אויסגעריבענע פיילען.

בית הכנסת „אהל יעקב"

מחר בשבת פ' פנחס, אחרי קריאת התורה תערך הזכרה לנשמת נשיאנו ומנהיגנו

ר' בנימין זאב ב"ר יעקב ד"ר הרצל ז"ל

נאום ההזכרה ישא מטיף ביה"כ מר א. לופאשיצקי.

הציונים היהודים הלאומיים מתבקשים לבוא!

Dr. L. PIKIELNY

ספעציאל-ארצט פאר נירען, בלאזען, אורין-קראנקהייטען

Nawrot 8, telefon 19-90

נעהמט אן פון 4 — 7 אין אווענד ווי אויך אין דער לעטשניצע „Zdrowie" נאוואמיעסקא 3 פון 12½—2.

Dr. med. M. Heller

ספעציאליסט פאר הויט- און ווענערישע קראנקע און מענער-שוועכע

נאווראט 2, טעל. 79-89

נעמט אן ביז 10 פריה, און פון 4—8 אווענד פאר פרויען פון 4—5 נאכמ.

פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע פרייזען.

Ciechocinek

„Wiktorja" ווילא — ולאצלאווסקא-גאס

Dr. med. W. Łaski

אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען

נעמט אן פון 1-טען יוני 1929

Dr. DONCHIN

צוריקגעקעהרט אין לאנד

ספעציעל-ארצט פאר אויגען-קראנקהייטען

נעמט אן טעגליך פון 10—1 און פון 4—7 נאכמ.

זונטאג — פון 10—1 נאכמ.

מאניושקי 1 Moniuszki טעל. 20-9

עזט און אבאנירט דאס „לאדזער טאגעבלאט"

ערב דעם 16-טען ציוניסטישען קאנגרעס אין ציריך

שוין אנגעקומען פיל דעלעגאטען. — קאנפערענצען פון „מזרחי", „התאחדות" און „וויזא". — געשלאסען די קאנפערענץ פון „קרן-קימת". — לעצטע זיצונג פון אקציאנס-קאמיטעט. — אויף דער זיצונג פון דער יודישער „אגענץ" וועלען האלטען רעדעס: פראפ. איינשטיין, לארד מעלטשעט, הערבערט סעמועל, לעאן בלום, ח. נ. ביאליק און פיל אנדערע בעריהמטע יודישע פערזענליכקייטען.

צירוך, 25 יולי (יט"א) עס זענען שוין אנגעקומען א גאנצע רייע לאנד-דעלעגאציעס. די גרעסטע צאהל פון פוילען מיט פרעזעס לעווינא בראש.

א מיליאן פונט אויף גאולת הארץ

צירוך, 25 יולי (יטא) הײנט איז געשלאסען געווארען די קאנפערענץ פון „קרן קימת לישראל". אויף דער שלום-זיצונג זענען בעהאנדעלט געווארען א גאנצע רייהע ארגאניזאציאנעלע פראגען און ס'איז בעשלאסען געווארען צו זאמלען א מיליאן פונט אויף גאולת הארץ.

די „וויזא"-קאנפערענץ

צירוך (יטא) עס דויערט ווייטער די קאנפערענץ פון „וויזא". א לעבהאפטע דיסקוסיע האט זיך אנטוויקעלט ארום דער פראגע, וואסערע ארבייט „וויזא" זאל פיהרען אין א"י צי ריין ציוניסטישע אדער אלגעמיין יודישע. עס ווערט אויך לעבהאפט בעהאנדעלט די פראגע וועגען דער ראל פון „וויזא" און וועלט-פערבאנד פון יודישע פרויען.

פראגעסטען און פאדערונגען

צירוך, 25 יולי (יטא) מארגען קומט פאר די לעצטע זיצונג פאר'ן קאנגרעס פון אקציאנס-קאמיטעט. אויף דער טאג-ארדנונג געפינט זיך די פראגע וועגען פראטעסט פון דער מזרח-גאליצישער ציוניסטישער ארגאניזאציע געגען דעם מארום פון די וואהלען פון די נישט-ציוניסטען צו דער יודישער „אגענץ". עס וועלען אויך אנגענומען ווערען בעשלוסען מכח דעם אופן פון די פרעזידיום-וואהלען צו די קאנגרעס-זיצונגען. א בעזונדער אכט ווערט געלעגט אויף דער געלד-פא-דערונג פון די רוסישע ציוניסטען.

די הכנות צו דער „אגענץ"-קאנפערענץ

צירוך, 25 יולי (יטא) צו דער עפ-נונג פון דער יודישער „אגענץ" ווערען ערווארט א גאנצע רייהע רעפּראטען און רעדעס, וואס עס זאלען האלטען: פראפ. איינשטיין, לארד מעלטשעט, הערבערט סעמיועל, אביגדור גאלדשמידט, לעאן בלום, לואי מארשאל, פעליקס ווארבורג, אסקאר וואסערמאן, דרײפוס בראדסקי, חיים ווייצמאן, נחום סאקאלאוו, הרב עוזיאל און ח. נ. ביאליק אויב ער וועט קומען צו דער זיצונג.

בערנארד בארון פאר'ן א"י-אויפבוי

צירוך, 25 יולי (יטא) צווישען די קאנגרעס-דעלעגאטען האבען זיך פער-שפרייט קלאנגען, אז בערנארד בארא, אווס קומט אויף דער זיצונג פון דער יו-דישער „אגענץ" האט געשאנקען א האל-בען מיליאן פונט פאר'ן אויפבוי פון א"י. די דאזיגע קלאנגען זענען ביז איצט נישט קיין קאנטראלירטע.

זיך אנגעהויבען די פאר-קאנפערענצען

צירוך, 25 יולי (יטא) עס האבען זיך שוין אנגעהויבען די פאר-קאנגרעס-קאנפערענצען פון א גאנצע רייהע ציוניס-טישע גרופירונגען. עס האבען געעפענט זייערע קאנפערענצען דער „מזרחי" און „התאחדות". די פארשטעהער פון לאנד-ארגאניזאציעס פון די דערמאנטע פראק-ציעס בעהאנדלען לעבהאפט די פראגע וועגען בודזשעט פון דער „יודישער אגענץ".

אפגעמעקט זאל ווערן טראצקי'ס נאמען...

מאסקווא (יט"א) די שטאט טראצק (אין לענינגראדער געגענד) איז פערענ-דערט געווארען אויף'ן נאמען קראסנא-גוואראדעסק. דאס איז געטאן געווארען, כדי אפצומעקען טראצקי'ס נאמען.

יודישער ארבייטער דערהרג'עט געווארען בעת'ן אויסלאדענען די שיף „לאדזש"

דאנציג, 25 יולי (יטא) בעת'ן אויס-לאדענען דעם אבזען-דאמפער „לאדזש" האט זיך אפגעריסען א לאסט-ווינדע און צעשמעטערט דעם יודישען שיף-ארבייטער נארמאן בלום. בלום איז פון די וואונ-דען געשטארבען.

פראפ. שעכטער'ס טאכטער ארעס-טירט פאר ארגאניזירען א שטרייק

ניו-יארק, 25 יולי (יט"א) דאס ניו-יארקער יודענטום איז שטארק אויפ-גערודערט געווארען צוליב'ן ארעסט פון דער טאכטער פון בעריהמטען יודישען געלעהרטען פראפ. שעכטער, וואס איז געשטארבען אין 1915. פרל. שעכטער איז ארעסטירט געווארען צוזאמען מיט נאך 14 מאן פאר ארגאניזירען דעם טעקסטיל-שטרייק אין נארד-קאראלינע און זי ווערט בעשולדיגט אין אנטייל אין מארד פון פאליציי-שעף.

Helenów

מארגען שבת 6 נאכמ.
א קאנצערט אונטער דער לייטונג פון ר. טעלג
7.30 אָח. ארטיסטישע אויפטריטע און באלעט.
זונטאג 11 פריה א מוזיקאלישער פריהמארגען.

צוליב דער „שויתי" פון „ישמח ישראל" זצ"ל איז דער בחור דער חוטא קראנק געווארען פאר חרטה

אויסטערלישע מעשה פון א חסידישען שברת-הלב, וואס עס וויזט ארויס דער בחור אַרא-נאוויטש, וואס האט אפגעטון די מעשה רע. דער רב סעגאל האט ענטדעקט די מעשה.

און „לאדזשער טאגעבלאט" איז געווען מיטגעטיילט וועגען דער נבלה, וואס א חברה חסידישע בחורים פון א געגנערי-שען הויף האבען אפגעטון און אלעק-סאנדערער רבינ'ס בית-המדרש צוברע-כענדיג די שויב פון דער ראהם און וועל-כער עס איז געווען אײנגערעהמט די שויתי, וואס האט געשטאמט פון „ישמח ישראל" זצ"ל. די שויתי האבען די בחו-רים צוגענומען אפצוטון א להכעיס-שפיצעל און ערשט צוליב דער גרויסער אויפרעגונג וואס די מעשה רע האט ארויסגערופען אין חסידישע קרייזען, האט מען די „שויתי" אפגעשיקט אויף דער פאסט קיין אלעקסאנדער.

די אומשטענדען ביי וועלכע די „שוי-תי" איז ענטדעקט געווארען זענען זעהר טשיקאווע. בעזונדער'ס דערפאר ווייל דא סאיז פערבונדען מיט א אקט פון עכט חסידישער שברת-הלב, וואס איז פערוואנדעלט געווארען אין א שטילער טראגעדיע פאר'ן „חוטא", א יונגער חסי-דישע הבחור וואס איז ממש קראנק געווארען פאר חרטה און צער.

די געשיכטע איז פארגעקומען אויף אזא אופן:

צווישען די בחורים וואס זענען געווען אין אלעקסאנדער אויף דער חסידישער חתונה און וואס האבען אנגעמאכט דעם „חסידישען פאגראם" און אלעקסאנדע-רער'ס רבינ'ס בית-המדרש האט זיך אויך געפינען דער זוהן פון הרב ר' משה מנחם סעגאל.

דערוויסענדיג זיך וועגען דער מעשה רע האט דער רב סעגאל ארײנגערופען זיין זוהן און א חדר מיוחד און אוהם געפרעגט: העד נאר זוהן מײנער זאלסט ווײסען, אז און אלעקסאנדערער רבינ'ס בית-המדרש איז אפגעטון געווארען א נבלה. יעדער וואס האט געהאט א חלק און דער טאט, דער איז בפירוש א חוטא און דארף זיך מתודה זיין אויף זיינע מעשים. זיי זיך מודה, האסטו געהאט א חלק דערין?

— יא, האט דער דערשראקענער רב'ס זוהן געענטפערט.

און ווער איז דער אמת'ער חויב?

— הם — הם — הם.

שטאמעלט דעם רב'ס זוהן.

— זאג דעם אמת, ווער האט צוגענו-מען די שויתי?

— מיר האבען געמאכט צווישען זיך א חרם, אז קיינער טאר נישט אויסזאגען.

— האס? איז דער רב געווארען א פערצומערטער א חרם גאר, נישט אויס-צוגעבען דעם חוטא? ש-ניט! דער רב האט אראפגעלאזט זיין בחור א פייער-דיגען פאטש און געזאגט מיט א שטרענג קול: „איך בין אויף דיר גוזר בגזירת כיבוד אב דו זאלסט אויסגעבען דעם נאמען פונ'ם חוטא. דער בחור האט אנ-געהויבען וויינען און דורך טרעהרען דער-צעהלט ווער דאס האט געטון.

זונטאג שפעט און אוועגד האבען די מקירבים פון אלעקסאנדערער הויף פלוצ-לונג בעמערקט ווי עס עפענט זיך די טיר פון דער דירה וואו דער אלעקסאנ-דערער רבי איז אײנגעשטאנען בעת זיין ווײלען 3 טעג און לאדז און עס קומט ארײן הרב ר' משה מנחם סעגאל דער רב האט געבעטען דעם משמש אוהם צוצולאזען צום רבי'ן וועגען א דבר נחוץ. דער משמש איז ארײן און רבינ'ס חדר און באלד איז ער ארויסגעקומען ארײנ-בעטענדיג דעם רב סעגאל.

וואס דער רב סעגאל האט גערעדט מיט'ן רבי'ן האט קיינער נישט געוואוסט, אבער צומארגענס איז מען געוואויער געווארען, אז די צוגענומענע שויתי איז שוין אפגעשיקט געווארען אויף דער פאסט קיין אלעקסאנדער.

ווי אזוי איז דאס נולד געווארען און ווער האט די שויתי גענומען, דאס איז געבליבען א סוד, דער נאמען פון אבזענ-דער איז געווען אנגעגעבען שלמה בן הענע און מעהר גארנישט. דאס האט אבער ארויסגערופען גדוים ניגור אין די חסידישע קרייזען און בעזונדער'ס צווי-שען די אלעקסאנדערער חסידים מען האט וועגען דעם גערעדט פערשידענע השערות.

אבער שפּעטער האט זיך די מעשה ענדגילטיג אויפגעקלערט געווארען און די מעשה איז זעהר רירענד.

נעכטען נאכמיטאג האט זיך פלוצלונג בעוויזען דער שמש פון הרב סעגאל בײם הויז ווארט פון פיעטרוקא-ווער 9, ר' משה אהראנאוויטש און אוהם געמאלדען, אז דער רב רופט אוהם. משה אהראנאוויטש האט זיך אנגעטון א שבת'-דיג בגד און איז אוועק צום רב. דא האט אוהם דער רב ארײנגערופען און א חדר מיוחד און אוהם ערקלערט: זײט ווי-סען ר' משה, אז אײער זוהן יחיאל איז בעגאנגען א מעשה רע. ער האט דאס צוגענומען די שויתי פון ישמח ישראל זצ"ל און אוהר אלס פאטער דארפט אוהם שטראפען מיט אפאטערליכער האנד, ווייל בנך החוטא.

ר' משה אראנאוויטש איז בלאס גע-ווארען פאר עגמת נפש און איז תיכף אהיימגעגאנגען, רעדען מיט זיין זוהן.

זעהענדיג אז דער פאטער ווייס שוין דעם סוד, איז דער בחור א צוזאמענגע-בראכענער ארויסגעפלאצט מיט א גע-וויין און ערקלערט, אז ער איז זיך מודה ומתודה אויף דער נבלה. פאר עגמת נפש איז דער בחור באלד שלאף געווארען בעקומענדיג קאפ וועהטאג און היץ און קלעהרט נאר ווי אזוי צו בעטען דעם אלעקסאנדערער רבי'ן ער זאל אים מוחל זיין. היות דער אלעקסאנדערער רבי איז איצט אין מארינבאד גערט דער בחור צו אלע אלעקסאנדערער חסידים זיי זאלען אוהם מוחל זיין, ער איז זיך מתו-ודה אויפ'ן חטא און האט חרטה גמורה, ער וויל מיט א כיון „שטעהן אויפ'ן בלאט" כדי ער זאל וואס מעהר מבזה ווערען און דערמיט אפקומען דעם עונש אויף זיין זינד.

הערוויטל איז יחיאל בן רבקה קראנק און ער בעט מען זאל מתפלל זיין אויף אוהם ער זאל האבען א רפואה שלימה, אזוי באלד ווי דער אלעקסאנדערער רבי וועט צוריקקומען פון באד און דער בחור וועט זיין בקו הבריאה וועט ער ארײנבעטן פאהרען פערזענליך בעטען דעם רבי'ן אוהם מוחל זיין און צוגעבען אוהם א תשובה אויפ'ן חטא, ווייל ער האט אנ-געטון א בזיון די שויתי פון „ישמח ישראל" זצ"ל.

די דאזיגע אויסטערלישע מעשה איז געמאכט ברייט קאמענטירט געווארען. און אלע חסידישע קרייזען פון אונזער שטאט און אלע האבען זיך ארויסגעזאגט, אז מען דארף דעם בחור מוחל זיין. ווייל „במקום שבעלי תשובה עומדין, אין צדי-קים גמורים יכולים לעמוד".

* * *

די שויתי פון „ישמח ישראל" זצ"ל, איבער וועלכע עס טומעלט זיך אזוי, איז ממש א מערקווירדיגקייט. די שוית איז גאנץ קליין ווי א בלאט פון א חומש און איז פון פארמעט געשריבען די שויתי האט דער בעריהמטער סופר פון אלטען אלעקסאנדערער הויף ר' מאיר'ל. וועגען אוהם גייהט ארום א לעגענדע, אז בעת ער האט געשריבען די שויתי האט ער צווישען שרייבען איין אות פון'ן צווייטען געמאכט א הפסקה און געזאגט ח"י תפלות.

בחייו פון „תפארת שמואל" איז די שויתי געשטאנען און ארון קודש, ערשט דער הײנטיגער רבי שליט"א האט גע-נומען די שויתי ווידער אויפהענגען אויפ'ן עמוד, נעבען וועלכען ער דא-ווענט.

ד"ר ל. פינעס
אויגען-ארצט
האט איבערגעטראגען זיין אויגענקליניק פון ביאליסטאק קיין ווארשא, פאלנע נאם 30.
טעל.: 634-21, 634-20.

Dr med Z. Datyner
ספעציאליסט פאר נירען- בלאז און אורין-קראנקה
Piramowicza 2 (פריהער פלגינסקא)
Tel. 48-85.
נעמט אן פון 8 ביז 10 פריה. און 6—8 אווענד.

Dr. md.e G. GERSZTAJN
ספעציאל ארצט פאר אויגען קראנקהייטען.
Trauguta 12 Tel. (1) 75-10.
צוריקגעקעהרט
נעמט אן פון 11 ביז 1 נ"מ און פון 7 ביז 8 אווענד

Dr. med.
Roman Bornstein
Ciechocinek willa Ormuzd

ד"ר לודוויג פאלק
נאווראט 7, טעל. 28-07.
ספעציאליסט פאר הויט- און געשלעכטס-קראנקהייטען
נעמט אן פון 10—12 און פון 5—7 נאכמ.

אין קאנצעסיאנירטע
רעכטסקאנסולענטען-ביורא
פון דוד שפירא
לאדז, וואלטשאנסקא 44
ווערען ערלעדיגט קלויזולעס, פעריוכערונגען א. א. וו. אויף וועקסלען און אנדערע שולד. בעשייניגונגען ווי אויך אלע ביטעס, דעקורטען א. ד. גל. שרייבט געזעצמעסיג און ביליג.
— עקזיסטירט פון יאהר 1889. —

Dr. med. S. Neumark
צוריקגעקעהרט
Moniuszki 5, (פאסאזש-מייער)
Telef. 70-50 טעלעפ.
ספעציאל-ארצט
פאר הויט, האר- און וועגערישע - קראנקהייטען בעהאנדלונג מיט רענטגען-שטראהלען.
נעמט אן פון 11 ביז 1 און פון 5—8,
פרויען פון 5 ביז 6 נאכמיטאג

Dr. med Grzegorz Rozenberg
ספעציאל-ארצט פאר מאגען, קישקע, לעבער און אינערליכע קראנקהייטען
Telef. 24-44 (דלוגא) גדאנסקא 44
נעמט אן פון 11 ביז 1 נאכמ.
און פון 5½ ביז 7½ אווענד
חוץ מיטוואך נאר פון 11 ביז 1. נאכמ.

מעלדונג צו אלע שאכטעל-מאכער
אין לאדז
אזוי ווי פיל פון אונזערע מיטגלידער שאכטעל-מאכער ווענדען זיך צו אונז מיט אנפראגען וועגען די ערהאלטענע בריף פון זאחאדזקא 5, וועלכע דראהען מיט פערשידענע קאנסעקווענצען, ערקלערען מיר דאס דער אינהאלט פון די בריף האט נישט קיין ווערט און קיין שאכטעלמאכער זאל אויף זיי נישט ענטפערן.
דער צענטר. יוד. האנדווערקער-פערבאנד פון לאדז און אומגעגענד, פאלודניאווא 4.
די פערוואלטונג
פון שאכטעל-מאבער-פעראיין
ביים צענטראלען יודישען האנדווערקער-פערבאנד פון לאדז און אומגעגענד פאלודניאווא 4.

ווינער ארטאפעדישע פראצאוניע
— אונטער אויפזיכט פון א דאקטאר ספעציאליסט מאכט לויט גיפס-מאדעלען ווקלאדקעס געגען פלאט-פיס קינסטליכע פיס, ארטאפעדישע גארסעטען און אפאראטען א. ז. וו. גדאנסקא 28 וו. 1 פון 5—7 אווענד

Dr. med. J. BETTE
צוריקגעקעהרט
ספעציאליסט פאר אינערליכער און קינדער-קראנק
Piotrkowska 6, tel. 44-95
נעמט אן פון 8 ביז 11 און פון 4 ביז 6 אווענד

Dr. Niewiażski
האט זיך איבערגעצויגען
אויף אנדזשעיא 5, טעל. 59-40
נעמט אן פון 8—10 פריה און פון 5—9 אווענד.
ספעציאל-ארצט פאר סיפיליס, טריפער און מענער שוואכע בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.
פאר דאמען ספעציעלער ווארטע-זאל.

Dr. med. J. LUBICZ
ORTOPEDA
גדאנסקא 28, טעל. 41-46
ספעציאליסט פון ביינער און געלענקע-קראנקהייטען
:—: פערקרימונגען פון פלייצעס און גלידער. :—:
אייגענע פראצאוניע
פון זעמטליכע ארטאפעדישע אפאראטען: ווי ווקלאדקעס געגען בלאטפוס, קינסטליכע פיס, ארטאפעדישע גארסעטען א. ז. וו. נעמט אן פון 5—7

קינא-טעאטער
CASINO
איז געשלאסען
ביז צום איבערבויען.

קאמף אין דער לופט צווישען סאוויעט- און כינעזישע עראפלאנען

פאניק צווישען דער באפעלקערונג פון מאנשולי

סאוויעטען געשיקט א שליח אונטערצוהאנדלען דירעקט מיט כינא וועגן סכסוך

סיי כינע סיי רוסלאנד ווארפען אפ די אינטערווענצען פון פרעמדע מלוכות

ריגא (ספ.) פון מאסקווא מעלדעט מען, אז אין דער סאוויעטישער פרעסע האט זיך באוויזען א קאמוניקאט וועגען דער סיטואציע אין מאנדזשוריען אונטערגעשריבן דורכ'ן קאמיסאריאט פאר אויסערן ענינים, וואס שטעלט פאר די לאגע אין א אפטימיסטישער באלויכטונג.

דאזיגער קאמוניקאט קאנסטאטירט כינא וויטער מיליטער אויף דער גרענעץ פון דער סמאציא פאגראניטשנאיא. די הויפט-ארמעע געפינט זיך אבער ארום מוקדען, ווייל טשאנג סי ליאנג האט מורא פאר א פערשווערונג פון די גענעראלען וואס זענען פיינדליך צו איהם געשטימט. דער קאמוניקאט פערענדיגט זיך מיט דער פערזיכערונג, אז דער קאנפליקט וועט זיך ענדיגען לטובת די סאוויעטען.

שאנכאי (ספ.) דער אויסערן-מיניסטער וואנג האט ערקלערט פאר פרעסע פארשטעהער, אז כינא וויל אנהויבען אונטערהאנדלונגען מיט דער סאוו.-רעגירונג כדי צו ליקווידירען דעם קאנפליקט. ער האלט, אז די אונטערהאנדלונגען דארפען פארקומען אין מאסקווא און ער קוקט אפטימיסטיש אויפ'ן אויסגאנג פון די אונטערהאנדלונגען. צום סוף האט ער אויך געזאגט, אז ער ווארט אויף א ענטפער פון מאסקווא וועגען צייט און ארט פון די אונטערהאנדלונגען.

בערלין (ספ.) פון כארבין מעלדעט מען, אז כינעזישע און סאוויעטישע עראפלאנען קרייזען איבער דער שטאט. די סאוויעטישע עראפלאנען האבען באשאסען די כינעזישע. עס איז פארגעקומען א צוזאמענשטויס. איבער דער שטאט פליהען ארום 14 רוסישע עראפלאנען. צווישען דער באפעלקערונג הערשט א געוואלדיגע פאניק.

בערלין (ספ.) דער סאוויעטישער אמבאסאדאר אין בערלין האט ערקלערט, אז די סאוויעט-רעגירונג איז גרייט צו פיהרען דירעקטע אונטערהאנדלונגען מיט כינא און זי ווארפט אפ אלע אינטערווענצען פון אמעריקא און די אייראפעאישע מלוכות.

צו דעם צוועק האט די סאוויעט-רעגירונג געשיקט א ספעציעלען שליח סרעבריאניקאוו'ן קיין כארבין.

הענדערסאן וועגן כינעזיש-סאוויעטישען קאנפליקט

לאנדאן (ספ.) אויסערן-מיניסטער הענדערסאן איז היינט אנגעפרעגט געווארען אין פארלאמענט צי ער האט בדעה אונטערצונעמען שריט צוזאמען מיט די אנדערע מלוכות, וואס האבען אונטערגעשריבען דעם קעלאג-פאקט געגען דער מלוכה, וואס האט די ערשטע אנגעהויבען מאכען מיליטערישע שריט. דערויף האט הענדערסאן געענטפערט, אז דער קעלאג-פאקט ענטהאלט נישט קיין שום קלויזולעס געגען א לאנד, וואס הויבט אן א קריג. ער איז אבער איבערצייגט, אז דער סכסוך וועט פרידליך ערעדיגט ווערען, מחמת כינא האט מיט געטיילט די ענגלישע רעגירונג, אז זי וועט נישט אנגעמען קיין שום מיליטערישע שריט און זי איז גרייט צו זעצען זיך צום טיש אונטערהאנדלען מיט די סאוויעטען. אויב די סאוויעטען וועלען בארט זיך באנוצען מיט געוואלד-מיטלען וועט כינא זיך ווענדען צום פעלקער-בונד

פערענדיגט דער עדות-פערהער אין אוליץ-פראצעס

קאטאוויץ (טעלעפאניש) היינט איז פערענדיגט געווארען דער פערהער פון די עדות פון דער פערטיידיגונג אין אוליץ-פראצעס. אלע עדות האבען בעשטעטיגט די לאיאלע האלטונג צו פוילען מצד אוליצ'ן.

עס זענען אויך שוין אויסגעהערט געווארען די עקספערטען. דער עקספערט וויטא האט ערקלערט, אז די אונטערשריפט אויפ'ן דאקומענט קען זיין א אויטענטישע און קען אויך זיין א געפעלשטע. דאס הייסט, אז עס איז נישט מעגליך פעסטצושטעלען.

פראנצויזישע קאמוניסטען בעקומען סובסידיעס פון מאסקווא

פאריז (ספ.) בעת די רעוויזיעס וואס די פאליציי האט דורכגעפיהרט ביי די ארעסטירטע קאמוניסטען האט מען געפונען באווייזען, אז די פראנצויזער קאמוניסטען האבען בעקומען גרויסע סובסידיעס פון מאסקווא.

ארבייטסלאזע ווערען פערטריבען פון פאליציי

פון בנין פון ענגלישען ארבייטס-מיניסטעריום

לאנדאן (ספ.) א דעלעגאציע פון ארבייטסלאזע איז אוועק צום ארבייטס-מיניסטער אינטערווענירען וועגען ארבייט. דער ארבייטס-מיניסטער האט די דעלעגאציע נישט געוואלט אויפנעמען.

מען האט ארויסגערופען פאליציי, וואס האט די ארבייטסלאזע פערטריבען מיט דער הילף פון גומענע שטעקעס.

מאקדאנאלד מאכט דעם ערשטען שריט פון ענטוואפנונג אויפן ים

לאנדאן (ספ.) אויף דער היינטיגער זיצונג פון פארלאמענט האט פרעמיער מאקדאנאלד אבגעגעבען א לענגערע ערקלערונג וועגען דער ענטוואפנונגס-פאליטיק. דער פרעמיער האט אנגעוויזען, אז בעת זיין געשפרעך מיט'ן נייעם אמעריקאנישען אמבאסאדאר גענעראל דאוועס זענען פעסטגעשטעלט געווארען די יסודות וועגען פערקלענערן די בעוואפנונגען אויפ'ן ים וואס זאל זיך שטיצען אויפ'ן פרינציפ פון גלייכהייט צווישעןביידע מלוכות. מאקדאנאלד האט בעזאגט, אז לויט אלע וואהרשיינליכקייטען וועט ער אין אקטאבער פאהרען קיין וואשינגטאן בכדי צו פיהרען ענדגילטיגע אונטערהאנדלונגען מיט'ן פרעזידענט הוווער און דער אמעריקאנישער רעגירונג וועגען פערקלענערן די בעוואפנונגען. מאקדאנאלד האט אויך בעזאגט, אז זיין רעגירונג האט זיך אפגעזאגט פון צו בויען 2 קרייצער-שיפן און א ריהע אונטערוואסער-שיפלעך און טארפעדאס, וואס האבען פיגורירט אין פראגראם פון דעם אדמיראליטעט פאר'ן יאהר 1929-30.

אקציעז-געזעלש. מ. זילבערשטיין געשלאסען די פאבריק

2 טויז. ארבייטער געבליבען ארבייטסלאז

(§) די אקציען-געזעלשאפט מ. זילבערשטיין האט אפגעשטעלט די פאבריק. זייט דעם 22 ד. ח. איז מעהר נישט טעטיג די וועבעריי אויף פעטרוק. 242 און די שפינעריי, פוסטא 11.

די סבה פון אפשטעלען די פאבריק איז דאס, וואס די פירמע האט אויף לאגער א גרויסע איבערפראדוקציע פון רויח מאטעריאלען און פערטיגע סחורות און דער מאנגעל אין מזומן. די פאבריק האט בעשעפטיגט אנ'ערך צוויי טויזענד ארבייטער. די פאבריק איז געשלאסען געווארען אויף אנ'אומבעשטימטער צייט.

Fabryka wyrobów trykotowych
(Rundmaszyny) posiadająca własną szwalnię mechan. (20 maszyn) **przyjmie na lohn** towarytrykotażowe jak równ. szycie. Zdolność produkcyjna 2000 kilo tyg. ewent. wspólna produkcja lub fabrykę oddam w dzierżawę, oferty sub trykotaże do administracji tego pisma.

אבערלאד
3 פארים זינגערס און צויקעל גלאסע 2 פאדים אין בעסטען צושטאנד ביליג צו פערקויפען. צעגעלניאנא 54 אנפרעגען ביים סטרוש, 3424

ווען איהר נעהמט אריבער די גאס
קוסט מיט אפענע אויגען; איהר קענט בלייבען אנ'אייביגער קאליקע, אדער גאר נעפינען דעם טויט.
היט זיך, מען זאל אייך נישט איבערפאהרען.

„לאדזער טאגעבלאט"

אויפ'ן ציוניסטישען קאנגרעס אין ציריך.

צום 16-טען ציוניסטישען קאנגרעס, וואס רופט דאסמאל ארויס אנ'אומגעוועהנליכען לעבהאפטען אינטערעס אין די ברייטעסטע קרייזען פון דער יודישער געזעלשאפט, צוליב דער קאנסטיטואירונג פון דער פערברייטערטער יודישער „אגענץ",— האט די רעדאקציע פון „לאדזער טאגעבלאט" ארגאניזירט אין ציריך

אנ'ער טעגלאסיגן אינפארמאציאנס-דינסט.

סיי פון די קאנגרעס-פערהאנדלונגען, סיי פון די „אגענץ"-בעראטונגען וועלען מיר צוויי מאל טעגליך בעקומען פון דער יודישער טעלעגראפען-אגענטור (יט"א), ווי אויך פון אייגענע קארעספאנדענטען

אויספיהרליכע טעלעגראפישע בעריכטען.

א גאנצער שטאב ספעציעלע מיטארבייטער זענען שוין ארויסגעפאהרען קיין ציריך און זיי וועלען אינפארמירען די לעזער פון „לאדזער טאגעבלאט" וועגען אלץ, וואס וועט פארקומען אויף און ארום דעם היסטארישען קאנגרעס. אויך די אנגעזעהענע ציוניסטישע פיהרער און שרייבער

דר. י. ראזענבלאט, דר. א. טארטאקאווער, א. י. בוששינסקי און דר. מ. גאלדמאן (פון בערלין)

וועלען זיך טיילען מיט די לעזער פון „לאדזער טאגעבלאט" מיט זייערע איינדריקען פון ציריך און פון די קאנגרעס-ארבייטען.

היינט און וויטערדיגע טעג! פילם-קונסטווערק פון דער „גרופע פון די גרויסע עקראן-שטערן" פון דער אמעריקאנער פילם-פראדוקציע UNITED ARTISTS

LUNA

דער הערליכסטער —עקראן-פאר ל—
GILBERT ROLAND
Norma Talmadge, Noah Beery
אין דער הערליכער ראמאנטישער דראמע א. ג.

טויבערע

פראכטפולע ליבעס-אידיליע אויפ'ן פאן פון רייצענדע לאנדשאפטען פון מעקסיק. שעהנע מוזיק-אילוסטראציע פון סימפאנישען ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון א. טשודנאווסקי. — אנהייב פון די סעאנסען 5 נאכמ. שבת און זונטאג 2 א זייגער נאכמיטאג, — לעצטער סעאנס 10 א זייגער אווענד

די פרייזען פון די פלעצער פערקלענערט. פון א זייגער 2 ביז 4 נאכמ. אלע פלעצער צו 50 גראשען און 1 זלאטי.

Corso פאלודניאווע 8
נאך א גרויסליכען רעמאנט.—היינט און וויטערדיגע טעג! א פילם מיט אומגעוועהנליכער שפאנונג א. ג. „נאכט-קאוואלערען"
די הויפט-ראלן: Wiktor Mc. Lagleu i Lois Moran
אויסערן פראגראם 8 טארס.

Wodewil גלאוונא 1
היינט און וויטערדיגע טעג! די נייעסטע פראדוקציע מיט די ליבהאבער פון ג' פובליקום RIFF i RAFF אין די אלפען.
אין די הויפטראלען Wallace Beerry i Reymond Hatton
בקמ.: דעם פילם דעמאנסטרירען די קינא-טעאטערס אדעאן און „וואדעוויל" גלייכצייטיג.

Odeon זשעלאזנא 2
אויסערן פראגראם: א טארס.

די פרייזען פון די פלעצער ערמעסיגט.

מוראדיגער אויפרייס פון א פאבריק אין האלאנד

דער פאבריקס-בנין איז אינגאנצען צושטערט געווארען.—פיל טויטע און פערוואונדעטע

יוגאסלאוו. קאמוניסטען-פיהרער עפענט א שיסעריי

אויף זשאנדארען, וואס ווילען איהם ארעסטירען און אנטלויפט

1 זשאנדאר דער'הרג'עט און 1 פערוואונדעט

מוראדיגער אויפרייס פון א פאבריק איז האלאנד

אמסטערדאם (ספ.) אין איינער פון די פאבריקען אין שטעטעל אמלאנ־ראריך האט פאסירט א שרעקליכער אויפרייס וואס האט געקאסט א סך מענש־ליכע קרבנות. ביז איצט האט מען פון אונטער די חורבות פון דער פערניכטע־טער פאבריק ארויסגענומען 6 טויטע. דערונטער די קערפער פון ליזמער פון דער פאבריק, זיין פרוי און צוויי קינדער. דער אויפרייס איז געווען אזוי שטארק, אז אלע בעמיהונגען איינצולעשען די שרפה, האבען זיך נישט איינגעגעבען.

יוגאסלאווישער קאמוניסטען-פיהרער דערשיסט א זשאנדאר, וואס וויל איהם ארעסטירען

בעלגראד (ספ.) דער בעלגראדער קאמוניסטען-פיהרער שלא איז פערהאל־טען געווארען דורך זשאנדארען אויפ'ן וואקזאל. בעת די זשאנדארען האבען איהם געוואלט ארעסטירען, האט ער ארויסגע־כאפט א רעוואלווער און עטליכע מאל אויסגעשאסען. איין זשאנדאר איז דער־הרג'עט געווארען און איינער פערוואונ־דעט. דערויף איז דער קאמוניסטען-פי־רער אנטלאפען. די בעלגראדער רעגירונג האט בעשטימט א פרעמיע פאר דעם יע־נ גען, וואס וועט שלא געפינען זוך.

דער דניעסטער ארויס פון די ברעגעס

ריגא, (ספעצ.) פון כארקאוו מעלדעט מען, אז דער דניעסטער איז געטען טערעכטאל ארויס פון די ברעגעס און האט פערטרונקען א שטאט און 14 דערפער דער צופלוס פון וואסער איז אזוי שטארק, אז די רעטונגס-אקציע טרעפט אן אויף גרויסע שוועריגקייטען

פערענדיגט דער כירורגען-קאנגרעס

ווארשא (טעלעפאניש) היינט האט זיך אין ווארשא געענדיגט דער 8-ער אינטערנאציאנאלער כירורגען-קאנגרעס, אין וועלכען עס האבען זיך בעטייליגט 700 דעלעגאטען.

ווידער אפגעלעגט די דייטש-פוילישע אונטערהאנדלונגען

מיט איניגע טעג צוריק האט דער פוילישער שארזש דע אפער אין בערלין איבערגעגעבען דער דייטשער רעגירונג די פוילישע נאטע וועגען בענייען די האנדעלס-אונטערהאנדלונגען. דערויף האט די דייטשע רעגירונג געענטפערט מיט א אפזאג. די סבה דערפון זאל זיין דאס וואס איניגע דייטשע מיניסטאריען געפוי־נען זיך אויף אורלויב און די הערערונג פון צאל פון פוילישע לאנדווירטשאפטליכע פראדוקטען.

די הויפט-סבה פון אפזאג דארף מען אבער זעהן א חוץ אין דער קרענק פון קאנצלער מילער אויך אין די הכנות פון דייטשלאנד צו דער רעפאראציע-קאנפע־רענץ פון וואס עס זענען אפהענגיג אויך די אונטערהאנדלונגען צווישען פוילען און דייטשלאנד.

בערלין, 26 יולי (ספעצ.) „מיטאגס-בלאט" מעלדעט פון מאסגעבענדע קרייזען, אז די רעגירונג איז ווייטער בעשטעטיגט מיט בענייען די אונטערהאנד־לונגען מיט פוילען. די אונטערהאנדלונגען זאלען זיך אנהויבען אין אויגוסט.

זילבערנע 5 זל. און ניקעלנע 1 זל.

בעווייזען זיך איצטיגע אין פערקעהר

ווארשא. (טעלעפאניש) אין גיכען וועלען ארויסגעלאזען ווערען אין אומ־לויף נייע זילבערנע 5 זל. מטבעות און 1 זל. ניקעלנע מטבעות.

נאדזארע

(ה) די פירמע „שמול און יעלינע־ווימש פון פאביאניץ האט אפגעגעבען אין האנדעלס-געריכט א ביטע וועגען א „נאדזור". דאס געריכט האט אנערקענט די ביטע און בעשטימט א „נאדזור".

— דער וועש-בוחר יונה שווארץ פון נאוואמיעסקא 19 האט אפגעגעבען א בי־טע וועגען א „נאדזור". דאס געריכט האט אנערקענט די ביטע און בעשטימט א „נאדזור" אויף 3 חדשים.

— עס איז אויך אריינגעטראגען גע־ווארען א ביטע וועגען א „נאדזור" פון דער פירמע „ל. פיינלאוויטש" נאוואָ־מיעסקא 3. די ביטע איז געווארען אנער־קענט.

— דאס געריכט האט אויך אנערקענט די ביטע וועגען א „נאדזור" פון דער פירמע ב. ליכטענשטיין און פאביאניץ.

8-טונגו!
דאס
לאדזשער
טאגעבלאט
פעקויפט מען טעגליך 6 א זייגער פריה
אין אלע באהן-קיאסקען פ
„רוך"
(„Ruch")

בלוטיגער קאמף פון פאליציי מיט דעם געפעהרליכען באנדיט,

וואס האט מיט א יאהר צוריק דערשאסען א פאליציאנט אויף בזשעזשינער.

דער באנדיט איז דערשאסען געווארען. — א געהיים-פאליציאנט שווער פערוואונדעט

(§) צווישען דער פאליציי און איינעם פון די געפעהרליכסטע באנדיטען אין לאדז האט זיך נעכטען אפגעשפילט א בלוטיגער קאמף וואס האט זיך געענדיגט מיט'ן טויט פון באנדיט. דער באנדיט איז ענטדעקט געווארען דורך א רייניגעם ציפאל.

נעכטען פארמיטאג האט דער וואך־פאליציאנט ביים פלאץ קאשמשעלני פער־לאנגט פון א שניי פאר ארויפשפרינגען אויפ'ן טראמוואי 1 זל. שטראף אזוי ווי דער יונגערמאן האט נישט געהאט בייזיך קיין געלט, האט איהם דער פאליציאנט ארויפגעפיהרט און דרימען קא־מיסאריאט. דער יונגערמאן האט ער־קלערט, אז ער הייסט היינריך זאלדער. ווען דער קאמיסאר וואלמאן, וואס האט זיך דארט גראד געפונען, האט מערהערט דעם דאזיגען נאמען איז ער אויפגע־שפרונגען פון זיין ארט, ער האט זיך דערמאנט, אז די פאליציי זוכט שוין א לאנגע צייט ארום א געפעהרליכען באנ־דיט, מיט דעם זעלבען נאמען. דער קא־מיסאר האט דאן ארויסגענומען א פא־טאגראפיע פון דעם געזוכטען באנדיט און געפרעגט דעם יונגערמאן צי ער קען איהם.

דער יונגערמאן האט געענטפערט, אז דאס איז זיינס א קוזין יאז דאלבעד און ער וואוינט ביי זיין פאטער אין כאינ־י אויף האלסקא 15.

דערהערענדיג די דאזיגע ווערטער האט מען תיכף ארויסגעשיקט צוויי גע־היים-אגענטען אויפ'ן אנגעוויזענעם ארט. ווען זיי זענען צוגעקומען צום הויז, איז דארט פונקט געווען די מי־טאג-שעה און אלע זענען געזעסען ביים טיש. דערזעהענדיג און דרויסען די גע־היים-אגענטען, האט דער באנדיט א גע־שריי געטאן צו די שטובינע, אז זיי זאָ־גען ארויס און יאן זאלדער האט אנגע־זיך פרייוויליג נישט איבערגעבען און די הענט פון דער פאליציי. די שטובינע זע־נען ארויס און יאן דאלדער האט אנגע־נעלאדען דעם רעוואלווער גרייט צום קאמף מיט דער פאליציי, אונטער דער צייט זענען אנגעקומען נאך פאליציאנ־טען און ארומגערינגעלט דאס הויז. איי־נער פון די געהיים-אגענטען האט זיך דאן גענלאזט צו דער טיר פונ'ם הויז, און דעם מאמענט איז געפאלען א שאס און דער געהיים-אגענט איז א פערבלוטיגטער אנידערגעפאלען אויף דער ערד. אבער נישט קוקענדיג אויף די גרויסע שמער־צען, האט זיך דער פערוואונדעטער גע־היים-אגענט אליין נעהנטער צוגעשארט צום הויז. א צווייטער געהיים-אגענט האט זיך דערוויל פון דער צווייטער זייט אריינ־געקריגען דורך א פענסטער און שטו־ארייין און זיך געלאזט פון הינטען-ארום צום קארידאר, דער באנדיט האט איהם בעמערקט און איהם אויך אנגעהויבען צו בעשיסען מיט קוילען. אין דעם מאמענט איז אבער אונטערגעקומען דער פער־האונדעטער געהיים-אגענט און אין איהם אריינגעשאסען 6 קוילען. דער באנדיט איז אנידערגעפאלען א טויטער אויף דער ערד.

די אויספארשונג האט פעסטגעשטעלט אז דער דער'הרג'עטער באנדיט דאלדער איז דערזעלבער, וואס האט מיט א יאהר־צוריק דערשאסען אויף בזשעזשינער גאס דעם פאליציאנט יאן קאפאניע און אויסגעפיהרט עטליכע בלוטיגע באנדי־טען-אנפאלען ביי אונז אין שטאט.

ס'ווערט אנגענומען דאס אבאנאמענט אויפ'ן
„לאדזער טאגעבלאט"
פאר'ן חודש אויגוסט

לאדזער טאגעבלאט

דער רעדאקטאר נעמט־אן פון 6 ביז 7 אין אוונט.

נישט בעשטעלטע מאנוסקריפטען ווערען נישט צוריקגעשיקט.

אדרעס: „Lodzer Tageblat", Łódź, Piotrkowska 16 Skrz. poczt. 16

טעלעפאנען: רעדאקציע 57. אדמיניסטראציע 47.

די פאליטיק פון דער וואך

- איבער א האהן מיט א הוהן איז חרוב געווארען ביתר און איבער א מחלוקה וועגען אנ'ארט פון אונטערהאנדלונגען, קאן נאך חלילה אינגאנצען נישט צושטאנד קומען די גרויסע ליקווידאציע־קאנפערענץ פון די אייראפעאישע מלוכות.

אין וואס די מחלוקה בעשטעהט האבען מיר שוין א פאר מאל געשריבען אויף דעם ארט. עס נעהמט דערין, וואס ענגלאנד האט געוואלט, אז די קאנפערענץ זאל פארקומען אין לאנדאן, פראנקרייך האט געוואלט א נייטראל ארט און אנגעוויזען לוצערן. בעשטעהט דערויף נישט ענגלאנד, ווייל עס איז צו ווייט פאר איהרע יונגע מיניסטארען. האט מען ווידער פארגעלעגט בריסעל — איז ווידער דייטשלאנד נישט מרוצה, קורץ און גוט, און אנהויב אויגוסט דארף זיך שוין אנהויבען די קאנפערענץ און די מחותנים רייסען זיך נאך אלץ ארום, וואו מען זאל זיך צונויפטרעפען. די צרה איז, וואס יעדער איינער פון די מלוכות א חוץ ענגלאנד, האט געוויסע כוונות אפצושלעפען דעם טערמין פון דער קאנפערענץ אויף א שפעטערע צייט. פראנקרייך, למשל, וויל אפשלעפען די פראגע וועגען דער עוואקואציע פון רהיין־געביט, און דייטשלאנד ווידער וואלט גארנישט געוואלט, אז דער יאנג־פלאן זאל נאך אזוי שנעל ארייננעמען אין קראפט. און דעריבער איז דאס געדינגעניש וועגען ארט. מ'וויל פערציהען די אונטערהאנדלונגען אויף וואס א שפעטערע צייט. עס איז אבער אויך גאנץ מעגליך, אז סוף כל סוף וועט מען צווישען זיך דורכקומען בעצייטענס און די קאנפערענץ וועט יא פארקומען צום רעכטען טערמין.

ביז וואנען האט די וועלט דערוויילע ארייננעמען א פרוש פאפירעל, א דאקומענטעל אזא, וואס איז א שמיקעל סגולה געגען מלחמה. מיר מיינען דא דעם קעלאג־פאקט, וואס איז שוין דעם מיטוואך אריין אין קראפט און מען וועט זיך מוזען אנהויבען מיט איהם רעכנען. דער קעלאג־פאקט איז אזא מאראלישע פערפליכטונג פון די מלוכות, וואס האבען איהם אונטערגעשריבען, אז זיי זענען געגען מלחמות און אויב עס וועט ערגיץ אויסברעכען אנ'אינטערנאציאנאלער קאנפליקט זאל מען איהם נישט ענטשיידען מיט דער שווערד נאר דורך א שידס־געריכט, אונטערהאנדלונגען וכדומה. אין תוך גענומען האט דער קעלאג־פאקט נאר א שטיקעל מאראלישען ווערט, קיין גרויסע האפנונגען קען מען אויף איהם נים צופיגלען און ווען עס וועט זיך מאכען אויף דער וועלט א שעת הכושר צו שלאגען זיך, איז זעהר צווייפעלהאפט, צי די דאזיגע קמיע וועט עפעס העלפען. ווארום קיינמאל האבען זיך מענשען און פעלקער גארנישט געשלאגען דערפאר, ווייל זיי ווילען זיך שלאגען נאר ווייל זיי האבען זיך געמוזט שלאגען און ווען נאך עס וועט קומען צו אזא „מוז" וועט מען זיך שלאגען און מען וועט נישט קוקען וואס מען האט בשעת שלום אונטערגעשריבען דארט עפעס א פאציפיסטיש פאפירעל.

אלס ביישפיל קאנען אונז דא טאקע דינען די איצטיגע געשעהענישען אויפ'ן ווייטען מזרח. שוין מעהר פון צוויי וואכען, ווי עס קומען פון דארט אן אלארמירענדע ידיעות וועגען שלאכטען צווישען די געלע כינעזער און די רויטע רוסען. יעדער טאג ברענגען די צייטונגען ידיעות וועגען שלאכטען, וועגען פערנומענע פאזיציעס, וועגען מארשרוט פון פיינדליכע [illegible], וועגען פליה־עסקאדרעס, מאבילזאציע, פיינדליכע נאטעס, שלום־פערמיטלונג, עצות אינטערנ־ ציע און אלע אנדערע גוט־בעקאנטע נישטע זאכען, וואס זאגען אז א גאהענטע מלחמה. און דאך וועט העכסטווארשיינליך, צו קיין מלחמה־אויסברוך נישט קומען. נישט רוסלאנד וויל איצט מלחמה האלטען און נישט כינע קאן איצט מלחמה האלטען. ביידע ריזיגע מלוכות זענען איצט אזוי מיט זיך פערנומען, אז א מלחמה וועט זיי ביידען נישט צונוצען קיין געזונד. רוסלאנד קאן זיך איצט אין קיין מלחמה־אוואנטורעס נים אריינלאזען, ווייל דאס לאנד איז נאך נים אינגאנצען אויפגעבויט געווארען פון דער רעוואלוציע. די אינדוסטריע ליגט אין דער ערד, די קאמוניקאציע־וועגען זענען נאך גוט אין דער ערד, די לאנדווירטשאפט איז אויך נישט פויגעלדיג און פון א מלחמה וועלען נאר קענען געווינען די ווייסע גענעראלען, וועלכע קוקען גאר אויס א געלעגענהייט ארויסצוטרעטען אין קאמף געגען דער ראטען־מאכט.

אין כינע איז אויך נישט בעסער, און אפשר גאר נאך ערגער. דער לאנגיעהריגער בירגער־קריג האט אזוי חרוב ומוחרב געמאכט דאס לאנד, אז עס וועט נאך דויערן פיל יאהרען, ביז די נאציאנאלע רעגירונג וועט קאנען חלומ'ען וועגען א מלחמה. א חוץ דעם ליידען די כינעזער אויף דער סדרה פון קאמוניסטישע באנדעס. דער קאמינטאנג, ד. ה. די פארטיי, וואס האט איצט די מאכט אין כינע, האט אמאל מיט א פאר יאהר צוריק זעהר שטארק קאקעטירט צו די באלשעוויקעס. געווען אפילו צייטען, ווען עס האט זיך געקענט אויסדאכטען, אז דער קאמינטאנג אליין, איז א פיליע פון דריטען אינטערנאציאנאל. יענע צייטען זענען שוין אוועק. דער קאמינטאנג האט איבערגעריסען מיט זיינע סימפאטיעס פאר'ן קאמוניזם, אבער די קאמוניסטען זענען געבליבען און זיי שטעלען מיט זיך פאר א זעהר שטארקע מאכט אין דער צייט פון א מלחמה מיט רוסלאנד. צוליב די אלע זאכען איז פאר כינע אויך נים קיין פאסיגער מאמענט איצט אריינצולאזען זיך אין א מלחמה־אוואנטורע מיט רוסלאנד. און אויב עס לוינט נישט פאר ביידע, וועט שוין צו קיין מלחמה נישט קומען. צי זיי האבען יא אונטערגעשריבען, אדער נישט אונטערגעשריבען דעם קעלאג־פאקט. און פונקט אזוי ווי עס איז מעהר ווי זיכער, אז אין איצטיגען מאמענט וועט צו קיין מלחמה צווישען רוסלאנד און כינע נישט קומען, אזוי איז אבער אויך זיכער, אז פריהער צי שפעטער, וועט מוזען אויסברעכען א מלחמה אויפ'ן ווייטען מזרח. — אויף יענעם ווייטען ווינקעל פון דער וועלט קרייצען זיך די אינטערעסען פון רוסלאנד און פון כינע, פון יאפאן און רוסלאנד, פון אמעריקא און יאפאן. א שטיקעל ווייטער געפינען זיך שוין די אינטערעסען געביטען פון ענגלאנד און פראנקרייך. און ליניעס וואס קרייצען זיך האבען א טבע נישט צו געהען פאראלעל איינער מיט דער צווייטער, נאר איבערצוהאקען און צוזאמענשטויסען זיך, און דער צוזאמענשטויס וועט אמאל קומען. איצט איז מען נאך נישט בכח, איצט האט מען נאך מיט זיך אליין צו טון, אבער, ווען מען וועט האבען אין איינענעם לאנד אלץ אין ארדנונג געברענגט, רוסלאנד וועט אויסהיילען איהרע וואונדען פון דער רעוואלוציע און כינע וועט גענעזען ווערען פונ'ם בירגער־קריג, וועט קומען דער צוזאמענשטויס און דאן קאנען זיך אויך שוין מיטשלעפען די אלע מלוכות, וואס האבען אנ'אינטערעס אין יענע דארטיגע אינטערעסען געביטען.

דערווייל אבער קאן מען נאך רוהיג זיין פאר קיין א מלחמה אויפ'ן ווייטען מזרח דארף מען איצט נישט מורא האבען און די וואס ווילען קאנען דערווייל הנאה האבען פון דער קעלאג־פאקט, וואס איז די וואך אריינגעטרעטען אין קראפט.

—פס.

ביי שווערען שטוהל־גאנג, לייב־שמערצען, מאגען פערדארבונג, קאפ־ווערטאג, אויפגערעגטקייט, שרעק און בכלל ביי שלעכט פיהלען זיך און מידקייט ווירקט זעהר גוט דאס נאטירליכע Franciszka Józefa ביטער־וואסער און העלפט פערדייען די מאכלים, וואס געפינען זיך אין מאגען און די קישקעס און פערהיט אפטמאל פון בלינדע־קישקע־ענטצינדונג. די גרעסטע דאקטוירים פון איצטיגען יאהר־הונדערט האבען אנגעווענדעט דאס Franciszka Józefa ביטער־וואסער ביי מענער פרויען און קינדער מיט דעם גרעסטען ערפאלג. פאדערט אין אלע אפט.

א חלום, וואס ווערט ווירקליכקייט

צו ד"ר הערצל'ס 25־טען יאהרצייט

פון אינזש. גרשון פראשקער.

ווי א מעטעאר האט ער זיך בעוויזען אויפ'ן האריזאנט פון אונזער פער'חושכ'טען לעבען און, ווי א מעטעאר איז ער פערשוואונדען.

געשטארבען איז דער גרויסער פיהרער, נאר דאס ליכט, וואס ער האט אנגעצונדען, וועט אייביג לייכטען.

ווי לאנג האט ער אינגאנצען געווירקט צווישען אונז? 7—6 יאהר. קוים 44 פרילינגען האט זיין לעבען געצעהלט, אבער דאס וואס ער האט אויפגעטון פאר דער קורצער צייט, האבען מיליאנען נישט אויפגעטון אין משך פון גאנצע יאהרהונדערטען. אויף איהם קען מען באמת זאגען „יש קונה עולמו בשעה אחת", ווייל אליין האט ער פאר זיין אידעאל מקריב געווען, אלין — אויך זיין לעבען.

25 יאהר זענען פערגאנגען, זייט דער גרויסער פיהרער איז נישטא צווישען אונז און פאר אט די 25 יאהר איז הערצל'ס חלום געווארען א שטיק ווירקליכקייט. „אויב איהר ווילט איז דאס נים קיין לעגענדע" — האט ער געזאגט און פאר אונזערע אויגען ענטשטעהט דער נס. פון א לעגענדע ווערט א ווירקליכקייט, וואס איז אזוי ערהאבען ווי א לעגענדע.

ער האט געזאגט: „גיט דעם פאלק, וואס האט נישט קיין לאנד, דאס לאנד, וואס האט נישט קיין פאלק" און אין אט דעם קורצען זאץ ליגט דער עיקר פון ציוניזם — פאלק און לאנד.

האט ווער ביז הערצל'ן געוואגט דאס צו זאגען, האט דאס עמיץ אזוי אקטועל פארמולירט דאס לאנד מיט דער אידעה? — ניין!

הערצל האט פראקלאמירט פאר דער וועלט די נאציאנאלע עקזיסטענץ פון יודישען פאלק און די היסטארישע רעכט אויף זיין לאנד.

דאס איז געווען א רעוואלוציע אין יודישען לעבען. אונזערע איינגעהויקערטע פלייצעס זענען נישט געוואוינט געווען צו דערטראגען אזא שטאלצע לאסט. די וועלט האט זיך ארומגעקוקט פער'חידוש'ט און אומגלויבנג: וואו איז פארהאן א יודישע נאציע, טרוימט איהר נאך פון ציון, זייט איהר נישט קיין לאנדבירגער פון משה'ס גלויבען?

אבער הערצל'ס שטים האט געשאלט פון דער קאנגרעס־טריבונע, ווי דער קול שופר פון ימות המשיח: מיר זענען א פאלק, מיר ווילען זיך זעלבסטבעפרייען און איר, פעלקער פון דער וועלט, העלפט אונז צוריק צו געווינען אונזערע רעכט.

אזוי ארום האט הערצל אויפ'ן אינטערנאציאנאלען פארום [illegible], אז מיר זענען, מיר ווילען זיין ווירדיגע בירגער און מיר ווילען ווייטער בויען אונזער אייגענע קולטור אויפ'ן נאציאנאלען, פאטערלענדישען באדען.

דאס איז דאן געווען א „העזה", אפשר מעהר, ווי היינט זשאבאטינסקי'ס פארדערונג פון לעגיאן. אבער די דאזיגע „העזה" האט איבערראשט, געשראקען און בעזוינגט.

בעזוינגט אלעמען און אלץ. בעזוינגט אונזערע שונאים אין דער וועלט.

אויב היינט צו טאג בעציהט זיך די וועלט מיט סימפאטיע צו אונזער אידעאל איז דאס דער פערדינסט פון אונזער גרויסען פיהרער.

א, ווי האט ער געליטען, ווי האט ער געטרוימט צו זעהן פעראייניגט ארום דער ארבייט פאר'ן אויפבוי פון ארץ ישראל אלע שיכטען פון יודישען פאלק — די רייכע אסימילירטע יודען, די „יקא" און די „אליאנס". אין זיין צייט איז עס געווען אוממעגליך, אבער דער זוימען וואס ער האט פערווארפען אין דער ערד, איז אויפגעגאנגען, ווייל א ברכה איז אין זוימען געווען. און איצט, נאך 15 יאהר, קומט זיך צום ערשטען מאל צונויף די פערברייטערטע יודישע „אגענץ", און וועלכער עס זיינען יענע רייכע אמאל אזוי פערפרעמדטע יודען, וואס ד"ר הערצל האט געוואלט געווינען פאר'ן אידעאל פון אויסלייזען דאס לאנד.

„אויב איהר ווילט, איז דאס נישט קיין לעגענדע" — דער חלום פון בעסטען זוהן פון פאלק איז אויפ'ן וועג פון פערווירקליכונג. ער האט אויסגעטרונקען דעם סם פון אונזער דורות־לאנגען וועהטאג און איהם און זיין בליהענדער נשמה פערוואנדעלט אין א סם־חיים, אין א ליכט, וואס לייכט איבער אונזערע קעפ, אין א ליכט פון מזרח.

ד"ר. טעאדאר הערצל

„אויב איהר ווילט איז דאס נישט קיין לעגענדע"...

זיין טייער פאר'ן אמת, זיין מסירות־נפש, זיינע קרבנות פאר'ן אידעאל און זיין גרויסער גלויבען — האבען אויס דער לעגענדע געמאכט ווירקליכקייט.

הערצל האט אונז געוויזען דעם וועג פון אויטאעמאנציפאציע און ער האט פון פאלק א סך געלערנט.

דאס פאלק מוז האבען א לאנד און דאס לאנד איז ארץ ישראל.

בעת הערצל האט מיט 15 יאהר צוריק זיין גייסט אויסגעהויכט, זענען מיר געווארען פערצווייפעלט און אונזערע שונאים האבען טריאומפירט: אויס מיט דער אוטאפיע!

היינט, אין 25 יאהר־טאג פון זיין טויט, פרעהען מיר זיך און מיר טרויערן צוזאמען: מיר פרעהען זיך צו זעהן, ווי דער חלום ווערט אויס חלום, און מיר טרויערן דערויף, וואס דער גרויסער פיהרער האט נישט זוכה געווען צו זעהן דעם ווידעראויפבוי פון לאנד.

25 יאהר. א האלבער יובל יאהרען. אבער ווי ווייט זענען מיר שוין אפגעגאנגען!

הערצל'ס ליכט איז עס, וואס בעלייכט אונז דעם וועג און זיין גלויבען וועט אונז צום ציל דערפיהרען.

—0—

איין־שעה'דיגער סטודענטען־שטרייק אין חיפה'ער טעכנישען אינסטיטוט.

חיפה (יט"א) די סטודענטען פון העברעאישען טעכנישען אינסטיטוט האבען דורכגעפיהרט א שטרייק אויף איין שעה אלס פראטעסט געגען דעם פונקט אין מעמאראנדום פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע צום פעלקער־בונד (וועגען דער לאגע אין א"י 1925), אין וועלכען עס ווערט גערעדט וועגען דעם טעכנישען אינסטיטוט אין חיפה. די סטודענטען האלטען, אז דער דערמאנטער פאסוס אין מעמאראנדום פערמינדערט די בעדייטונג פון אינסטיטוט אלס הויכשול.

פרינץ פון ליכטענשטיין האט חתונה געהאט מיט א יודישער פרוי.

ווין (יט"א) ווי עס ווערט מיטגעטיילט, האט דער רעגירענדער פירשט פון ליכטענשטיין, פרינץ חתונה געהאט מיט דער אלמנה פאן ערעס, געבוירענע באראנעסע גוטמאן פון ווין. פירשט פראנץ האט ערשט נים לאנג פערנומען דעם טראן פון פירשטענטום ליכטענשטיין נאכ'ן טויט פון זיין ברודער יאהאן דעם 2. ער איז אלט 76 יאהר, די אלמנה פון ערעס 51 יאהר. באראנעסע גוטמאן שטאמט פון איינער פון די רייכסטע יודישע פאמיליעס פון אלט־עסטרייך, זי איז אין דער יוגענד געווען א בערימטע ווינער שעהנהייט.

—0—

די „וואו־וואו"

א בעזוך אויף דער וואוינונגס־אויסשטעלונג אין ברעסלוי.

(ספעציעל פאר'ן „לאדזער טאגעבלאט")

פון מ. גראיווער.

זייט ס'האט זיך געענדיגט דער וועלט־קריג, געהט אן אין פערשידענע מלוכות אנ'אמת'דיג נייעס אין הינזיכט פון איינארדנען אינטערנאציאנאלע און לאנדעס־אויסשטעלונגען. די אויסשטעלונגען דינען אלס אויסדרוקספול מיטעל צו געבען א קלארען איבערבליק פון אלץ, וואס איז דערגרייכט געווארען אויף אלע געביטען פון דער מאטעריעלער און גייסטיגער קולטור. פון איין זייט א מין בילאנס, פון דער צווייטער א פראגראם אויף דער צוקונפט.

די לעצטע יאהרען איז געווען א בעזונדער נערעטעניש אויף וועלט־אויסשטעלונגען. יעדע מלוכה וויל אויף איהר אויסשטעלונג בעווייזען, וואס זי האט פאר דער צייט פון די 10 שלום־יאהרען אויפגעטון, און וואס זי איז פעהיג אויפצוטון.

די ערשטע איז אויך אין דעם פונקט, ווי תמיד ביי גרויסע אונטערנעהמונגען, געווען ענגלאנד, מיט איהר גרויסער וועלט־אויסשטעלונג אין וועמבלעי אין יאהר 1925. נאך ענגלאנד איז געגאנגען אמעריקא מיט דער אויסשטעלונג אין פילאדעלפיע, נאכדעם קעלן מיט דער פרעסע־אויסשטעלונג, דערויף די אלפוילישע לאנדעס־אויסשטעלונג אין פויזען און די אינטערנאציאנאלע אויסשטעלונג אין בארצעלאנא (שפאניען).

אנדערע גרייטען זיך ערשט, ווי שיקאגא אויפ'ן יאהר 1933, און בריסעל אין 1935.

דערווייל האט זיך ארויסגעכאפט ברעסלוי מיט איהר אויסשטעלונג. די דאזיגע אויסשטעלונג האט, אמת, נישט די גרויסע אמביציע צו רופען זיך „וועלט־אויסשטעלונג". דער פעריגעהם איהרער איז קלענער פון די איבריגע, דאך האט זי ארויסגערופען גארנישט קיין קלענערע פעראינטערעסירונג, ווייל זי האט אנ'אנדער

דאס מאדערנע הויז ווערט נאך אנדערש געבויט און די מאדערנע דירה ווערט נאך אנדערש איינגעארדענט, ווי אמאל. — וואס ווייניגער מעבעל און אלץ מעהר לופט! — מוסטערן, ווי אזוי מען דארף איינארדנען מאדערנע ווארשטאטען.

יתוב: זי פרובט געבען אנ'ענטפער אויף דעם ברענגענדיגסטען פראבלעם פון נאך דער מלחמה — אויפ'ן דירות־פראבלעם.

אין דער וואוינונג און אין דעם ארבייטס־לאקאל שפילט זיך אפ דאס גאנצע מענשליכע לעבען. זעלבסטפערשטענדליך איז די איינארדנונג פון די צוויי ווינקלען א פראגע פון ערשטקלאסיגער בעדייטונג.

די אונגעהויערע ענטוויקלונג פון דער טעכניק אין די לעצטע יאהרען און די מאדערניזירונג אויף אלע געביטען, האבען נישט געקאנט בלייבען אהן השפעה אויף די מענשען און האבען געמוזט ענדערן זייערע מיינונגען און פאדערונגען.

מעהר אבער ווי אויף אנדערע געביטען האבען זיך ראדיקאל געענדערט די פאדערונגען אין דער בעציהונג צום דירות־פראבלעם. די דירות־ענגשאפט, וועלכע הערשט איבעראל, האט געצוואונגען צו זוכען אנ'אויסוועג פון דער לאגע.

אין אט פרובט די ברעסלויער אויסשטעלונג צו געבען אנ'ענטפער אויף דער פראגע: ווי דארף אויסזעהן א היינטיגע וואוינונג? זאל זי זיין פול מיט מעבעל און צאצקעס, א זאמלונג פון נישט־נויטיגע זאכען, אדער זאל די דירה דינען דעם לעבען, דעם געזונד און דער בעקוועמליכקייט?

אויף דער ברעסלויער אויסשטעלונג זענען אויפגעשטעלט געווארען 37 הייזער פון פערשידענע טיפען, פארטער ביז 3־שטאקיגע קליינע פאמיליען־וואוינונגען. דער כאראקטעריסטישסטער שטריך איז —רחבות, ליכט און לופט. גלאז אנשטאט ציגעל, גרויסע פענסטער אנשטאט ווענד. און דאס מעבעל איז בעגרעניצט ביז צו א מינימום.

די מאדערנע קיך וויל נישט וויסען פון די אלטע מיעדניצעס, קרעדענסען א.ד.ג. די גאנצע איינריכטונג בעשטעהט פון א טיש, 2 וואסער־קראנען מיט זליוועס און אנ'איינגעמויערט שאפעלע.

אין עס־צימער שטעהט א קלאפטדיגער טיש מיט שטוהלען און אנ'איינגעמויערטע שאפע. מעהר גארנישט.

די איינגעמויערטע שאפעס פערנעמען נישט קיין פלאץ און עס בלייבט פיל ארט פאר לופט.

אנשטאט האלץ ווערט בענוצט שטאהל, אנשטאט פארקעט — לינאלעאום, ווייל דאס איז פיל ריינער און היגיענישער.

די קארידארען און דורכגאנגען זענען אויך בעגרעניצט ביז צום מינימאלסטען. דערפאר זענען אבער דא גרויסע טעראסען. יעדעס הויז איז איינגעארדענט פולקום פאר יענעם צוועק, פאר וועלכען עס איז בעשטימט. למשל: א הויז פאר א גייסטיגען ארבייטער. אין מיטעלפונקט געפינט זיך דאס ארבייטס־צימער, פון איין זייט דאס עס־צימער, די קיך, באדע־צימער — פון דער אנדערער זייט דאס שלאף־צימער. אנשטאט אנ'ענגען באלקאן — א גרויסע טעראסע. אויפ'ן דאך — טאר פאר זון־בעדער, ווייל דאס הויז איז בעשטימט אויף א גאנץ יאהר.

עסטעטיקער און קונסט־ליבהאבער האבען גרויסע פרעטענזיעס און קרומען זיך אויף די נאקעטע ווענד, אהן בעצירונגען. אפשר האבען זיי אויך רעכט. אבער דא איז פערטרעטען דער גייסט פון דער צייט, די מאדערנע ארכיטעקטור, וואס קומט צום אויסדרוק דורך דער מאשין און אייזענבעטאן.

היינט דאס טעמפא פון בויען! ממש ווי אין די זמירות פון שבת־צו־נאכטס. די 37 הייזער זענען אויסגעבויט געווארען אין קנאפע צוועלף וואכען! זעהר פיל דיאגראמען און טאבעלען ווייזען אונז די היסטארישע ענטוויקלונג פון דער וואוינונגס־אידעע. אויך א פוילישער ארכיטעקט, ה' שמעון סירקיס פון ווארשא, האט צוגעשיקט זיינע ארבייטען צו דער אויסשטעלונג.

העכסט אינטערעסאנט זענען די האנדווערקער־לאקאלען. אלץ טראגט דעם כאראקטער פון אנ'אינדוסטריע, איז איינגעארדענט היגיעניש און מיט עלעקטרישער קראפט. נישט נאר דער וועבער, שלאסער, סטאלער, אדער איינבינדער, נאר אויך דער שניידער און פריזירער ארבייטען מיט עלעקטרישער קראפט.

אט איז אנ'עלעקטרישע טעפעריי. פאר אונזערע אויגען ווערט פון גרויע ליים אין א פאר מינוט פערטיג א גאנצע קאלעקציע קונסטלעריש־אויסגעארבייטע כלים.

אט איז א דארף. דאס הויז איז פעראייניגט מיט א שטאל און א שייער. א סך ליכט. אויך ראדיא פעהלט דא נישט...

עס דארף אויך דערמאנט ווערען דאס געזונדהייטס־הויז פאר קינדער, גימנאסטיק־זאלען און מאריאנעטען־טעאטער.

די גאנצע אויסשטעלונג פערנעמט א שטח פון דריי הונדערט טויזענד קוואדראט־מעטער. זי האט ארויסגערופען גרויס אינטערעס נישט נאר אין דייטשלאנד, נאר אויך אין טשעכיען און אונגארן. פיל שולען מיט די לעהרער זענען געשיקט געווארען פון דארט זי צו בעזוכען.

זכרונות וועגען ד"ר הערצל

(ערינערונגען פון ערשטען ציוניסטישען קאנגרעס אין באזעל.)

פון ראובן ברײנין.

נאך בעפאר דער קאנגרעס האט זיך געעפענט, האט הערצל געוואונען די הערצער און די גײסטער פון די דעלע-גאטען.

די פערזענליכע בעקענונג פון הערצל'ן מיט דער יודיש-נאציאנאלער אינטעלי-גענץ האט אויף ביידע זײטען שטארק גע-ווירקט.

די אינטעלעקטועלע קראפט, דער ערנסט און די בעגײסטערונג פון דער רוסישער און גאליציאנער יודישער יו-גענד זײנען געווען פאר הערצל'ן אן ענט-דעקונג, אנ'ענטבלעקונג.

פון דער אנדערער זײט: די גלענצענ-דע און זעהר ערנסטע ערשײנונג פון הערצל'ן האט דירעקט בעצויבערט און באגײסטערט די הערצער פון די דעלעגאטען און פון די אנגעקומענע געסט, צווישען וועלכע עס האבען זיך גע-פונען אויך זעהר אינטערעסאנטע מענ-שען.

מיט דעם אנקומען פון מאקס נארדוי קיין באזעל, מיט דרײ טעג בעפאר דער קאנגרעס האט זיך געעפענט, האט זיך די אלגעמײנע שטימונג פאר'ן קאנגרעס נאך מעהר זיך אויפגעהויבען.

פיל האט זיך נישט געגלויבט, אז נאר-דוי, וואס איז געווען זעהר פאפולער אלס אייראפעאישער שריפטשטעלער פון ער-שטען ראנג, וועט ווירקליך קומען צום קאנגרעס.

ביז א פאר חדשים פאר'ן קאנגרעס האבען נאר יחידים, ווער נישט ווער, אי-בערהויפט געוואוסט, אז נארדוי איז א יוד. ווען איך האב בעקאנט געמאכט, אין דער העברעאישער פרעסע, מיט עטליכע חדשים פאר'ן קאנגרעס, אז נארדוי האט זיך בעקעהרט צום ציוניזם און דאס ער, דער זוהן פון גבריאל זידפעלד, וועלכער איז געווען צווישען אנדערעס אויך א העברעאישער שריפטשטעלער (ער האט אויך פערפאסט א העברעאישע גראמא-טיק), איז דאס געווען פאר'ן גרויסען עולם אנ'איבערראשונג.

נארדוי איז צו יענער צייט געשטאנען אין דער שפיץ פון זיין בערימטקייט. זיינע ווערק זענען געווען איבערזעצט אין אלע אייראפעאישע שפראכען, אויך אין ריסיש. ער איז געווען צו יענער צייט אי-נער פון די גלענצענסטע שריפטשטעלער, איינער פון די פילוזאפישסטע און שארפ-סטע דענקער, ריכטער, פובליציסט, זיי-טען-שילדערער, קולטור און קונסט-היס-טאריקער און קריטיקער.

זײנע ווערק: „די קאנווענציאנעלע לי-געס" און „ענטארטונג" האבען אין זיין צייט א בעשטורעמט די אייראפעאישע עפענטליכע מיינונג. די וועלט-פרעסע האט זיך מיט אים פיל בעשעפטיגט.

ער איז געווען זעהר פאפולער אלס פריי-דענקער, אלס פריי-גייסט, צווישען דער רוסיש-יודישער אינטעליגענץ, וואס האט קיין אהנונג נישט געהאט, אז נאר-דוי איז א יוד.

און זײנע „פאראדאקסען" האט ער אין א בעזונדערן קאפיטעל שארף בע-קעמפט די נאציאנאלע אידעע, יעדען סארט נאציאנאליזם. *) אין זיין ווערק „קאנווענציאנעלע ליגענס", איז נארדוי ארויסגעטרעטען אלס אנ'אפאסטאט (א כופר בעיקר). אין זיין הערק „ענטאר-טונג" האט נארדוי ווינשאפטליך קרי-טיש, שארפזיניג-גײסטרייך ארונטערגע-ריסען אלע דעמאלסדיגע ליטעראטורישע און קונסטלערישע אפגעטער פון אייראפא, אלע מיסטיקער א.ד.גל.

און דער שטורעמדיגער גייסט, דער רעוואלוציאנערער דענקער איז געקומען צום ציוניסטישען קאנגרעס צו שילדערן די טרויעריגע יודישע לאגע אין מערב און אין מזרח-אייראפא, צו זאגען פאר דער גרויסער וועלט פון דער ציוניסטי-שער טריבונע א נײעם „איכה". צו זינ-גען „קינות" און צו געבען א טוים-קלאגע דער אסימילאציאנס-אידעע.

און ווי גרויס איז געווען די איבער-ראשונג אין באזעל ווען דער עולם האט דערזעהען נארדוי'ן פנים אל פנים. זיין לייבען-קאפ מיט דער גרויסער, גערויל-מער ווייס-זילבערנער בארד, זיינע פײ-ער-שפריצענדיגע, רעדעוודיגע אויגען האבען געמאכט דעם איינדרוק פון נאר-דוי'ס אויסזעהען, ווי פון א מיטעלאל-טערליכען ספרד'ישען רב, פון א גאון אין דערציע האט ער זיך אזוי פריינדליך, אזוי ליבליך אונטערגעהאלטען מיט די אלטע רבנים, ווי מיט דער בעגייסטערטער יו-גענד, מיט יעדען אויף זיין לשון, אויף זיין אופן. די רבנים האבען זיך איבער-צייגט, אין געשפרעך מיט נארדוי'ן, אז ער האט אמאל געלערנט תורה, אז אין אים איז פערבליבען נאך א היבש ביסעל פון זיין גרסא דינקותא, אז ער געברויכט א פסוק, א מאמר חז"ל, אז אין אים איז דערוואכט די גרויסע יודישע נשמה.

נארדוי איז געווען אין זיינע געשפרע-כען פון מענש צו מענש איינער פון די גייניאלסטע, שארפזיניגסטע און אינטע-רעסאנטסטע פערזענליכקייטען אין זיין דור. ער האט געבליצט מיט געדאנקען. אנ'אנגעלאדענער גייסטיגער דינאמא.

מיט זיין אנקומען קיין באזעל האט ער געשטארקט און אויפגעהויבען די גייס-טער פון די צווייפלער אין דער גלויבווירדיגקייט פינ'ם קאנגרעס; די גייסטער, וואס האבען זיך געשראקען פאר די מעג-ליכע רעזולטאטען פון אזא קאנגרעס, וואס האט געדארפט ערקלערען דער גרויסער יודישער און נישט-יודישער וועלט דעם ענד-צוועק, דעם תכלית פון דער ציוניסטישער בעוועגונג: א יודישע מדינה.

די דעלעגאטען האבען זיך געקאנט איבערצייגען אין באזעל נאך בעפאר דער קאנגרעס האט זיך געעפענט, אז נארדוי האלט שטאל און אייזען פאר הערצל'ן און איז אים אונטערגעגעבען ווי אנ'איינפאכער סאלדאט אין דער בעוועגונג.

נארדוי, דער קריטישער קאפ, דער פרייער, אונרוהיגער גייסט, האט נאך אב-זיכטליך בעטאנט און אונטערגעשטראכען זיין געפאלגזאמקייט צו הערצל דעם פיהרער, דעם שאפער פון א נייער עפא-כע אין דער יודישער היסטאריע. יא, אין דער וועלט-געשיכטע.

נארדוי האט זיך בעמיהט אויפצוהייבען דעם פרעסטיזש, דעם אנזעהן און געוויכט פון הערצל'ס פערזענליכקייט.

* * *

א קורצע צייט פאר'ן ערשטען קאנג-רעס האט זיך געהאט פערשפרייט א צײ-טונגס-בעריכט, אז אויך צעזארא לאמ-בראזא, דער געניאלער קרימינאלאג אין טורין, איטאליען, וועט קומען צום קאנג-רעס. מ'האט נישט געגלויבט אין דעם. ווי מ'האט נישט געגלויבט, אז נארדוי וועט קומען. ווען נארדוי איז אבער גע-קומען קיין באזעל, האט זיך דעם ציוניס-טישען עולם דארט געגלויבט, אז אויך לאמבראזא, דער לעהרער און נאהענטער פריינד פון נארדוי'ן, וועט קומען קיין באזעל. איך האב שוין דאן וועגען לאמ-בראזא'ן פערעפענטליכט אנ'ארטיקעל אין „המליץ", ווייל די לעזער האבען זיך פעראינטערעסירט מיט דער פערזענליכ-קייט פון לאמבראזא'ן. דאס איז געווען דער ערשטער ארטיקעל אין העברעאיש וועגען דעם גרויסען איטאליעניש-יודי-שען געלערנטען, וואס זיין בוך „משוגעת און גאונות" האט פעראינטערעסירט אויך די יודישע אינטעליגענץ אין רוס-לאנד.

לאמבראזא איז אבער נישט געקומען צום קאנגרעס. נארדוי האט אים נישט געקאנט צוציהען צום ציוניזם. לאמבראזא'ס עלטערע טאכטער, פאולינא, די בע-קאנטע שריפטשטעלערין איז אבער גע-ווען אויף דער גאלעריע אין דער קאסינא צווישען די געסט אויף דעם ערשטען ציו-ניסטישען קאנגרעס. זי איז געווען בע-גײסטערט פון די גרויסע יודישע פער-זענליכקייטען, וואס זענען זיך צוזאמענ-געקומען פון אלע וועלט-טיילען אין באזעל.

* * *

צווישען די בעדייטענדע פערזענליכ-קייטען מיט אנ'אייראפעאישען נאמען, וואס האבען בייגעוואוינט דעם ערשטען ציוניסטישען קאנגרעס אין באזעל, איז געווען ישראל זאנגוויל.

זאנגוויל איז געקומען פון לאנדאן צו דעם ערשטען קאנגרעס נישט אלס ציו-ניסט און האט זיך נישט בעטייליגט אין דעם קאנגרעס און אויך אויף קיין שום פערזאמלונגען ארום קאנגרעס נוט אויפ-געטרעטען אלס רעדנער.

ער איז דאן געקומען קיין באזעל אלס „[illegible]", אלס שריפטשטעלער, אלס בעאבאכטער. הערצל האט אים שוין פריהער שטארק פעראינטערעסירט. זאנגוויל האט זיך אבער דאן נאך נישט געהאט ענטשלאסען ארייננצוגעהן אין די ציוניסטישע רייהען אלס אנ'אקטיווער טוער. ער איז נאך דאן איבערהויפט גע-שטאנען ווייט פון יעדער עפענטליכער ארבייט. ער איז געווען בלויז א שריפט-שטעלער.

ווען דער קאנגרעס האט זיך געעפענט, איז זאנגוויל געזעסען אויף איינער פון די לעצטע בענק אין זאל, מיט א לאנגען בלייפעדער אין האנד און מיט א נאטיץ-ביכעל. געוויסט האט ער געמאכט נאטי-צען. זאנגוויל האט זיך [illegible] לוד פונ'ם עולם אין באזעל. אויך איז אויך שווער געווען צוזאמענצוטרעפען זיך מיט די מענשען, אדער ער האט מאקע נישט געוואלט. משונה'דיג האט ער זיך אויפגעפיהרט.

איך האב דאן אין באזעל צום ערשטען מאל פערזענליך קענען געלערנט זאנג-וויל'ן. נאך בעפאר דעם קאנגרעס האב איך שוין געשריבען אנ'עסיי וועגען אים און א הקדמה, אנ'אפשאצונג צו דער העברעאישער איבערזעצונג פון זיין „קינ-דער פון דער געטא".

אום'ן צווייטען טאג פון קאנגרעס האט מיך זאנגוויל געבעטען, איך זאל מיט אים פאהרען אויסער דער שטאט עסען מיטאג אין א זומער-רעסטאראן. ער האט בעשטעלט א בעזונדער צימער פאר אונז, קיינער זאל אונז נישט שטע-רען.

זאנגוויל האט מיר דאן ערקלערט, אז די גאנצע וועלט אינטערעסירט אים בלויז אלס רויהער מאטעריאל אום זיינע קינסטלעריש צו בעארבייטען, צו בעשרייבען. ער האט ארויסגעוויזען די גרעסטע נײ-געריגקייט און וויסענס-דורשט בנוגע צו די גייסטיגע שטרעמונגען צווישען דער יודישער יוגענד אין פערשידענע לענדער און וועגען געוויסע מערקווירדיגע טיפען און ערשיינונגען פון יודישען לעבען. ער האט געראטען און אויסגעפרעגען, האט אלץ בעוואונדערט. הערצל און נאר-דוי האבען זיין רייכע פאנטאזיע געפאנ-גען.

די נאציאנאל-ציוניסטישע סטודענ-טענשאפט אין באזעל איז פאר אים גע-ווען א גאנץ נייע ערשיינונג, און ער האט אלץ בעוואונדערט. ער האט געזע-הען פאר זיך נייע „טרוימערס פון דער געטא" און ער האט ביי מיר געבעטען ערקלערונגען צו פילעס, וואס ער האט נאך צו יענער צייט נישט בעגריפען און נישט פערשטאנען.

גלייך אויפ'ן ארט האט ער אלץ נער-וועז-שנעל מיט זיין ריזען-בלייפעדער פערנאטירט אין א נאטיץ-בוך. זיין [illegible] געדאנק און זיין זעהר לעבע-דיגע פאנטאזיע האבען אין אים נער-וועז און שנעל געארבייט.

זאנגוויל האט זיך פעראינטערעסירט מיט א דעלעגאט אין קאנגרעס-זאל, וואס

(ענדע—זייט 11)

*) אין מיין העברעאישער איבערזע-צונג פון די „פאראדאקסען", מיט נאר-דוי'ס ספעציעלער הקדמה צו מיין אי-בערזעצונג, האב איך, מיט זיין צושטי-מונג, ארויסגעווארפען דעם קאפיטעל, ווייל נארדוי זעלבסט, בעקעהרענדיג זיך צום ציוניזם, האט חרטה געהאט אויף זיין פריהערדיגער שארפער אטאקע גע-גען נאציאנאליזם. ר. ב.

די יודען אין ציריך

— (א בריף פון ציריך) —

פון ג. וועלדלער.

ווי לאנג לעבען דא יודען? — די מערב-יודען און מזרח-יודען. — גע-מישטע חתונות און שמד. — איינוואנדערונג-בעגרענצונגען און בירגער-שאפט. — די 3 קהלות און די ערווא כונג פון די ציריכער יודען.

די שווייצארישע יודען בכלל זענען די קאנגרעס-בעזוכער נישט אונבעקאנט. דיות ווי דער ציוניסטישער קאנגרעס קומט איצט פאר צום ערשטען מאל אין ציריך, איז כדאי צו ברענגען דא עפעס וועגען לעבען פון די דארטיגע יודען.

איינצעלנע יודען זענען שוין געווען צו טרעפען אין ציריך אויך אין די פריהערדיגע יאהרהונדערטען, אבער ביז צו דער צייט פון דער פערענדיגטער עמאנציפא-ציע ביז די זיבציגער יאהרען פון פא-ריגען יאהרהונדערט האבען פאר יודען אין ציריך נאך אלץ עקזיסטירט גרויסע בעגרענעצונגען.

אז עס זענען אפגעשאפט געווארען אלע בעגרענעצונגען, זענען איינגעוואנדערט קיין ציריך קודם כל די יודען, וואס האבען געוואוינט אין די שווייצער דערפער ענדינגען און לענגנוי פון קאנטאן ארגוי. דאס זענען די גוגענהיימס, באלענס, ווי-לערס, וואס זייערע פאמיליען-נעמען ווייזען שוין דערויף, אז זייערע עלטערן זע-נען אהערגעקומען פון ערגיץ אנדערשוואו. און די דרייפוסעס, וואס זייער נאמען ווייזט אויף עלזאסער אפשטאמונג.

די עלזאסער יודען זענען דער צווייטער עלעמענט צווישען די שווייצארישע יודען. אויב מען רעדט וועגען די אלט-איינגעזעסענע. קיין ציריך זענען געקו-מען דרום-דייטשע יודען פון די גרענעץ-שטעט, ווי באדען. ערשט אין די 90-ער יאהרען האט זיך אנגעהויבען אנ'איינוואנ-דערונג פון מזרח — ארויסגערופען נישט נאר דורך דער שלעכטער ווירטשאפטלי-כער לאגע אין פוילען, רומעניען און רוס-לאנד, נאר בעזונדערס צוליב די פאג-ראמען.

דאס ערשטע יאהר-צעהנדליג פון 20-טען יאהרהונדערט, וואס איז רייך געווען אין רדיפות אויף יודען, האט פער-שטארקט די אימיגראציע פון יודען קיין ציריך. בעת דער מלחמה זענען ווידער אריינגעקומען פיל יודען, אבער זיי האבען זיך דא נישט געקאנט איינארדנען הן צוליב עקאנאמישע טעמים, הן צוליב די אימיגראציע-בעגרענעצונגען און זיי הא-בען נאך דער מלחמה פערלאזען די שטאט.

ווי אומעטום לאזט זיך אויך דא בע-מערקען אנ'אנטאגאניזם צווישען די מזרח- און מערב-אייראפעאישע יודען. אבער דאך נישט אזוי שטארק ווי אין אנ-דערע לענדער. ווארום געלונגט נאר דעם מזרח-יודען זיך ארויפצודראפען אויפ'ן געזעלשאפטליכען לייטער און צו „ווערען א מענש", דאן שעהמען זיך מעהר מיט אים נישט די ברידער פון מערב.

די אלט-איינגעזעסענע ציריכער יודען זע-נען קליין אין דער צאהל און ממילא דא-בען זיי זיך געמוזט בעמישען מיט די מזרח-יודען. צום לויב פון די ענדינגער און לענגנויער יודען מוז געזאגט ווערען, אז דער שמד איז ביי זיי נישט פער-שפרייט און עס איז נישט פאראן צווי-שען זיי אזוי פיל געמישטע התונות ווי צווישען די שפעטער איינגעוואנדערטע יו-דען, הגם פון דער צווייטער זייט האלטען זיי זיך פונדערווייטענס פון אונזערע יו-דען.

קיין גענויע סטאטיסטיק פון די ציריכער יודען איז ביז לעצטענס נישט גע-ווען. ערשט נאך דער מלחמה, בעת די דייטשע שונאי-ישראל האבען אויך שווייץ געוואלט מזכה זיין מיט אנטיסעמיטיזם, האט די ציריכער קהלה גענומען אויס-פארשען די סטרוקטור פון דער דא-טיגער יודישער בעפעלקערונג. די ארבייט איז אבער נישט אויסגעפיהרט געווארען. דאגעגען האט מאלי ברונשוויג אויפ'ן סמך פון דער פאלקס-צעהלונג פון 1920 אנגעשריבען א מאנאגראפיע פון די צי-ריכער יודען, וואס וועט נאך ערשיינען פאר'ן קאנגרעס. לויט די ציפערען, וואס ער גיט אן, האבען יודען אין ציריך אויס-געמאכט אין יאהר 1920 3.2% פון דער אלגעמיינער בעפעלקערונג. פון זיי זענען 45% געווען שווייצער בירגער און 55% אויסלענדער. לעצטענס מוז זיך אבער דאס פערהעלטניש האבען געביטען. עס איז צו זעהען פון די ליסטעס פון די ניי-געקומענע בירגער. די צאהל איינגעבוי-גערטע וואלט נאך פריהער געווען פיל גרע-סער ווען נישט דער פערבאט פון 1920 צו ערטיילען בירגערשאפט מזרח-יודען פאר'ן אפזיצען 15 יאהר אין לאנד.

פונדעסטוועגען קאן מען וועגען קיין אנטיסעמיטיזם אין ציריך נישט רעדען. ער טראגט דא א גאנץ אנדער כאראק-טער, ווי אין דייטשלאנד. די איטאליע-נער און שווייצער ווערען נישט בעסער בע-האנדעלט ווי די יודען.

די יודען אין ציריך בילדען אויך דריי קהלות. די ערשטע און די ליבעראלע איז-ראעליטישע קולטוס-געמיינדע, די צווייטע די איזראעליטישע רעליגיאנס-געזעלשאפט און די דריטע — די „אגודת אחים" פון די מזרח-יודען.

יעדע קהלה האט זיך אהר בית-עלמין. לעצטענס אונטער דער השפעה פון ציו-ניזם, נעמט מען זיך שוין שטארק בע-קלאגען אויף דער דאזיגער צושפליטע-רונג. איצט געפינען זיך אין ציריך 4 ציוניסטישע פעראיינען: די ארטיגע ציו-ניסטישע ארגאניזאציע, דער ציוניסטי-שער קלוב, דער מזרחי און א ציוניסטי-שער פרויען-פעראיין. אויך די ציוניסטי-שע יוגענד האט דא איניגע גרופירונגען און מען האפט, אז זי, די יוגענד, וועט בעדשפרייטען דאס נאציאנאלע בעוואוסט-זיין צווישען די איינגעזעסענע ציריכער יודען און זיי נעהנטער צוזאמענבינדען מיט די יודען פון דער גאנצער וועלט.

—0—

„קדוש השם"

(געשיכטע און דאקומענטען פון אש'ס ראמאן „קדוש השם")

פון ד"ר י. העלמאן.

1.

די גראנדיעזע-קינסטלערישע אויפפיה-רונג פון „קדוש השם" האט פארגעשטעלט פאר אונז אוועקגעשטעלט לעבעדיג און פארביג איינע פון די פינסטערסטע און מאוים'דיגסטע יודישע געשיכטס-תקופות. די דיכטערישע ווערק פון אונזער גרויסען אש זענען צום גרעסטען טייל פעסט און ענג פערבונדען מיט דער געשיכטליכער רעאליטעט, מיט די שטארקסטע געשע-הענישען פון יודישען לעבען. קיין איין איינציגער פון אונזערע מאדערנע דיכטער און בעלעטריסטען זענען נישט אזוי טיף פערבונדעט אין דעם היסטארישען יו-דענטום, ווי שלום אש. מיט זיין אינער-ליכסטער דיכטערישער פריהייט פער-שטעהט אש ארויסצוהייבען פון דער יו-דישער געשיכטע די שטארקסטע עפאכע-מאכענדע תקופות און זיי צו פערארבייטען אין זיין אור-איינגענעם פיינעם סטיל, אין בילדער און איבערלעבענישען, וועל-כע פערכאפען דעם לייענער, בערייכערן זיין נשמה און געבען אים אנ'אנשפאר און א בארען אין דער היסטארישער ווירק-ליכקייט.

דער ראמאן „קדוש השם" איז אין זיין יסוד ריין היסטאריש. אפילו די קלענ-סטע פערזאנען און [illegible] עפיזא-דען געפינען זיך אין אלטע ספרים, אין [illegible] און קינות, און אין אנדערע גע-שיכטס-דאקומענטען. ד"ר ווייכערט האט [illegible] די הויפט-בילדער פון אש'ס ראמאן און האט זיי אינסצענצירט און אוועקגעשטעלט אויף דער מאדער-נער יודישער בינהע. ביי ווייכערט'ן זענען די בילדער נישט פערבונדען, זיי קלעבען זיך נישט אפ מיט א לאגישער נויטווענדיג-קייט און האבען נישט די התחברה פון דער ערצעהלערישער געשפאנטקייט. ווייכערט האט געלעגט דעם הויפט-געוויכט אויף דעם סצענישען עפעקט און אויף דער דרא-מאטיש-פלאסטישער גאנצקייט. יעדעס בילד פאר זיך איז שוידערליך און גלייך-צייטיג עסטעטיש דערהויבענדיג. די אוי-סערליכקייט פון בילד, זיין טעכניק און זיין קאמפאזיציע איז מאדערן, היינט-וועלטיג. די טעאטראלישע סטיליזירונג איז פערבונדען מיט א לעבעדיגער פלאס-טיק, אנ'אינערליכער דינאמיק און א סצע-נישער פערפיינקייט. דער געשיכטליכער הינטערגרונד איז ביי ווייכערט'ן נישט אזוי געטריי און אמת'דיג, ווי ביי אש'ן. אין אינהאלט פון ראמאן האט ווייכערט נישט אריינגעטראגען קיין שנויים. ער האט אבער געמוזט דורכלאזען די דיכ-טערישע פערבינדונגען, די שפראכליכע איינהייטליכקייט און די נויטווענדיגקייט פון דעם געשעהעניש. אין א סך פרטים וואלט די דראמאטישע ווערק געהאט אנ'-אנדער פנים אויב אש גופא וואלט דעם ראמאן געהאט פערארבייט און אינסצע-נירט. אבער אויך פון דער ווייכערט-שער דראמע רעדט צו אונז א גאנצער לעבעדיגער דור, וועלכער איז אומגעקו-מען אויף „קדוש השם" נישט צוליב זיי-נע אייגענע חטאים און עבירות, נאר צו-ליב דער בעקלעמענדיגער פאזיציע, אין וועלכער דאס יודענטום האט זיך געפי-נען אין יאהרען ת"ח און ת"ט. כדי צו בעגרייפען דעם ראמאן פון אש און די דראמאטישע אינסצענירונג פון ווייכערט, מוז מען ארייננדרינגען אין דעם געשיכט-ליכען אמת פון דער שוידערנדער תקו-פה. דער טעאטער-עולם וועט בעקומען אנ'אנדער בעציהונג, א טיפערען איינדרוק און א שטארקערען רושם פון דעם גראנדיעזען ווערק אויב ער וועט האבען די מעגליכקייט נאכצושפירען און אויפ-צונעמען דעם אינהאלט לויט זיין גע-שיכטליך-רעאלען יסוד.

די איבערגעלעבטע יסורים און ענוים פון דער דעמאלטיגער תקופה זענען אויף אונזער דור אריבערגעקומען דורך פער-שידענע מחברים. געשיכטס-שרייבער, רבנים, גאונים און משוררים. די שרעק-ליכע מלחמות צווישען די פעלקער, די שחיטות און הריגות לגבי די פאליאקען, יונים, טאטערן און קאזאקען, די בוזא-ליעס פון אונגרייגקייט און אונזויבער-קייט, וועלכע האבען זיך דעמאלט ארו-בערגעטראגען איבער גאנץ אייראפא און פערפלייצט מיט בלוט און טרעהרען גאנ-צע לענדער, שטעט און דערפער, די וועלט געשיכטליכע געשעהעניש אין דעם 17. יאהרהונדערט בעשעפטיגען די גויאישע געשיכטס-שרייבער אויף אזוי פיל, אז זיי וואלטען קיינמאל נישט ארויסגעהויבען מיט דער נויטיגער דייטליכקייט און אין א לעבעדיג-בולט'ער פארם די יודישע צרות און פיין פון דעם יאהרהונדערט. אין יאהר 1653 האט ר' נתן נטע האנא-ווער אנגעשריבען זיין אויסגעצייכענטע היסטאריש-שוידערפולע כראניק „יון מצולה" (איבערזעצט אין יודיש פון ה. לאצקי-בערטאלדי). האנאווער האט אלץ איבערגעלעבט אלע שחיטות און הריגות פון די יאהרען ת"ח און ת"ט. ער איז געווען געפאנגען גענומען פון די קאזא-קען. מען האט אים געבראכט קיין טער-קיי און דארט איז ער געווארען אויסגע-קויפט פון די קאנסטאנטינאפאלער יו-דען. די שרעקליכע מעשים פון די היי-דאמאקען האט געשילדערט אין איכה-פארבען דער וואלינער רב רבי שבתי כהן, דער מחבר פון ש"ך אין זיין „מגילת עיפה". דער ש"ך איז אויך דער מחבר פון פערשידענע תפלות און הזכרות פאר די נשמות פון די קדושים. אויך ר' יום-טוב ליפמאן העלער, דער פאזנער רב רבי שעפטיל הורוויץ, רבי מאיר פון שטשעברעשין („צוק העתים" 1650) און רבי גבריאל שוסבורג („פתח תשובה" 1653) — זיי אלע האבען דערצעהלט פאר די קומענדיגע דורות אלץ, וואס דאס יודישע פאלק האט דעמאלט איבערגע-לעבט אין פוילען, ליטא און אוקראינא. דער געשיכטס-שרייבער פראפ. צבי גרעץ דערמאהנענדיג די ספרים פון דער דע-מאלדיגער צייט איז טוען: און עס שטע-לען זיך די האר קאפויער, לייענענדיג וועגען דער ווילדקייט פון די מערדער און דעם עלענד און שוואכקייט פון די אומ-גליקליכע. די דאזיגע שריפטען — זאגט גרעץ — ברענגען אויפ'ן ביטערען גע-דאנק, אז דאס פוילישע יודענטום וועט נישט מעהר געפינען קיין רפואה פון די שרעקליכע קלעפ און אז פון דעם רוהיגען געסט, וואו די יודען האבען געהאט א לענגערע צייט א געוויסע מנוחה, איז גע-ווארען א חורבן אויף אייביג. (יודישע פאלקס-געשיכטע, איבערזעצט דורך י. שאפירא, 12-טער באנד ז. 113).

איינצעלנע איומ'דיגע עפיזאדען פון דער דעמאלטיגער צייט ווערען אויך דערצעהלט פון בעוואוסטען גאון ר' יעקב עמדין אין זיין בוך „מגילת ספר" (עמ' ה' — ז'). דער זיידע פון ר' יעקב עמדין האט איבערגעלעבט די דעמאלטיגע רדיפות. ער איז אבער דורך א נס נצול געווארען מיט זיין לעבען. פאר ר' יעקב עמדין איז דער עפיזאד געווען אינטע-רעסאנט, מחמת דעם דין, וועלכער דרינגט ארויס פון דעם געשעהעניש מיט זיין זיי-דען און איז נוגע דער שיטה פון מתיר-מאכען אנ'עגונה. ר' יעקב עמדין דער-צעהלט: און עס איז געווען אין יאהר ת"ח אנ'עת צרה פאר יודען אין די לענדער: וואליניע און אוקראינא דורך דעם רשע חמיל. פון דארט האט זיך די גזירה אריבערגעווארפען איבער א סך קהלות פון ליטא און אויך ווילנא... מיין זיידע ר' יעקב איז דעמאלט געווען יונג אין יאהרען. אין זיין איילעניש צו אנט-לויפען האט ער גענומען אפשיד פון זיין ברודער און פון זיין פרוי, וועלכע איז נאך געווען א קינד. אונטערוועגס האט זיך מיין זיידע אנגעשטויסען אויף די גזלנים און רשעים, וועלכע האבען שוין געהאט אויסגעהרג'עט א סך יודישע קהלות, וועל-כע האבען געהאט פערגאסען דאס בלוט פון ריינע צדיקים אין טויזענדער און צעהנדליגער טויזענדער. קוים האבען זיי געפאנגען גענומען דעם צדיק, מיין זיידע'ן האבען זיי אויף אים גוזר געווען ער זאל איינבויגען דעם קאפ, וועלכען מען מוז אים ארונטערנעמען מיט דער שווערד. מיין זיידע האט די גזרה מקיים געווען. ער האט אויסגעשטרעקט זיין האלז אויף שחיטה און ער האט איבערגעגעבען זיין נפש אויף קדוש השם. בשעת ער איז נאך געלעגען אויף די קנוה, כדי אנטקעגען צו נעמען דעם טויט דורך דער שווערד, בעת זיין נשמה האט זיך שוין געהאט פון אים כמעט ארויסגעשיילט, האט אים בעריהרט גאט'ס מלאך. אין הארץ פון רשע האט גאט אריינגעגאסען רחמנות און ער האט זיך דערבארימט אויף זיינע יונגע יאהרען. אנשטאט מיט דער שווערד דורכצושניידען זיין האלז, האט ער אים געגעבען א שטויס מיט דער טעמפער זייט פון דעם כלי-זיין און מיט פערראכטונג האט ער צו אים געזאגט: „שמעה אויף, דו הונט". אזוי האט גאט געראטעוועט פון רשע'ס שווערד דעם צדיק און דאס איז געווען א גרויסער נס, א גרויסער וואונדער. ר' יעקב עמדין דערצעהלט ווייטער, ווי זיין זיידע האט זיך פערבעהאלטען צווישען די טויזענדער יודישע גופים, וועלכע זענען געלעגען אויף דעם וועג, אויף וועלכען עס האט זיך געצויגען דער חיל פון כמעלניצקי. א צווייטען נס ווי מיט זיין זיידע'ן ווייס די געשיכטע נישט צו דערצעהלען. מען האט אלע יודען אויף דעם וועג געשאכטען און גע'הרג'עט. מען האט קיינעם נישט לעבעדיג געפאנגען און מען האט אויף קיינעם קיין רחמנות נישט געהאט.

אין ספר „קרות הנזירות על ישראל" איז אפגעדרוקט א כתב-יד פון דער קהלה אין שארגראד, וועלכע הויבט זיך אן מיט אנ'אל מלא רחמים אויף די הונדער-טער טויזענדער הייליגע יודען, וועלכע זענען אויסגעהרג'עט געווארען דורך דעם חיל פון חמיל. דארטען ווערען אויסגע-צעהלט, אז אין דער דעמאלטיגער צייט זענען חרוב געווארען 300 יודישע קהלות, אין רוסיא, אוקראינא, פאדאליע, וואלין און ליטא. עס זענען אויסגעהרג'עט גע-ווארען אלע פרנסים, אלע גאונים און אלע חכמים. א טייל פון זיי ווערען אין דעם „אל מלא רחמים" אויסגערעכענט. דער כתב-יד פערענדיגט: נישט אין א לשון פון גוזמא, נאר אין אמת און ווירק-ליכקייט איז זייער בלוט פערגאסען גע-ווארען ווי וואסער אין דעם יאהר ת"ח צוליב זיין גרויסען [illegible] נא-מען. זיי האבען אויסגערופען „שמע ישראל" מיט זייער גאנצען נפש. זיי הא-בען געשריגען און געקלאגט אין שרעק און פורכט. א קלאג אויף א קלאג, א בראך אויפ'ן בראך פון מיין פאלק, די צדיקים זענען געבליבען ביי ווערים, בעהעפט צו מיסטהויפענס אין שטאט, אין פעלד און אין וואלד. די נפשים פון די מתים זענען געלעגען הפקר אויפ'ן פעלד און די לע-בעדיגע זענען געווארען אריינגעווארפען אין קבר אהן שחיטה.

—0—

דער טריאומף פון עם-הארץ

(וואס ער איז געווען אמאל און וואס ער איז היינט)

פון ד"ר א. מוקדוני

ביי קיין פאלק אויף דער וועלט האט זיך דער עם-הארץ נישט געפיהלט אזוי שלעכט, ווי ער האט זיך געפיהלט אמאל ביי אונז יודען.

עם-הארצות ביי יודען איז געווען א שאנדע.

א גאנצע ליטעראטור פון וויצען, פון שטיפערייען און פון בייזע סאטירעס וועגען דעם עם-הארץ איז געשאפען געווארען.

דער עם-הארץ אליין האט זיך געפיהלט עפיס ווי א געשטראפטער.

און אלע מאל פלעגט ער זיך מוזען עפיס פערענטפערן פאר זיין עם-הארצות: ער איז געבליבען יונג א יתום, און נישט געווען קיין טאטע, קיין מאמע, וועלכע זאלען זארגען פאר זיין „אויסבילדונג"; ער איז נעבעך געקומען אויף דער וועלט מיט א טעמפ קעפעל, מען האט אוהם געלערנט, געלערנט, אבער צו אוהם האט זיך גארנישט צוגעקלעבט; ער איז נעבעך אין זיין יוגענד געווען א צולאזענער, א פוילער, און מען האט אוהם נישט אופן נישט געקאנט איינשפאנען אין דעם עול פון לערנען.

דער עם-הארץ האט קיינמאל נישט שלום-געמאכט מיט זיין עם-הארצות; זיין גאנץ לעבען פלעגט ער וועלען אניאגען דאס, וואס ער האט פערנאכלעסיגט אין זיין יוגענד.

פלעגען זיין ספעציעלע זאגערס פאר די עמי-הארצים, ספעציעלע רביים אין דער שומער-שוהל, אין דער קירזשנער-שוהל און אין דער שניידער-שוהל.

און שעהמעוודיגע און פארזיכטיגע זענען געווען די עמי-הארצים. האט מען גערעדט וועגען תורה, האבען זיי מורא געהאט אריינצומישען זיך.

געווען עמי-הארצים פון טוביה דעם מילכיגנג'ס שטייגער: זיי פלעגען זיך אנשטאפען מיט פסוקים און זיי פערטייטשען קאפויר, משוגאווע און ווילד. וועגען אזעלכע עמי-הארצים פלעגען ארומגעהן וויצען און קאמישע מעשה'לעך.

געווען אויך עמי-הארצים, וועלכע האבען זיך געהאלטען פאר לומדים. זיי פלעגען זיך רייסען צום עמוד, פלעגען אונטערהערען א פרעמד שטיקעל תורה און ארויסגעבען עס פאר אייגענע.

אויף די דאזיגע עם-הארצים פלעגט מען זיין בייז.

אבער די מעהרסטע עמי-הארצים זענען געווען כשר'ע: זיי פלעגען מיט ליידען פון זייער עם-הארצות, און מיט א ריהרענדער עניוות פלעגען זיי אנשטעלען די אויערען און עפענען דאס מויל צו הערען א געלערנט ווארט; און מיט שטילער און פיינער דאנקבארקייט האבען זיי אויפגענומען דאס שטיקעל תורה וואס מען האט זיי געלערנט.

און אז גאט האט געהאלפען אנ'עם-הארץ, ער איז רייך געווארען, האט ער אין שטוב אריינגענומען א רבי'ן און ביז'ן טויט האט ער נישט אפגעלאזען דעם דאזיגען בעגלייטער פון זיך.

דער שענסטער ביישפיל איז משה מאנטעפיארע.

א גרויסער עושר און א קליינער למדן, האט ער זיך זיין גאנץ לעבען געלאזט בעגלייטען פון א רבי'ן און פון א געלערענטען.

און קלענערע מאנטעפיארעס זענען געווען אין די צעהנדליגער אין קליינע יודישע שטעט און אין די הונדערטער אין די גרעסערע יודישע שטעט.

און בכלל איז דער קאמף מיט עם-הארצות געווען שטארק און פעסט ארגאניזירט: אין יעדער יודישער שטאט און אין יעדען יודישען עם.

תלמוד-תורות פאר ארימע קינדער, עין-יעקב-זאגערס פאר ארבייטער, א משניות-שיעור פאר אפגעשטאנענע און אזוי ווייטער.

יעדער יודישער ישוב איז בעשטאנען פון צוויי טיילען: פון לעהרער און תלמידים. יודישע עמי-הארצים האבען געביך איביג געלערנט.

דאס יודישע לעבען האט געשווינבעלט און געגריבעלט פון מלמדים, רביים, זאגערס, מגידים און פערטייטשער.

עס איז גארנישט געווען אנ'עם-הארץ, וואס האט נישט געלערנט.

קיין זאך איז נישט געווען אזוי גוט ארגאניזירט אין דעם אמאליגען יודישען לעבען, ווי דער קאמף נעגען עם-הארצות.

פערשטעהט זיך, אז די עם-הארצות איז קיינמאל אינגאנצען נישט בעקעמפט געווארען. עס זענען געווען כסדר עמי-הארצים, אבער קיין טיטוולינגע, גאוה'דיגע און חוצפה'דיגע עם-הארצות איז נישט געווען אין אונזער לעבען.

די עם-הארצות איז געווען אזוי נידערגעשלאגען, דער עם-הארץ האט זיך געפיהלט אזוי דערנידריגט, אז פרומע און גוטע יודען פלעגען שוין מוזען מלמד זכות זיין אויפ'ן עם-הארץ, פלעגען אוהם מקרב זיין, טרייסטען אוהם, אויפמינטערען איהם, צוזאגען אוהם עולם-הבא גלייך מיט'ן למדן, אויב נאר ער איז מיט'ן הארצען גוט און פרום.

איז שעהן און ריהרענד געווען אמאל דער יודישער עם-הארץ. שעהן איז געווען זיין בעשיידענקייט און ריהרענד איז געווען זיין ווילען צו לערנען, צו פערשטעהן און צו בעגעמען אלץ.

און אט הויבען אן יודען אוועקגעהן פון דער געטא, פון בית-מדרש און פון דער רעליגיעזער תורה. מען האט זיך גענומען לערנען וועלטליכע תורות. איז ווייטער דאס זעלבינע בילד. דאס יודישע לעבען הויבט אן צו גריבלען און שווינבלען מיט נייע לעהרער, מיט נייע שיעור-זאגערס און מיט נייע מגידים.

ווייטער א קאמף מיט וועלטליכער עם-הארצות, ריכטיג, ווי אמאל מיט דער רעליגיעזער עם-הארצות. און ווייטער זענען דא כשר'ע עם-הארצים, וואס שלינגען, ווי הונגעריגע, די ווערטער פון די נייע תורות. ווייטער זענען דא עם-הארצים, וואס לויפען הערען א פרק מארקס פון א סאציאליסטישען רבי'ן, א פרק וועלט-געשיכטע, א פרק נאטור-וויסענשאפט און א פרק פון אנדערע נייע תורות פון אנדערע נייע רביים.

ווייטער מניגים, קרייזלעך און גרופעלעך פון עמי-הארצים, וואס הערען א שיעור פון די נייע תורות.

וואס פאר א ליבע הארציגע עמי-הארצים זענען געווען די נייע, ווי זיי קנייטשען די שטערנס, ווי זיי שטרענגען אן זייערע נישט ענטוויקעלטע מויחות צו בעגעמען א נייעם געדאנק, א ניי ביסעל וויסען. און ווי עס לויכטען און שיינען זייערע פנים'ער, ווען אין זייער טונקעלען מוח גיט עפיס א שיין אויף, און ווי גליקליך זיי זענען, ווען זיי צוקריגען א נייעם געדאנק און דערפיהלען זיך נייעם און פרישען טעם.

יודישע עמי-הארצים. די שענסטע עמי-הארצים אויף דער וועלט זענט איהר געווען. איהר זענט גאר קיין עמי-הארצים נישט געווען, דארשטיגע נאך וויסען זענט איהר געווען, לעכצענדיגע נאך ליכט זענט איהר געווען.

איך געדענק נאך די גרויסע מחנות פון וואנדערליכע עמי-הארצים, וועלכע פלעגען אין ווינטער, אין קעלערס און אויף בוידעמס ממש מיט מסירת נפש געהן הערען א ביסעל נייע תורה.

הייליגע עמי-הארצים זענען עס' געווען!

און אט קומט די צייט, ווען דער עם-הארץ ציבונטעוועט זיך.

איך וויל נישט לערנען, איך דארף נישט לערנען: איך וויל נישט קיין רביים, איך דארף נישט קיין לעהרער!

שולדיג אין דעם אויפשטאנד פונ'ם עם-הארץ זענען די פאלשע לעהרער און די פאלשע נביאים, וועלכע האבען זיך צוגע'חנפ'עט צום עם-הארץ.

די דאזיגע לעהרער זענען אליין געגאן ווילדע עמי-הארצים, האבען זיי געגעבען סמיכה אויף לומדות יעדען עם-הארץ; בוסלעבוויטש, בוסלעבוויטש האט מען איינגעשמועסט דעם עם-הארץ, אז ער ווייסט און פערשטעהט אלץ.

עס זענען אויפגעשטאנען פאלשע נביאים, וועלכע האבען אנגעהויבען מענה'ן, אז מען דארף נישט אנשטרענגען דעם מח פון דעם עם-הארץ; מ'דארף איהם נישט בעלעסטיגען מיט חכמות, וועלכע ער פערשטעהט נישט; מען דארף איהם געבען דאס שמוי, וואס זיינע ציין קאנען צוקייען אהן אנשטרענגונג.

דעם עם-הארץ איז געפעלען געווארען, וואס מען פאסט זיך צו צו אוהם. איהם האט געשמייכעלט דאס, וואס זיינע לעהרער רעדען ווי ער, און פערשטעהען כמעט וויפיל ער אליין.

איז דער עם-הארץ געווארען זיכער ביי זיך; אזוי זיכער, אז ער אליין האט אנגעהויבען צו לערנען זיינע רביים.

זענען די רביים געווארען קנעכטיש, ליבנעריש, זיי האבען אנגעהויבען צו ענטדעקען כלומר'שטע גאונות אין דעם עם-הארץ.

און דא איז געקומען א צייט פון גרויסע איבערקעהרענישען: די גרויסע שטערענס זענען אראפ פון זייער גדולה, תורה איז געווארען אוים סחורה. די קליינע, טעמפע שטערענס האבען אנגענומען דאס לעבען פאר'ן גארגעל. דער עם-הארץ האט זיך מיט זיינע פעסטע עלענבויגענס א שטופ געטאן צום אויבען-אן פון לעבען, האט זיך איינגעזעצט אין מזרח-וואנד און האט אנגעהויבען זאגען א ברייטע דעה אויף אלע געביטען פון אונזער לעבען.

און פשוט צוניש-אפען האט עס ארויסגעדונערט פון איהם: דער, וואס האט די מטבע, דער האט די דעה, דער איז דער בעל-תפלה, און זיין גרייזיגע עברי איז די ריכטיגע.

און אט שטעהט פאר אונז אוצט דער נייער עם-הארץ.

די אמאליגע רביים זיינע האט ער געמאכט פאר זיינע שטיוועל-פוצער. ער לאכט פון לומדות, ער איז בייז אויף תורות. לומדות ליגט אין זיינע עלענבויגענס, תורות — אין זיין אנגעשטאפטען טייסטער.

זאגען מעגט איהר איהם בלויז דאס, וואס ער ווייסט: רעדען מוזט איהר צו איהם מיט זיינע עטליכע אפגעדראשענע ווערטער, וועלכע ער פערמאגט.

זאגט איהר עפיס אזוינס, וואס זיין טעמפער מח בעגעהמט נישט, ווערט ער בייז: רעדט איהר צו איהם מיט פיינערע ווערטער, וועלכע געהען נישט אריין אין זיין ארימען לעקסיקאן, פאלט ער אריין אין גרימצארן.

איך האב אליין געהערט, ווי דער נייער אויפגעקומענער עם-הארץ איז געשטאנען פאר א גאנצע עמי-הארצים פון זיין גלייכען און האט מיט בייזקייט גערעדט וועגען א שרייבער, וואס האט בענוצט עפיס א העברעאיש ווארט אין זיינעם אנ'ארטיקעל: רוכט זיך, אז דאס שרעקליכע ווארט איז געווען „התנצלות" — וואס פאר א משוגע'נע, ווילדע ווערטער טראגט ער אונז צו: ווערטער, וועלכע מיר ווייסען נישט: וואס קריכט ער צו אונז מיט לומד'ישע ווערטער? ווער דארף זיי?

און די מחנה עמי-הארצים האט ווילד געלאכט, צינניש גע'חוזק'ט פון דעם שרייבער.

און אז איך האב געפרובט זאגען, אז עס וועט זיי גארנישט שאדען, ווען זיי וועלען זיך דערוויסען פון א ניי ווארט, וואס זיי האבען נישט אין זייער לעקסיקאן, אז עס איז קיין אומגליק נישט, אויב זיי וועלען בעריינערט ווערען מיט נאך א ווארט, האט מען מיך אנגעקוקט ווילד.

זיי, די זיכערע שטארקע עמי-הארצים; זיי, די מענשען מיט שטארקע עלענבויגענס; זיי, די ערפאלגרייכע — דארפען זיך לערנען נייע ווערטער; זיי פעהלט ווערטער אין לעבען!

און אט קומט דער עם-הארץ אין א טעאטער. ער זעהט א שטיק, וואס ער פערשטעהט נישט. א שטיק, צו וועלכען ער איז נישט דערוואקסען. מהוט עס איהם גארנישט וועה, וואס ער איז אפגעשטאנען: האט ער קיין צער נישט פון זיין נישט ענטוויקעלטקייט; ער האט קיין יסורים פון זיין טעמפען, פערזשאווערטען געשמאק. ניין, ער שפייט מיט קלעק אויף דעם שטיק. עס איז בלאף, עס איז פשוט'ער שווינדעל, ווייל ער, זיין מאיעסטעט דער עם-הארץ, פערשטעהט עס נישט, בעגעהמט עס נישט.

און אט הויבט ער אן ליינען א בוך. איז ווי ער דערפיהלט, אז ער דארף זיך א ביסעל אנשטרענגען, שלייערט ער דאס בוך מיט כעס אויף דער ערד.

א בוך מאר איהם נישט אנשטרענגען. מאר איהם נישט בעמיהען און מאר זיין מוח נישט געבען קיין ארבייט.

און אט געהט ער הערען א רעדנער. און וויל דער רעדנער עפיס זאגען עפוואס ערנסטעס, הויבט ער, דער עם-הארץ, אן צו טומלען; ער פיהלט זיך פשוט מבעליידיגט פון דעם, וואס ער פערשטעהט נישט ליינט, וואס מ'רעדט.

און עס זענען אויפקומען פלינקע לעהרערלעך, וואס קריכען ממש פון דער הויט, צו פערשטעלען זיך פאר עמי-הארצים, כדי חלילה, נישט צו דערצעהנען דעם עם-הארץ מיט לומדות און מיט וויסען.

און טעאטערס פאר איהם, פאר דעם אלמעכטיגען עם-הארץ, ווערען געשאפען, צייטונגען פאר איהם, ספעציעל פאר'ן גרויסען עם-הארץ, ווערען ארויסגעגעבען, און ביכער פאר איהם ספעציעל פאר'ן גראב-לייביגען עם-הארץ ווערען געדרוקט.

און ער צאהלט, צאהלט פאר עם-הארצות, פאר זיין עם-הארצות, וועלכע מען דינט אזוי געטריי און אזוי איבערגעגעבען.

נישטא קיין קאמף נעגען עם-הארצות איצט אין אונזער לעבען, וארום ווער קאן זיך אונטערנעמען צו קעמפען נעגען אזא מאכט?

שטעהען אלע תורות, ווי פסול'ע, און אלע לומדים, ווי עלענדע און דערשראקענע.

מען האט פשוט מורא ארויסצוזאגען א שטיקעל געדאנק, מען האט מורא צו בענוצען זיך מיט א ווארט, וואס איז נישט בעקאנט דעם עם-הארץ; מען האט מורא אויסצודריקען זיך א ביסעל ראפינירט, ווייל דער עם-הארץ קאן ווערען בייז; מען האט מורא צו זיין ערנסט ווייל דער עם-הארץ וויל עס נישט ליידען.

אלע קינסטלער, אלע קולטור-מענשען שטעהען איצט אונטער דער שטרענגער און הארבער צענזור פון דעם עם-הארץ.

דער עם-הארץ קאן פסל'ענען און קאן כשר'ן. ער פסק'ענט איצט אלע הארבע שאלות, וועלכע עס האבען אמאל גע'פסק'ענט לומדים, מיט עם-הארצ'ישער פשטות.

עס איז די הערשאפט פון עם-הארץ!

די גרויסע און מעכטיגע מחנה פון עמי-הארצים האט שוין ארויסגעגעבען איהרע אייגענע „שרייבער", איהרע אייגענע „קינסטלער" און איהרע אייגענע בעל-קריאות, וועלכע מוזען ליינען דיקא מיט גרייזען.

און עס איז שוין קיין גרייזען נישט; עס איז שוין די גראמאטיק פון עמי-הארצות.

און ווער ווייסט, ווי ווייט די צוביישע ווערטקייט פון עם-הארצות קאן געהן. זי וועט רודפ'ן, זי וועט הארט בעשטראפען פאר אומליבען נישט עם-הארצות'דיגען ווארט.

איך האב שוין בעגעגענט בעשטראפטע, שטרענג-בעשטראפטע פון דער עמי-הארצות. איך האב שוין בעגעגענט ארויסגעווארפענע אויף דער גאס, ווייל זיי האבען געשריבען עפיס אזוינס. וואס די עמי-הארצות האט עס נישט געקאנט צוקייען לייכט.

עם-הארצות האט גע'פסק'ענט — ער קאן נישט שרייבען.

דער אמת איז פיל איינפאכער — ער קאן נישט שרייבען עם-הארצות'דיג...

און דעם גאנצען ניימטינגען לעבען פון דער וועלט פיהלט זיך איצט די שווערע און ביטערע האנד פון דעם נייעם עם-הארץ.

נישטא דער אמאליגער כשר'ער און ליבער עם-הארץ.

בענקט מען איצט שטארק נאך איהם נאך דעם אמאליגען הייליגען עם-הארץ.

ראקעטען

א זאמלונג קאלאמבורען

פון אמיק (לאדז)

איבערדרוקען פערבאטען

די פרויען זענען דער הומאר פון דער וועלט: ווען נישט זיי, וואלטען מיר נישט געהאט פון וועמען — צו לאכען...

די ליבע איז בלינד, די חתונה — א פאר ברילען, פון וועלכע מ'ווערט צוריק א — זעהענדיגער...

קיין שום פרוי האט נישט ליב צו קריגען קיין רינגען — אונטער די אויגען...

אויף דורך דער „פרייער" ליבע קאן דער מאן ווערען גוט — געפענטעט...

ווען א פרוי בענוצט צופיל מיטלען אויסצוזעהן שעהן, ווערט זי דעם מאן באמת — פער'מיאוס'ט...

די ערגסטע קללה פאר א מאן איז, ער זאל בלינד ווערען, פאר א פרוי — זי זאל — שטום ווערען...

דער חכם לאזט לויפען די געדאנקען, דער נאר לאזט לויפען — די ווערטער...

כמעט אלע מיידלעך חלום'ען וועגען הייראט, אבער נישט יעדע האט חתונה מיט דעם, פון וועלכען זי האט — גע'חלומ'ט...

דער מענש מעג זיין ווי שלעכט, דאס ער תמיד א גאנץ גוטע מיינונג וועגען — זיך...

א יוד איז בטבע נישט קיין גרויסער בעל-כח און פארט האט ער אפט ליב צו געבען א — יישר-כח...

דער מאן שטרעבט צו ווערען א וואלטיגע פיגור; די פרוי בעגנוגענט בלויז זיך מיט א — שעהנער פיגור...

ס'איז לייכט א פרוי פון געדולד ארויסצופיהרען, און א מאן-מאגאזין אריינצופיהרען און בכלל זי אליין צו — פערפיהרען...

די גאסטשפילען פון דער „ווילנער טרופע" אין לאדז

פון ד"ר וו. פאלעק

זעהן י. ל. פרייז, אדער שלום אש'ן, אויף דער סצענע, פערשאפט אנ'אמת'ען עסטעטישען פערגעניגען, הגם אונזערע ביידע גרויסע שריפטשטעלער האבען נים צו פערדאנקען זייער פאפולאריטעט און גרויסקייט דער סצענע.

אבער צי האבען מיר דען בעסערע דראמאטורגען? ביידע פערמאגען זיי די קראפט אריינצולעגען א גרויסע געדאנקען עשירות אין זייערע דראמען. אש האט אופן דאזיגן געביט געהאט פיל מעהר הצלחה פון פרייז'ן. שוין מיט צוואנציג יאהר צוריק האט ריינהארדט געשטעלט זיין „גאט פון נקמה" אויף די ברעטער פון דער דייטשער סצענע אין בערלין. ווען איך בין נאך א קינד געווען האב איך שוין געזעהן אש'ן אויף דער פוילישער סצענע אין קראקע.

אוצט האב איך איהם געזעהן ביי די ווילנער, אין זיין „קדוש השם", וואס האט געהאט אזא געוואלטיגען ערפאלג אין ווארשא.

צי איז „קידוש השם" א פלוצלונגער אויסדרוק ביי אש'ן, אדער שטעלט ער מיט זיך פאר דעם ווייטערדיגען עטאפ פון אונזער גרויסען שרייבער?

אט דערמאהן איך זיך, אז שוין אין „שבתי צבי" (א טעמע וואס האט אויך געדינט אלס שטאף צו א דראמע פאר'ן פוילישען שריפטשטעלער זשולאווסקי), האט אש געבראכט צום אויסדרוק דעם משיח-עקסטאז פון די יודישע מאסען, וואס דער פאלשער משיח האט אנגעצונדען אין זייערע הערצער. די משיח-אידעע איז אש'ן זעהר נאהענט צום הארצען. דאס קאן מען אויך זעהן אין זיין משיח'ס צייטען. א דראמע, א מעהר רעאליסטישע, ווי „שבתי צבי".

און כמעלניצקי'ס צייטען האט דער גלויבען און דער באלדיגער גאולה געשלאגען זעהר טיפע ווארצלען ביי די יודען אין אוקראינע. די דאזיגע עפאכע האט שוין אש אויך בעארבייט און זיין הערליכער נאוועלע „מערטירער פאר'ן גלויבען". גאנץ מעגליך, אז די דריי ווערק, וואס איך האב דא דערמאהנט, האבען אש'ן געדינט אלס פאבריטמונגס-מאטעריאל צו זיין ערצעהלונג „קידוש השם" וואס דער סובטעלער טעאטער-הוסטאריקער ד"ר וויכערט האט עס בעארבייט פאר דער סצענע.

יעדעס בילד בעזונדער שטעלט מיט זיך פאר דעם קאנפליקט פון 2 וועלטען: די וועלט פונ'ם גייסט און די וועלט פון מאטעריע. אין יעדען בילד בעזונדער קימט צום אויסדרוק דער הייסער גלויבען פון דעם יוד און דער בעסערער צוקונפט. אין דער משיח-אידעע געפינט דער יוד א טרייסט אקעגען דער בומערער ווירקליכקייט פון דער געגענווארט. איצט איז פינסטער און שלעכט, אבער די צוקונפט וועט זיין א העלע און א ליכטיגע. דער וועג איז איצט אמת פיל מיט שטעכעדיגע דערנער, וואס מאכען דיר בלוטיגע וואונדען אויף די פיס, אבער סוף כל סוף וועט קומען דער גערטנער און בעזייטיגען די שלעכטע געוויקסען פון זיין גארטען. דאס רשעות וועט טאויסגעווארצעלט ווערען און אויפ'ן ארט פון די ביז-איצטיגע צרות און פרעניות'ן, וועט אנהייבען צו שיינען דאס גליק. און דעריבער איז כדאי צו ליידען און צו האפען, אז א לאנגע מינוט וועט לען זיך א פראל אויפגעבען די טויערן פון דער דערלייזונג און גליק.

דאס איז לויט אונזער מיינונג דער הויפט-געדאנק פון „קידוש השם". און דעריבער מאטערט זיך אזוי דער ארענדאר און ער ווישט געדולדיג אפ זיינע טרעהרען, ווען ער טאנצט דעם בערען-טאנץ פאר'ן פריץ. דעריבער געהן אונמער אזוי פיל יודישע פאטער'ס מיט זייערע ווייבער און קינדער. זייער נצחון — איז נישט פון די וועלט.

א ריינע הערליכע און פארביגע בילדער מאכען נאך מעהר בולט דעם געדאנק וואס ווערט אויסגעדרוקט אין די מעשים פון דעם הייליגען שניידערל, וועלכער ווערט אין ווינסלויצעס הויכער ארטיסטישער קרעאציע, פערוואנדעלט אין אנ'אפאסטאל פאר'ן טויט כדי צו דערהויבען גאט'ס נאמען אויף דער וועלט. וויינלין'ז האט אויף א הערליכען אופן אויסגעזונגען דאס ליד פון יודישען מארטירערטום. ווירקליך געגעבען דאס, וואס מיר פערשטעהען אונטער'ן פאפולערען יודישען בעגריף פון „קידוש השם" (די פוילישע מיטעל-איבערזעצונג און די אפישען און פראגראמען דרוקט „Święć się imię Twoje!" ווייט נישט אוים דאס זעלבע).

ענדליך מוז איך אבער אויך זאגען, א פאר ווערטער וועגען דער פארשטעלונג גופא: די דעקאראציעס, קאסטיומען, שפיל, די מוזיק, און דאס געזאנג גיסען זיך צוזאמען אין א זעהר אויסדרוקספולער הארמאנישער גאנצקייט.

א שטארקען איינדרוק האט געמאכט דער בערן-טאנץ און מיטרייסענד איז געווען הענגער קאהן'ס מעלאָדיע, וועלכע עס האט אויסגעטאנצט דער יונגער ארטיסט הירשפעלד. אזעלכע מייסטערווערק זענען געווען עטליכע. „די תחונה" „דער יאריד", צורבקות'טע מתפללים אין דער שוהל און יענער עקסטאז און די הייסע אמונה, וואס עס שטעקט אין דעם זמר פונ'ם שניידערל.

געווים זענען אויך געווען עטליכע שוואכערע מאמענטן: די צופיל שארזשירטע שפיל פון די פרנס'ים, די בוליגע גראטעסקע פון קושיוואנס'ן און די ווענוג דורכגעלעבטע און דורכגעפיהלטע ראל פון דעם יונגען קאזאק יערעם.

דאס איז אבער נישט מעהר ווי א קליין ביסעלע וואסער און א גוט פלעשעל וויין. דער גאנצער אנסאמבל פון די ווילנער איז געשטאנען אויף א זעהר הויכער ארטיסטישער מדרגה, הגם דער אינסצעניזאטאר האט נאר געשאפן 2 גוטע ראלען: דאס שניידערל און מענדעל ארענדאר.

איך האב בינז א השר נערערט וועגען ווינסלויצ'ן, אבער ווי אויסגעצייכנט איז אויך געווען די ארלעסקא? מיט א זעהר הויכער ארטיסטישער קולטור האט די קינסטלערין קרעאירט די זעהר שווערע ראל פון דבורה'ן, א ראלע, וואס האט אין זיך זעהר ווענינג לעבען. זי האט געגעבען א געשטאלט פון איבערצייגענדע אמת און אויפריכטיגקייט. וויפיל זיסקייט און אנגענעהמע נאאיוויטעט איז געווען אין איהרע צוויי ערשטע סצענעס. אמאל נאאיוו, אמאל ציטשראהלט, און ווידער מיט א שטארקען גלויבען אין דער גערעכטיגקייט פון גאטס משפט, איז זי געגאנגען צום טויט. ארלעסקא איז געווען הערליך מיט איהר נישט-פערגלייכליכען ארטיזם.

קאמינען אלס מענדעל ארענדאר, האט געהאט א גאנצע ריהע ערשטקלאסיגע סצענעס. ד'וואלט אבער געראטען דעם טאלאנטפולען ארטיסט אביסעל צו מאנירען די שטום, און אין טייל מאמענטען זי שטילער צו מאכען. גוט זענען הירשפעלד (שלמה) יוכבד וויסליץ (מארוסיא) מאנסדארף (דער פריץ) און דער גאנצער אנסאמבל.

די „ווילנער" האבען מיט זייער ארויסטריט אין לאדז מיטגעווירקט אז פעצוהויבען דעם נווא פון דער יודישער קולטור ביי אונז אין שטאט, און דערפאר קומט זיי באמת א הארציגען יישר כוח

די לעבענס־טראגעדיע פון א טענצער

דער בעריהמטער רוסישער באלעט־טענצער ניאינסקי איז ווי א שטערן אויפגעגאנגען און פארשוואונדען פון דער וועלט. — זיין ליבע צו א טאכטער פון א בעריהמטער אונגארישער שױשפילערין און זיין טראגישער סוף. — ניאינסקי זיצט שוין 8 יאהר אין א משוגעים־הויז. — דאס 8־יעהריגע טעכטערל האט גע'ירשנט פון פאטער דעם גרויסען טאלאנט.

ווי א ליכט־שטערן איז זיין רוהם אויפגעגאנגען און באלויכטען די גאנצע וועלט (אייראפא, צפון און דרום־אמעריקא) און גראד אזוי איז ער גיך פערלאשען געווארען.

דאס איז געווען בערך איין יאהר נאכן אויסברוך פון קריג, בעת דער קייזער־ליכער רוסישער באלעט האט געמאכט זיין טריאומף־צוג איבער די גרויסע וועלט־צענטרען. די ערשטע סטאציע איז געווען בערלין. די העכסטע טעכניק, די רייכע און אויפטיגע רעזשי־קונסט און די מאלערישע אויסשטאטונג האבען זיך דא פערראנגירט און געשאפען א סך סאציאלע ערפאלג. צוויי נעמען זיינען באלד געווען ביי אלעמען אויף די ליפען: קארסאווינא און ניאינסקי. קארסאווינא איז אויפגעטרעטען און דעם „שטארבענדען שוואן", וואס פאוולאווא האט מיט 1 יאהר שפעטער דערוואקט צו א נייע לעבען און ניאינסקי — „די נשמה פון דער רויז".

די סענסאציע פון'ם יונגען באלעטענער רום איז נישט בלויז בעשטאנען דערין, וואס זיין שווינדליגער ליבער טאנץ, וואס איז אנגעפילט געווען מיט נייע, שעפערישע אידעען, האט איבערגעריסען מיט אלעם אלטען, נאך פיל מעהר דערין, וואס דער דאזיגער טאנץ האט אין זיך געהאט עפיס א פאנטאסטישען צויבער און דאך האט ער אין זיך געהאט א מענטשישען כאראקטער.

פון בערלין זיינען זיי אוועק קיין ווין; און דאן קיין בודאפעשט דא איז ארויסגעטרעטען אין ניאינסקי'ס לעבען ראמאלא. די טאכטער פון דער גרויסער אונגארישער שױשפילערין עמיליא מארקוס. אויך א גאנץ אנדערע אופן ווי די אונצעהליגע מיידלעך און פרויען, וואס האבען אים בעוואָרפען מיט ליבע־בריף. דאס פערליבטע פארל האט פערלאזען בודאפעשט שוין אלס חתן־כלה. דער באלעט, געפיהרט דורך דיאגהילעוו, איז אויפגעטרעטען און פאריז, דערנאך לאנדאן, ריא דע זשאנייראָ. דארט האט ניאינסקי חתונה געהאט מיט דער שעהנער ראמאלא, וואס איז אוהם נאכגעגאנגען ביז דרום־אמעריקא. דיאגהילעוו,

אמיליאן דאלאר

שפאנענדער ראמאן פון היינטיגער צייט

46) פ ט ע פ א ר ט ז ע צ ו נ ג

דער דערצעהלער האט איבערגעריסען, נישט קאנענדיג בעזיינען דעם שווער, וואס האט אויפגעטרייסעלט זיין גאנץ לייב.

— צום טויט ? — האט מאקסים געפרעגט.

— צום טויט.

— און דערפאר ?....

— אוהר האט פאר זיך א מערדער.

דער צופאל מיט דער חבר'טע באבושקינא

פון **וואלענטין קאטאיעוו**

חוזק
הומאר און סאטירע — פון דער וואך —
צוזאמענגעשטעלט — פון — אב—נעק.

הייס!.. הייס!..

פון גראַף קאַלי.

נייו, איך קען שוין נישט פערטראגען
אוי די היצען, גוואלד די חיצען,
איך, „לץ“ דער פון דער רעדאקציע
האלט איצט נעביך אין איין שוויצען...

פונקט ווי ביי אנ'עקזעקוטאר
גלאַנציג איז ביי מיר די צורה...
וואלט איך פאחרען מיין „לאנגאַוועס“
אַדער קיין „ווישניאַווע-גורא“

ווייס איך אָבער פון דער פראקטיק
שוין פון כמה, כמה יאָהרען,
אַז די היץ איז וואלד איז הייסער..
אין די קשאַקעס.. אין דעם קאַרען...

הייס, רבותי!, מענשען שמאכטען
נאָך אביסעל גראָז און בלומען.
פון די פעלדער פון מאנדזוריען
איז די הילף צו אונז געקומען...

בינע, אַט דער „געלער גולם“
האַט זיך פליצלונג ווילד צולאָזען,
עמיי האט א „שם-המפורש“
אין זיין גוף אריין-געבלאָזען...

קראַכט ווידער די חאַרטאַטען
אז עס כאַפט די וועלט א ציטער,
ווען דער גולם ווערט אויס גולם
איז דאד טאַקי זעהר ביטער...

אונטער'ן פרייען הימעל
די זאבאווא פון „טאז“

(פון אונזער ספּעציעלען ווישניאָווא גורע'רער קאָרעספּאָנדענט).

„טאָז“, די אינסטיטוציע, וואָס זאָרגט פאר קליינע קינדער, זאָרגט גלייכצייטיג אויך פאר דערוואקסענע קינדער. א טראַ- דיציע האָט שוין „טאָז“ יעדען זומער צו ארדנען „זאבאוועס“ אין „קושי- נאווקא“. פערגאַנגענעם שבת צו נאַכט איז טאַקע אויף דער זומער-קאָלאָניע פאָרגעקומען די טראַדיציאָנעלע זאבאַ- ווא פאר „דעָרוואַקסענע קינדער“. די זאבאַווא איז פאָרגעקומען ווי תמיד אין דער סאַלא. נאָר צוליב דער שטאַרקער „באַנטשקא“ האָט זיך די זאבאַווא נאָך […] אריבערגעטראָגען אין וואלד אריין. די מלאָדזשעזש איז זיך „אָד טשאַסו דאָ טשאַסו“ ארויס „אכלאָדזשען“ זיך אין וואַלד אריין... דאָס פּראָגראַם איז אויס- געפיהרט געוואָרען ביז'ן לעצטען נומער, די נומערן, וואָס האָבען צוליב „טעכני- שע סבות“ נישט געקענט אויסגעפיהרט ווערען אין דער סאַלא, זענען פערענ- דיגט געוואָרען אין וואַלד.

די אַטראַקציע פון דער זאבאַווא איז געווען די „מיס ווישניאַווא גורסקא“ אָדער ווי לצים האָבען זי גערופען: „מיסקא ווישניאָווא גורסקא“. די אויס- געוועהלטע „קראַסאַוויצע“ האָט פון דעָם זשורי בעקומען א נאַגראָדע—א שעפּ- טעל באַקאַליע. א געמיש פון באַניקערן מיט ירושלים-ניס. די פאָטאָגראַפיע פון דער „מיס“ קען מען זעהען אין זקנים- הוין...

פון כינעזישן קריגס-פלאַץ

פונקען-דעפּעשע ספּ. צום „חוזק“.

כּדי צו בעקומען א קלאָר בילד וואָס ס'קומט פאָר אויף דער רוסיש- כינעזישער גרענעץ. כּדי די לעזער זאָלען זיך קענען אריענטירען אין דעם פּלאָנטער פון די ידיעות פון די צייטונגען, האָט דער „חוזק“ ארויסגעשיקט א ספּעציעלען שליח אויפ'ן מלחמה-פּלאַץ. מיר ברענגען שוין די ערשטע אויסצוגען, ווי ראַשנגע ידיעות פון סאַמאָראָדנע שלאַכט-פעלד — דער „חוזק“.

זאַוואָליא (פונקען-דעפּעשע ספּ. צום „חוזק“). אין א געשפּרעך פון איינער מיטאַרבייטער מיט דעם כינעזישען גע- נעראַל משאַנק-פּליי-משעק געפינט זיך דער כינעזישער גענעראַל-שטאַב ביי די ברעגעס פון טייך פּי-ליצע-סאַ. א גרויסע כינעזישע אַרמעע איז אויפ'ן וועג צווי- שען מאַנטשולי און טו-שון-טון.

בלאַשקי (ספּ. צום „חוזק“) די כי- נעזישע פּרעסע-אגענץ „צאַפּ-צאַפּ“ מעלדט מיט, אז דער רויטער גענעראַל סרעבּ- ריאַנקאָוו האָט אַטאַקירט די שטאָט משוּפּ-משוּפּ. די רויטע האָבען געשאָסען מיט פּראָקלאַמאַציעס און מיט פּייער- דיגע — רעדעס. דער כינעזישער גענע- ראַל משאַנג-לאַנג-פּוּם האָט זיך העלדיש פערטיידיגט.

בזשעזשין (ספּ.) פון דער רוסישער זייט לייקענט מען אָפּ, אז די רויטע האָבען אַטאַקירט טשופּ-משופּ. די רויטע אויסשפּיר-שיפען האָבען פערלאָפט א כינעזישען דאַמפּער מיט — א קעסטעל פענגבעל-טיי. צוויי כינעזער זענען גע- פאַנגען געוואָרען.

סמריקאָוו (ספּ.) ווי ס'שטעלט זיך ארויס, זענען די צוויי געפאַנגענע כי- נעזער — צוויי לימוזאקעס פון גראָדנער גוּבערניע.

האַנינ פויגעל.

עפּיגראַם.

אין שטוכּ וואַלגערן זיך טראַגען, מאַ- גאַרכען האָבען פערלוירען אַלעס. געבלי- בען איז איין מלך — דער גרויסער מעלך טינער דלות.

סאַקראַטעס.

א גלייכער שידוך.

איך זאָג דיר, אז די פּאַרציימישע מעדלער זענען געווען פיל אינטערעסאַנ- טער פון די היינטיגע.

אויב אזוי, טאַ האָב שוין חתונה מיט מיין באָבע.

צום קאַמף מיט די גרויזאַמע היצען

דער „חוזק“ ארדענט איין „כלאַדניעס“ פאַר דער אָרימער יודישער בעפעלקערונג

(אויפרוף צו אַלע יודען, וואָס זוכען בענקלעך)

רבותי, גאָך די גרויזאַמע פרעסט, זע- נען איצט אָנגעקומען נאָך פיל גרויזאַמ- מערע היצען. ווינטער, ווען דער פראָסט האָט געקנאַקט, האָט מען אין לאָדז גע- מאַכט וואַרים-שטיבען. איצט, ווען מ'ווערט געכּוּפּ־עס און צעשמאָלצען פון די הי- צען טוט קיינער קיין האַנד אין קאַלטען וואַסער נישט אַריין. דער „חוזק“ האָט דערום גענומען די איניציאַטיוו צו שאַ- פען „כלאַדניעס“, קיהל-שטיבלעך, הייסט עס.

כּדי צו קענען אויסקומען צוזאַמען איינ- קאַסטענס וועלען די „כלאַדניעס“ איינ- געאָרדענט ווערען פּראַקטיש, למשל:

אַפּגעזאָכטע סוחרים וועט אין דער „כלאַדניא“ געוויזען ווערען — א סעק- וועסטראַטאָר — וועט זיי באַלד ווערען קאַלט.

צו אָפּגעסמאָליעטע מענער וועט מען אריינלאָזען אין דער כלאַדניא—א שטאַב שווינגער'ס — וועלען זיי, די איידעמ'ס גלייך ווערען פּערגליווערט.

צו צוגעברענטע מיידלעך וועט מען אריינלאָזען א שדכן. וועט ער זיי דער- צעהלען ווי טייער ס'קאָרן גילט. וויפיל די בחורים הייסען זיך פּילוק'ן — וועלען זיי באַלד ווערען געסטויעט.

צו אַנ'אָפּגעבראַטענע, מאָדערנע מענ- שען צוזאַמען מיט איהר פאַר'שרפה' טען פּסיאַטשעל וועט מען אריינציקען איחר מאַן — וועט זיי ביידע שוידערן פון קעלט.

צו היציגע בונדיסטען וועט מען א רייניגשיקען — ציטרינאָוויסקי'ן, און צו צעקאָכטע פּועלי ציוניסטען — פראָים לאַזורן. זוי די צעפלאַקערטע אַלעקסאַנ- דערער וועט מען אונטערפיהרען—מינצ- בערג'ן און צו די פייערדיגע נערער — בנימין רוס. אזוי נאָך וועלען זיי זיך אַלע אי"ה אָפּקיהלען.

אַלזאָ, די קיהל-שטיבלעך (נישט קהלה- שטיבלעך) זענען אין א מזל'דיגער שעה געגרינדעט. יודען, כלל-טוער, יורען, וואָס האָבען נאָך א פרייען פּלאַץ אויף א פריש „בענדעל“ קענען זיך מעלדען. „היום קצר והמלכה מרובה“. די היצען קענען חלילה (פונקט ווי די ווינטערדיגע פרעסט) אַנטלויפען, און איהר וועט בלייבען ביי נאַרנישט.

אונטערשטיצט אונזער קיהל - אַקציע (נישט קויהלען-אַקציע.)

אין נאָמען פון „חוזק“
האַניג-פויגעל.

נידער מיט די מענער!

די דאַמען-פערוואַלטונג פון קומ- פּעמאַרין-קליניק ביי „לינת החו- לים“ בעט אונז צו פערעפענטליכען פאָלגענדען פּראָטעסט. דער „חוזק“ איז אזוי ליבענסווירדיג און גיט אָ בער דעם פּראָטעסט כמעט ווערט- ליך — דער „חוזק“.

יאָ וואָס ווידאָמאָ, האָט „לינאַס אַבוילים“ צוויי זאַזשאַנדען, צוויי וולאַ- דזעס, הייסט עס: איינעם א מענסקי זאַזשאַנד וואָס זאַמאַיעט זיך מיט דער סטאַוואַזשישעניע, און איינעם א דאַמסקי זאַזשאַנד וואָס זאַמאָיעט זיך וולאַנטשניע מיט די קומפּעמאַרינס. אזוי לאַנג ווי דער מענסקי זאַזשאַנד האָט מיט אונזערע דאַמסקי זאַזשאַנד געלעבט וו'זגאָדזשע, האָבען מיר געשווייגען. איצט האָבען זיי, די מענטשישגעס געגומען מוקען זייער נאָז אין אונזער קומפּעמאַרין זאַ- דאַניעס, נישט וועלענדיג דאָפּושטשען אז מענטשיזגעס זאָלען זיך זאַמאַיען מיט אונזערע קומפּעמאַרינס, האָבען מיר זיי, דעם מענסקי זאַזשאַנד אָש- וויאַטשעט, אז מיר טשאַיען זיך אָבראַ- זשעט, און מיר צאָפּניען זיך פון „לי- נאַס האַבוילים“. נאָט אייך די ביינעל און געהט אַליין אין חדר אריין — האָ- בען מיר גוט געטון?

פון איצט אָן האָבען מיר נישט קיין שום אינטערעס פאַר די קומפּעטאַרינס.

ז'פּאַוואַזשאַניעם
דער דאַמסקי זאַזשאַנד פון „לינאַס האַבוילים“
איבערגעגעבען פאַר'ן „חוזק“
פון האַנינ פויגעל.

דונערען און בליצען

פערפאַלען אין לאָדז און אין דער סביבה, פערצייכענט פון אַ רעפּאָרטער.

בעת די געוויטערען און לאָדז און דונער אריין אין א וואוינונג אויף דער קאמיענא גאַס. ס'זענען פערוואונדעט געוואָרען א סובּרעטעקע פון ווישען טענ- טער און צוויי יונגע מעדלעך.

א בליץ איז אריין אין א מאַנופאַ- קטור געשעפט, פון וואָס ס'איז אויסגע- בראָכען א שרפה. ס'איז פערברענט גע- וואָרען צוויי פור פראָטעסטען און די הילצערנע פאַליצעס. אין געשעפט און מעהר גאָרנישט איבערגעבליבען. דער שאָדען פון די פאַליצעס ווערט בערעכ- נעט אויף עטליכע און צוואַנציג זלאָ- טים. (די פראָטעסטען ווערט נישט בערע- כענט פאַר קיין שאָדען).

זגערזש. בעת די שטאַרקע גע- וויטערען, איז א דונער אריין אין דער וואוינונג פון הינען כלל-טוער ווישנע- ווישעביל. פון שרעק איז דער כלל-טוער טויב געוואָרען. „גאָט אייך“ הערט ער נאָך אביסעל, נאָר „גיב“ הערט ער שוין אינגאַנצען נישט.

טאָמאַשאָוו. — דאָ האָט פּאַסירט אנ'אומגליק. אין מיטען דער נאַכט איז א דונער אריין אין דער קיך פון דעם שרויענענס אַלטען בערדיל זדראַראַלסקי. דער בעל הבית מיט דעם דינסט-מיידעל זענען אומגעקומען.

פערגאַמאָרט
פון האַנינ פויגעל.

א פּראַקטישע

שמועס צווישען חברים.

קענסט מיר נישט ערקלעהרען פאַר וואָס מאַקס האָט געהאַלטען פערמאַכט די אויגען, ווען ער האָט זיך מיר ערקלערט אין ליבע?

דאָס האָט ער דיך געוואָלט איבער- צייגען, אז ער קען שוין די דרשה פון אויסעווייניג.

סאָקראַטעס.

„אין מזרח נישטאָ קיין נייעס“

ס'גרייט זיך צום דרוק א נייער ראָמאַן „אין מזרח נישטאָ קיין נייעס“. (מ'האָט זיך אייביג געשלאָגען, און מ'שלאָגט זיך ווייטער).

געוואַלד, א מלחמה'לע!

מאָנאָלאָג פון א יוד, וואָס חלש'ט נאָך א מלחמה

פון י. אבערזשאַנעק.

[illegible] אייך, זאָגט מיר, וועמען האַקען [illegible]סאַדוק, וועמען? פון וואו און ווע- [illegible], אמעריקשע, ענגלאַנד און יאַ- [illegible] ווארען אזעלכע פערברענטע רודף [illegible]ניקעס? וואָס איז, צו דער אייראָ- [illegible] מלחמה האָט אמעריקשע צו- [illegible] די באָבעס ירושה, וואָס זי לעגט [illegible]צט אין דער לענג און אין דער [illegible] און שרייט: שלום! והשנית, ווער [illegible] זיי דען, די דיפּלאָמאַטען. ווער [illegible]ען נישט, אַז א דיפּלאָמאַט איז [illegible]בר שקרים אַליין. ווער ווייסט עס [illegible], אז א דיפּלאָמאַט איז געגלי- [illegible] א פרוי: ער זאָגט נישט דאָס, [illegible] מיינט, און מיינט נישט דאָס, [illegible] זאָגט. אז אמעריקשע האָט [illegible]ערגלאַצט די אויגען, און שרייט: [illegible]אַר שלום! דאַרף מען פערשטעהן [illegible]אַקעל קאַפּויער: געוואַלד א מל- [illegible]!

[illegible] זעהט איהר, בין נישט קיין דיפּ- [illegible]. איך בין א יוד אַהן חכמות. [illegible]ף לינג איז אויף דער צונג. כ'מאַך [illegible]עם אָנשטעל פון קאַזאַק הנגזל. [illegible]ם אָפען און קלאָר:

[illegible]לה, א מלחמה'לע! ווי זעהט מען [illegible] שמיקעלע מלחמה, און מאַקע [illegible]ער!

[illegible]לונג קען זיך אייך דאַכטען, אז [illegible] א בלוט-דורשטיגער, אָדער א סאַ [illegible]ס האָט ליב מענשלעך בלוט? [illegible]הר מיינט אזוי, האָט איהר [illegible] א גרויסען טעות. כ'קען אייך [illegible] ביי באָרד און פּאות, אז איך בין [illegible]שט בלוט-דורשטיג, אז איך בין [illegible]שט קיין סאַדיסט, פערקעהרט: [illegible]ער גראָד צו די צער בעל חיים'- [illegible] סימן האָט איהר, אז איך עס

נישט קיין פליש. וואָס זענען די בהמות שולדיג, אז איך האָב ליב פליש? נע- מען אומשולדיגע, לעבעדיגע בהמות און זיי שעכטען, פאַרוואָס?

ווי איהר זעהט, בין איך א גרויסער צער בעל חיים'ניק. אי, וועט איהר דאָך פרעגען: ווייבאַלד איך בין א צער בעל חיים'ניק, און האָב רחמנות אויף בהמות, פאַרוואָס חלש איך נאָך א מלחמה? אז ס'איז א מלחמה קומען דאָך אום לעבע- דיגע מענשען. אז מ'שלאָגט זיך, קושט מען זיך דאָס נוט?... על כל פנים, זענען דאָך מענשליכע לעבענס נישט ביליגער פון בהמה'שע לעבענס? איז דער תירוץ: פּקוח נפש!

יאָ, רבותי, ס'איז פּקוח נפש, איהר מיינט אפשר, אז כ'גייה מיך אָנעמען פאַר די כינעזער, אָדער פאַר די באָלשעווי- קעס? — חס וחלילה! וואָס אַרט מיך זייערע געשעפטען. כ'האָב זיך פיינער צו מישען אין פרעמדע עסקים, ווענען מיר קענען זיי זיך רייסען ס'בשר, וועמען אַרט עס? וואָס אינטערעסירט דאָס מיך, אז די סאָוויעטען האָבען נישט קיין באַהן, אין וואָס קען עס מיר שאַדען, אז די כי- נעזער האָבען יאָ א באַהן. וואָסערע שמעלקעס בין איך איבערהויפּט מיט די כינעזער. וואָסערע סמיכת הפרשות האָב איך מיט כינע. ווי קום איך אריינצו- שטעקען מיין נאָז קיין מאַנדזוריען, ווי זאָגט איהר: „ממצרים ועד הנה ושם סרעטשמע“.

אזוי האָט עס על פּי שכל געדאַרפט זיין, און אין דער אמת'ען איז עס אָבער נישט אזוי. איך זיץ דאָ אין לאָדז און זאָג יעדען טאָג א קאַפּיטעל תהלים, אז ס'זאָל זיך מאַכען א מלחמה'לע. כ'בעט צו גאָט, אז די הערצער פון די „געלע“

און פון די „רויטע“ זאָלען פערשטיי- נערט ווערען ווי ביי פרעה'ן ביי יציאת מצרים. אז ס'זאָלען זיך אנהויבען שיי- סען גאַטשעס אַהין און צוריק. יעדען טאָג, אז איך עפען אויף די צייטונג שלינג איך יעדעס וואָרט. ס'האַרץ וואַקסט מיר פון פרייד, ווען איך לייען די גרויסע קידוש לבנה-אותיות:

„ערשטע שלאַכטען אויפ'ן ווייטען מזרח“.

„רויטע אַרמעע פערנומען כינעזישע שטעט“.

„כינעזער אָפּגעשטויסען, די סאָוויעטי- שע אַרטילעריע“.

„פערביטערטע קאַמפען צווישען די קעמפענדע חיילות“.

„כינעזער אַרומגערינגעלט די רויטע“.

כ'זוך צווישען די שורות. כ'זוך, אפשר שוין א שריט ווייטער. אפשר וועט זיך שוין ערגיץ געפינען די צאָהל טויטע און פערוואונדעטע. אומטערגעצונדענע שטעט. געפאַנגענע א. אז. וו.

דאַנעגען פאַלט אויף מיר אָן א מרה שחורה, ווען איך זעה אין דער צייטונג די שלום-פערמיטלונגען פון די אומגעבעטענע רודף שלום'ניקעס. ווער בעט זיי? ווער האָט געשיקט נאָך זיי? וואָס האַקען זיי א משיינוק מיט א קלאַנג-פּאַקט? קוים דערלעבט א שטיקעלע מלחמה, קוים דערלעבט צו הערען דעם ערשטען שאָס — באַץ! נאַ דיר מלאכי השלום. אַמעריקע די שלום-מאַכערין — אוי מיינע זיימען!..

פאַרוואָס איך וויל אזוי שטאַרק א מלחמה? פאַרוואָס זאָל איך נישט ווע- לען קיין מלחמה? ווער פון אייך וויל נישט קיין מלחמה? פון מינדסטען מלחמה-ליוועראַנט ביז'ן גרעסטען סוחר

ווילט זיך אונצט א מלחמה'לע. זאָל עס זיין א כינעזישע מלחמה, אבי א מלחמה. וואָרום א מלחמה איז געגליכען צו א גריפּע: ס'הייבט זיך אָן ערגיץ, וואו אין א קניה און ענדיגט זיך... גאָר נישט דאָס איז דער עיקר, דער עיקר איז א מלחמה. לאָמיר זיך נישט נאַרען. ווען קען מען זיך „דאַראַביען“ אויב נישט אין דער מלחמה-צייט? ווען קען מען איבערגאַכט ווערען א „שעהנער יוד“ אויב נישט אין דער צייט פון א מלחמה!...

ווען ווערען שלימזל'ען און טויגעניכטען קנאַקער'ס און דעוו-זאָנער'ס, אויב נישט אין דער צייט פון דער מלחמה. ווען זיצט איהר זיך אין דער היים, מיט נישט די האַנד אין קאַלטען וואַסער אריין, און אייער „פּעקעל“ וואַקסט — אַלץ אין דער מלחמה-צייט..

יאָ, א וואוילע זאַך די מלחמה. איהר דאַרפט נישט זיין קיין סוחר, איר דאַרפט נישט זיין קיין גרויסער בריה, איהר דאַרפט נישט זיין קיין גרויסער קאָפּ- מענש. פערקעהרט: וואָס מעהר לא יצלח איהר זענט, וואָס מעהר בטלן איהר זענט. טאָמער האָט איהר אייער לעבען קיין צעבראָכענעם גראָשען נישט פערדינט. מאָמער קענט איהר נישט די קאַץ דעם עק פערבינדען, האָט איהר אָבער אין קריגס-צייט אַלע מעגליכקיי- טען צו ווערען א מיליאָנער. איהר דאַרפט נישט זיין קיין שום פאַכמאַן. וואָס ווענינגער פאַכמאַן איהר זענט, אַלץ מעהר מלחמה-העלד זענט איהר. צו וואָס איהר רוהרט אייך צו, איז גוט פון בלאָטע ווערט גילדענע רענדלעך. אַלץ איז אין קריגס-צייט א סחורה. הוי- זען אָהן נאָגאָוויצעס, ליבס אָהן קנוי- פען, מעהל פון טראָטשינעס אָדער פון קראָכמאַל, אָדער גאָר פון קאַרטאָפּעל- שיילעכץ, קלעצלעך אָהן גאַרן, לעדער פון פּאַפּיר — אַלץ איז דאָן א קוראַנ- טע סחורה...

דאָס איז אין מסחר.

אונצט אין דער פאַבריקאַציע: צו וואָס מאַנופאַקטור, צו וועלכע פּפּרות דאַרפסטו פאַבריצירען קאַמגאַרן אָדער בוימוואָל- סחורות, קויפען גאַרן פאַר מזומן-געלר, האָבען אנ'עסק מיט אַרבייטער, מיט שטרייקען, מיט קראַנקען-קאַסעס, מיט אוזשענדעס, און שטייער. נאָך צוועלף חדשים ערשט לויפען נאָך גמילת חסדים אָן סצוקויפען די פּראָטעסטען. צו וועלכע פּפּרות דאַרפסטו האָבען אנ'עסק מיט אופּאַרלאַשטש'ען, מיט „נאַרזורען“, אז דו קענסט פאַבריצירען גאָר אַנדערע אַרטיקלען, קוראַנטערע אַרטיקלען, גאַנג- באַרע אַרטיקלען. אָהן אַרבייטער, אָהן קראַנקען-קאַסעס, אָהן פּראָטעסטען, אָהן „נאַדזורען“. דו דאַרפסט נישט קיין מאַ- נופאַקטור. מיט מוסטערן, מיט קאָנקו- רענטען. וואָסערע אַרטיקלען? אין מל- חמה-צייט פעהלען אַרטיקלען, און גאַנג- באַרע אַרטיקלען?

איהר קויפט אייך א בלעכען קעסעלע, א קולאַ רויטע פאַרב מיט א ביסעל סאַ- כאַרין, און איהר זענט א פערטיגער פאַ- בריקאַנט — פון פּאַווידלע. יעדען טאָג מאַכט איהר א פרישע מאַניפולאַציע און איר זענט א פערטיגער „פאַבריקאַנט“... די „סחורה“ רייסט מען אייך פון די הענד.

ווילט איהר אַרבייטען א נאָך מעהר קוראַנט אַרטיקעל, נעמט איהר „קאָנ- קורען“ מיט שפּרוט-מאַנאַפּאָל. דאָס איז שוין גאָר א „שטאַרק“ אַרטיקעל. און נאָך און נאָך קוראַנטע אַרטיקלען. איהר דאַרפט נישט אויסקוקען אויפ'ן נאַליצ אַנער „קאַפּעלושעל“, איהר האָט נישט קיין עסק מיט וועקסלען מיט זשי- ראַנטען — יעדען טאָג אַרבייט איהר אייך אוים אייער ביסעל סחורה, און לעבט אייך א מנוחה'דיג מלחמה-לעבען...

פאַר'ן ערגסטען פאַל ווערט איהר גאָר א בויך-ווינקלער. איהר שאַפט אייך איין א שטאָב בתולות, איהר קויפט אייך איין אביסעל סחורה וואָס האָט שוין געהערט צעהן מאָל שופר-בלאָזען. פערשווינדע מיתה משונה-קאַלירען. געלעכערטע, מוליבגע סחורה איז אָן אַנ'אַרטיקעל. די סחורה צעשפּרייט איהר אויף שטיקלעך, די געלעכערטע און מוליבגע רעשטען בונדט איהר ארום אייער שטאָב בתולות אויף... נישט קיין אונטערשייד וואו. די אַרומ- געוויקעלטע בתולות זעצט איהר אויף דער באַהן. פיהרט דעם לעבערנגען באַ- נאַוש וואו מען דאַרף. און אז נאָט

העלפט, אז די פערוויקעלטע בתולת קע- מען אָן גאַנצערהייט, אָהן „בריקה“, הייבט עס, ווערט פון די געלעכערטע, מוליבגע מיתה-משונה-רעשטען — ער- שמקלאַסיגע, מאָדערנע, לאָדזשער מעקי- ספּול-סחורה. איהר פערצוקערט אייער ביסעל סחורה. איהר קריגט נישט קיין „פּאַפּירען“. נאָך צוועלף חדשים דאַרפט איהר נישט לויפען זיך באָרגען קיין גמילת חסד אויף אויסצוקויפען די פּראָטעסטען ביים רעיענט — , איהר קריגט לעבעדיגע קנאַקער'ס. כּסף ממש...

ווילט איהר גאָר, זענט איהר א יוד א מבוזש, איהר האָט מורא צו ריזיקירען, האָט איהר אויך אנ'עצה — דעם שענקל!

איהר קויפט אייך א ביסעל סחורה, זאָגען מיר: א ביסעל בעטצייג. א קרעפּ- מעל ווידזשאָער, פּאָזנאַנסקי'ס אָדער שייבלער'ס. איהר עפענט אויף דעם שפּי- נוק אין פּאַקט. אריין ווידזשאָוו, פּאָזנאַנ- סקי'ן אָדער שייבלער'ן, איהר לאָזט דאָן ס'פייגעלע זאָרגען. איהר שלאָפט, און דער שענקל הייבט זיך...

אָבער דאָס איז נאָך ישט אַלץ. און מלחמה-צייט זענען דאָ פערשיידענע מסחרים, פערשיידענע פאַבריקאַציעס, פערשיידענע מעגליכקייטען, וואָס אין דער נאָרמאַלער צייט ווייסט מען נישט דערפון. א שניידער ווערט א בעקער, א בעקער ווערט א פאַבריקאַנט, א דאָק- טאָר ווערט א מאַנופאַקטוריסט, שוס- טער'ס אַרבייטען פּאַפּיר א. אז. וו.

ווי איהר זעהט, בין איך א גרויסער צער בעל חיים. כ'עס נישט קיין פליש, צו וואָס שעכטען אומשולדיגע בהמות, וואָס זענען די בהמות שולדיג, אז איך האָב ליב פליש. דערפאַר זעהט איהר, א מלחמה איז אָבער שוין גאָר אַנ'אַנדערע זאַך. ס'איז דאָך עפּעס פּקוח נפש. ווי זאָגט איהר: פּרנסה איז ס'לעבען...

איך בין נישט קיין דיפּלאָמאַט. כ'בין א יוד אָהן חכמות. וואָס אויף דער לונג איז אויף דער צונג. כ'מאַך נישט קיין אָנשטעל פון קאַזאַק הנגזל. כ'זאָג עס אָפען און קלאָר:

געוואַלד, א מלחמה'לע!..

א מבול בעגלייט פון א האגעל מיט דונערן און בליצן

האט מיטוואך ביינאכט געבושעוועט איבער לאדזער סביבה.

דעמבעס זענען געווארן ארויסגעריסן מיט'ן ווארצעל.—איינגעלעגטע טעלעפאן-סלופעס דעכער אראפגעריסן פון די הייזער.—א שרעקליכע נאכט אויף די ארומיגע דאטשעס.

לאדזער פאבריקאנטס א זוהן דערהרג'עט געווארן פון א דונער

(§) מיטוואך ביינאכט איז איבער לאדז ווידער אריבערגעגאנגען א שרעקליכער שטורם, ארום 10 אוונט האט אנגעהויבן צו גיסן ווי מיט צעבערס און שרעקליכע דונערן; האבן יעדע מינוט אויפגעטרייסלט די שטאט. אבער א פיל ערנסטערן און שארפערן כאראקטער האט אנגענומען דער שטורם אין די שטעטלעך ארום לאדז און אין די ארומיגע דאטשע-ערטער.

און לאסק האט דער שטורם אראפגעריסן די דעכער פון די הייזער און זיי אוועקגעשלידערט אויף א האלבן קילאמעטער ווייט. דאס זעלבע איז אויך געווען אין זדונסקא-וואליא און שעראדז. די טעלעפאן-ליניע מיט די דאזיגע שטעטלעך איז איבערגעריסן געווארן. אם ערגסטן האבן אבער אפגעשניטן די דאטשע-ערטער ארום לאדז. און די דערפלעך ארום אנדזשעיעוו איז געווען אנ'אמת'ער חורבן.

א שוידערליך אומגליק איז פארגעקומען און דער ווילע קאנראד אין רוזשיצע ביי זשאקאוויץ. דארט וואוינט דער לאדזער יוד ווישליצקי, א טריקאטאזש-פאבריקאנט פון זשעראמסקיעגא 12. ווען עס האט זיך אנגעהויבן דער שטורם איז ווישליצקי'ס זוהן, א בחור פון א יאהר 18 צוגעגאנגען צו דער אנטענע און געוואלט אויסשאלטען דעם ראדיא-אפאראט. און דעם מאמענט האט זיך געהערט א מוראדיגער קראך, א דונער איז אריין און שטוב און דער בחור איז אנידערגעפאלען א טויטער אויפ'ן ארט. דער שוידערליכער אומגליקס-פאל האט אנגעמאכט א שרעקליכע בהלה צווישן די ליעטניקעס.

אין זשעלאזנא גורא ווידער האט זיך דאס וואסער אריינגעריסן אין די שטובען און עס איז שיער נישט דערטרונקען געווארן דאס 5 יעהריגע מיידעלע הערמאנא ראזען, וואס איז געקומען מיט איהרע עלטערן פון פאריז צו-גאסט צו זייערע לאדזער קרובים. דאס קינד האט מען קוים מיט צרות מציל געווען פונ'ם זיכערן טויט.

אין בענזעלין ווידער האט א דונער אפּגעבריהט דעם פוהרמאן באבערג און מען האט איהם א האלב-טויטען געברענגט צו פיהרען אהיים.

אין לאדז גופא האט דער שטורם אויך אנגעמאכט נישט קיין קליינע שאדענס. די נידעריגע גאסן זענען פערפלייצט געווארן און דאס וואסער האט זיך אריינגעריסן אין די קעלער-שטובען. אויף נאפיורקאווסקא 7 איז אריין א דונער און עלעקטריזירט דעם יונגענמאן זיגמונט גאלדבערג. א צווייטער דונער איז אריין אין א הויז אויף פראנציסקאנער און די דארטיגע איינוואוינערין רודניצקא איז טויט געווארן פאר שרעק. פיל געליטען פון דער פערפלייצונג האט אויך די קאנאליזאציע.

געכטען א גאנצען טאג זענען די קאנאליזאציע-ארבייטער געווען באשעפטיגט ביים צוריקברענגען און ארדנונג די פערפלייצטע קאנאלען.

יודיש טעאטער אין זאל פילהארמאניע — נארוטאוויטש 20 —

אונטער דער לייטונג פון א. בעזמאן

נאר איניגע גאסטראלען פון קינסטלער-פאר פון מאסקווער קונסט-טעאטער

מאריס לאמפע און די זינגערין **פאניא מענדעלעוויטש**

— מיט'ן אנטייל — פון ווארש. קאמיקער **א. אייזענבערג**

שבת ד. 27-טען זונטאג ד. 28-טען דינסטאג ד. 30-טען 9 אוונט

פרעמיערע!!! צום ערשטען מאל אין לאדז **פרעמיערע!!!**

גרויסע העררליכע אויפפיהרונג — נייע אויסשטאטונג

דאס גרויסע מייסטערווערק פון אונזער בעליבטן פאלקס-שרייבער **שלום עליכם**

200.000 מוזיקאלישע קאמעדיע — אין 4 אקטען — פון **שלום עליכם**

הויפט-ראל שלומעלע סאראקער — מ. לאמפע. — **פרייזען פון 80 גר. ביז 3 זל.**

שבת 4 נאכמיטאג מאנטאג ד. 29-טען 9 אוונט — לעצטע 2 מאל

פרייזען פון 50 גראשען ביז 2 זלאטעס

טוביה דער מילכיגער

אין 4 אקטען מיט געזאנג פון אונזער פאלקס-שרייבער שלום עליכם, הויפט-ראל טוביה — מאריס לאמפע צייטעל — פאניא מענדעלעוויטש

עס נעמט אנטייל דאס גאנצע פערסאנאל

בילעטען אויף אלע פארשטעלונגען צו בעקומען אין קאסע פון פילהארמאניע

אנאנס!! — אין פארבערייטונג. — **סטעמפעניו** — פון — שלום עליכם

2 קינדער לעבעדיג בעגראבען אין א גרוב מיט זאמד

(§) אויף די פעלדער, וואס געפינען זיך אין שכנות פון בית-החיים ועבען דער מאריאנסקא גאס געפינען זיך גרויסע זאמד-גרובער. נעכטען בעת די קינדער האבען זיך געשפילט אין זאמד, האט זיך פלוצלונג אפגעריסן א שטיק זאמד און בעגראבען הינטער זיך צוויי ברידערלעך, דעם 9-יעהריגען אנטאן און דעם 4-יעהריגען סטאניסלאוו דאמיניאק פון בזשעזשינער 109. די ארויסגערופענע פאגאטאוויע האט די קינדער אפגעראטעוועט און אין א שווערען צושטאנד זיי אבגעפיהרט אהיים.

אמעריקאנער יודישע שוישפילער צוגאסט אין לאדז

נעכטען האבען בעזוכט אונזער רעדאקציע דער בעריהמטער כאראקטער-שוישפילער פון „נעשאנעל" טעאטער אין ניו-יארק ה' מאקס באדין און זיין פרוי, די בעריהמטע סובר... פון דער טינגען „ראלאנד"-טעאטער עני לובין (א געבוירענע לאדזערין).

עני לובין איז נאך אלס קינד אוועק מיט 16 יאהר צוריק קיין ניו-יארק און דארט דורכגעמאכט א גלענצענדע שוישפילערישע קאריערע. זי פערנעמט א זעהר אנגעזעהן ארט אין דער יודישער ארטיסטען-וועלט אין אמעריקא און איז אויך בעריהמט מיט איהרע גראמאפאן-פלאטען און פארטראגען אין ניו-יארקער ראדיא.

מאקס באדין, א געבוירענער אין מארגאפאל (גאליציען) האט אויך כמעט זיין גאנץ לעבען פערבראכט אין אמעריקא און צעהלט זיך היינט צו טאג צו די בעסטע כאראקטער-ארטיסטען פון דער ניו-יארקער יודישע בוהנע. ער איז אויך א פערוואלטונגס-מיטגליד פון דער ניו-יארקער אקטיארען-אוניע.

קיין אייראפא איז דאס ארטיסטען-פארפאר געקומען אויף א לוסט-רייזע.

ד"ר הערצל'ס 25-טער יאהרצייט

די פייערונגען אין לאדז

כ' תמוז — דער יאהרצייט פון פערשטארבענעם גרויסען ציוניסטישען פיהרער ד"ר ט. הערצל, איז שוין לאנג פערוואנדעלט געווארן אין א נאציאנאלען נעהנק-טאג און ווערט יעדעס יאהר געפייערט אויף א ווירדיגען אופן דורך דעם נאציאנאלען יודענטום. א בעזונדערע בעדייטונג האבען די טרויער-פייערונגען איצט — 25 יאהר נאכ'ן טויט פון שעפער פון פאליטישען ציוניזם. און אונזער שטאט זענען צוליב כ' תמוז פאר-אויסגעזעהן פאלגענדע הזכרות, טרויער-פערזאמלונגען און אקאדעמיעס:

הזכרות

מארגען שבת פרוה בעת'ן דאווענען וועט אין דער ציוניסטישער שוהל „אהל יעקב" (גדאנסקא 18) פארקומען א פייערליכע הזכרה מיט דער בעטייליגונג פון חזן און כאר. די רעדע וועגען ד"ר הערצל וועט האלטען הער מטיף פון דער שוהל ה' אהרן לובאשיצקי.

גלייכצייטיג וועלען אויך פארקומען הזכרות אין די שוהלען: ווילקער, וואלינער, ליטווישער, חברה ש"ס, „בקור חולים", „סיני" (גלובנא 62) א. א. ספעציעלע הזכרה וועט אפגעריכט ווערען אין דער שוהל „באר-מרים" (נ. זארזשעווסקא 18) דורך דעם חזן צוקערמאן כאר. די טרויער-רעדע וועט האלטען ה' י. סווערגאווסקי.

זונטאג, כ' תמוז, 11 א זייגער פארמיטאג וועט פארקומען א פייערליכע הזכרה אין דער סינאגאגע אויף אל. קאשטשושקי מיט דער בעטייליגונג פון קאנטאר ה' אלטערמאן און כאר.

טרויער-אקאדעמיע אין ציונ. ארגאניזאציע

מאנטאג, ד. 29 יולי 8.30 אוונט ארדענט אין די הויגע ציוניסטישע ארגאניזאציע אין איינענעם לאקאל (צעגעלניאנא 4) א טרויער-פערזאמלונג מיט דער בעטייליגונג פון ה' משה לומאן און אינזש. בראשקער. דער איינגאנג איז פריי.

אין „בני-ציון"

זונטאג, כ' תמוז, 6 אוונט קומט פאר א טרויער-פייערונג אין לאקאל פון „בני-ציון" (שוהל „שערי ציון") אויף זשגאווסקא 7 מיט דער בעטייליגונג פון חזן און כאר. רעדעס וועגען ד"ר הערצל'ס שאפען וועלען האלטען ה"ה ש. ז. ראבינאוויטש און י. סווערגאווסקי.

• • •

די הערצל-וועלדער אין ארץ-ישראל

דער יודישער נאציאנאל-פאנד האט נאך מיט יאהרען צוריק אנגעהויבען צו פערפלאנצען מיט ביימער גרויסע שטחים ערד, וואס זענען ערווארבען געווארען דורך דעם קרן-קימת אלס דאס נאציאנאלע אייגענטום פון יודישען פאלק. די דאזיגע וועלדער טראגען דעם נאמען פון ד"ר הערצל און בולדען א לעבעדיגען מאנומענט פאר דעם פערשטארבענעם גרויסען פוהרער פון דער יודישער רענעסאנס-בעוועגונג. יעדעס יאהר און כ' תמוז, הערצל'ס יאהרצייט, ווערען איינגעארדענט אומעטום זאמלונגען לטובת דעם פאנד. א בעזונדערע בעדייטונג האבען די זאמלונגען הייאהר, צום 25-יאהרצייט פון ד"ר הערצל. די יודישע געזעלשאפט בכלל און דאס פוילישע יודענטום בפרט האט די מעגליכקייט ארויסצוווייזען דערמיט די נאכפיהלען פון פערעהרונג און פיעטעט פאר דעם פערשטארבענעם נאציאנאלען פיהרער. די זאמלונג אין פוילען געהט דערונטער אונטער דער לאזונג, אז לטובת דעם 25-יאהרצייט מיז געפלאנצט ווערען א נייער וואלד פון 20 טויזענד בוימער אויף דעם באדען פון קרן קימת אין ארץ ישראל.

עס איז צו ערווארטען, אז די אקציע וועט זיך פערענדיגען מיט א גוטען רעזולטאט.

• • •

צוליב כ' תמוז וועט זונטאג דאס ציוניסטישע ביורא מיט אלע אפטיילונגען אויסער דעם ביורא פון קרן-קימת — זיין געשלאסען.

אין „החלוץ-המרכזי"

מארגען מוצאי שבת ארדענט איין די ארג. „החלוץ-המרכזי" פאר איהרע מיטגלידער א פערזאמלונג (אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע), געווידמעט דעם אנדענקען פון ד"ר טעאדאר הערצל. עס בעטייליגען זיך די ה"ה: מרגליות, טעמפעלהאף און ה' צוקערמאן.

אין „הרצליה"

דער יוגענד-פערבאנד א. נ. פון ד"ר ט. הערצל, ארדענט אין זונטאג כ' תמוז 8 אוונט אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע א פערזאמלונג, געווידמעט דעם 25-יאהרצייט פון ד"ר הערצל און אקאדעמיע און בעשטימט פאר די מיטגלידער פון דערמאנטען יוגענד-פערבאנד.

הסתדרות „צעירי מזרחי" קילינסקה 44

שבת פ' פנחס 6 אז. פינקטליך, ווערט פארטגעזעצט א מסיבת עונג שבת, ספעציעל געווידמעט די 25-יעהריגע יאהרצייט נאך ד"ר הערצל ז"ל מיט א רייכען אינהאלט. 8434

אכטונג לויז-וועבער

מיטגלידער פון בזשעזשינער-גאס 7. זונטאג, דעם 28. יולי 7 א זייגער אוונט קומט פאר די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג! קומט מאסענווייז! מיט אכטונג

די פערוואלטונג

א נייער נצחון פון פאשאפ'ז איבער'ן אמעריקאנער אטלעט באהן-סאמסאן

בעת די נעכטיגע רינג-קאמפען אין ספארט-צירס

אין 55 טאג פון רינג-קאמפען טורניר אין ספארט-צירק זענען פארגעקומען פאלגענדע קאמפען.

דעם ערשטען קאמף האבען געפיהרט צווישען זיך ארלאוו-שטיבאר. ארלאוו וויל ווי שטענדיג דאס פובליקום, שטיבאר קעמפט זעהר עלעגאנט און געווינט דעם רעצידירענדען קאמף אין דער 4. מינוט דורך א רולארע.

דער צווייטער קאמף איז פארגעקומען צווישען קארגאצ'ן און מיכאעליס'ן, דער קאמף איז געפיהרט געווארען זעהר שארף, געווינט האט מיכאעליס און דער 20 מינוט דורך א פאראדע פון א הינטער פאס.

דאס דריטע קעמפענדע פאר איז געווען שטעקער-גארקאוויענקא, דער קאמף האט זיך נאך 20 מינוט געענדיגט אהן רעזולטאט.

דעם לעצטען קאמף פון דעם אוונט, האבען אויסגעטראגען צווישען זיך דער אמעריקאנער הערקולעס באהן-סאמסאן קאנטרא פאשאף. דער קאמף איז געווען א רעצידירענדער, איז געפיהרט געווארען אין א שנעלען טעמפא, אבער זעהר שארף, געווינען דעם קאמף האט פאשאף אין דער 34 מינוט דורך א פאראדע פון א קראוואט. מיט דעם נעכטיגען נצחון האט פאשאף ערצילט ווייטערע זיגעס-פונקטען און פערנעמט דאס ערשטע ארט אין דעם רינג-קאמפען טורניר, זייענדיג דער ערשטער קאנדידאט צו דער גרויסער פרעמיע פון 10.000 זלאטים.

טעאטער - רעפערטואר

פון יודישען טעאטער אין „פילהארמאניע"

מארגען שבת נאכט. צום 6. מאל „טביה דער מילכיגער" מיט דעם טאלאנטפולען ארטיסט מאריס לאמפע אין דער טיטעל-ראלע.

שבת אוונט ווערט געגעבען צום ערשטען מאל די „200 טויזענד" מיט מארים לאמפע אין דער הויפט-ראלע.

מארים לאמפע. וועלכען מיר האבען שוין געזעהן אין זיין גלענצענדער ראל פון טביה דעם מילכיגען" גיט א גענייגענדע גאראנטיע, אז אויך דאס צווייטע אונסצערגלייכטע ווערק פון גרויסען שלום עליכם, וועט האבען דעם געהעריגען ערפאלג.

ביי דער „ווילנער טרופע" אין שטאטישען טעאטער

היינט פרייטאג אוונט און מארגען שבת אוונט ווערט געשפילט אין שטאטישען טעאטער „קידוש השם", מארגען שבת נאכט. „דער זינגער פון זיין טרויער".

טעאטער לעטני

„די פערל פון אונזער רעווי", האט אין ניגע זעהר פראכטפולע נומערן.

אין טעאטער פאפולארני

געהט ווייטער די פרעהליכע אפערעטע „בראבונא מארוצא".

פון די קינאס

[„לוגא"] ס'ווערט געגעבען א עפעקטפולע דראמא אין 10 אקטען „טייל בעלע". אויסערדעם ווערט געגעבען א שעהן קאמיש בולד, ווי אויך אנ'איבערבליק פון דער ערעפנונג פון דער פוילישער אויסשטעלונג און אנוועזענהייט פון פרעזידענט מאשטשיצקי.

[„גראנד-קינא"] דא געהט דער פילם „דאס געשמידטע הארץ" מיט א זעהר לוסטיגער נאכפראגראם.

[„קאפיטאל"] דא געהט דער פילם „סאיאקא" (אדער הער X). אויסערדעם ווערט געגעבען א נאכפראגראם.

נייער אייזענבאהן-פאהרפלאן

גילטיג פון 15. מאי 1929

לאדזער פאבריק-באהן

פון לאדז

2.00	קיין ווארשא
4.45	„ „ (שנעלצוג)
6.40	„ קאלושעק (אנשלוס מיט ווארשא שנעלצוג)
7.45	„ ווארשא (שנעלצוג)
8.30	„ קאלושעק (זונטאג און חגאות)
10.05	„ „
10.50	„ „
12.05	„ „ (אנשלוס מיט ווארשא שנעלצוג)
14.20	„ ווארשא
14.40	„ קאלושעק
15.40	„ „
16.15	„ גאלקוווע
16.35	„ ווארשא
17.35	„ קאליושעק
18.30	„ „ (אנשלוס מיט ווארשא שנעלצוג)
19.05	„ ווארשא
19.35	„ קאלושעק
20.52	„ „
21.05	„ ווארשא
21.40	„ קאלושעק
23.15	„ ווארשא

קיין לאדז

1.30	פון ווארשא
5.05	„ „
6.52	„ קאלושעק
7.28	„ „
7.50	„ „
8.42	„ „
9.08	„ אנדזשעיעוו (מאנטאג און נאך יום-טוב-טעג)
9.45	„ קאלושעק
11.12	„ ווארשא
12.17	„ קאלושעק
14.07	„ ווארשא
16.04	„ קאלושעק
16.25	„ ווארשא
17.47	„ ווארשא
19.25	„ גאלקוווק
20.23	„ ווארשא
20.42	„ „ (שנעלצוג)
21.17	„ קאלושעק (זונטאג און חגאות)
22.12	„ „ (זונטאג און חגאות)
22.52	„ ווארשא

קאלישער באהן

פון לאדז

0.20	קיין קוטנא (אנשלוס מיט דאנציג און גדיניע)
2.05	„ פויזען
3.02	„ ווארשא
6.37	„ „ (שנעלצוג)
7.30	„ „
7.50	„ פויזען
8.55	„ קאלושעק
9.33	„ קוטנא
10.15	„ זבאנשין
12.40	„ קוטנא
12.50	„ פויזען
13.20	„ ווארשא
13.39	„ „
15.15	„ קוטנא
15.25	„ פויזען און זבאנשין
15.50	„ קוטנא און פויזען
18.41	„ לאוויטש
19.30	„ אסטראווא
20.12	„ לעמבערג און סקאזשיסקא
20.35	„ אלעקסאנדראווא, דאנציג און גדיניע
21.55	„ פויזען און זבאנשין
22.15	„ קאטאוויץ און קראקא
23.06	„ זבאנשין (שנעלצוג)

קיין לאדז

1.50	פון ווארשא
2.46	„ אסטראווא
6.28	„ פויזען און זבאנשין (שנעלצוג)
7.12	„ פויזען און זבאנשין
7.14	„ קאטאוויץ און קראקוי
7.38	„ קוטנא
8.05	„ גדיניע, דאנציג איבער קוטנא
8.45	„ אסטראווא
9.26	„ לעמבערג (איבער סקאזשיסקא)
10.06	„ ווארשא (שנעלצוג)
12.34	„ „
13.15	„ פויזען
13.25	„ פויזען און זבאנשין
13.28	„ פויזען
13.50	„ קאלושעק
19.16	„ לאוויטש
19.45	„ פויזען (שנעלצוג)
20.02	„ דאנציג, גדיניע און קוטנא
21.40	„ ווארשא
22.01	„ אלעקסאנדראווא
22.58	„ ווארשא (שנעלצוג)
23.15	„ פויזען

דער יודישער יונגערמאן פון ווילנע, דער „נאציאנאלער העלד" פון דייטשלאנד

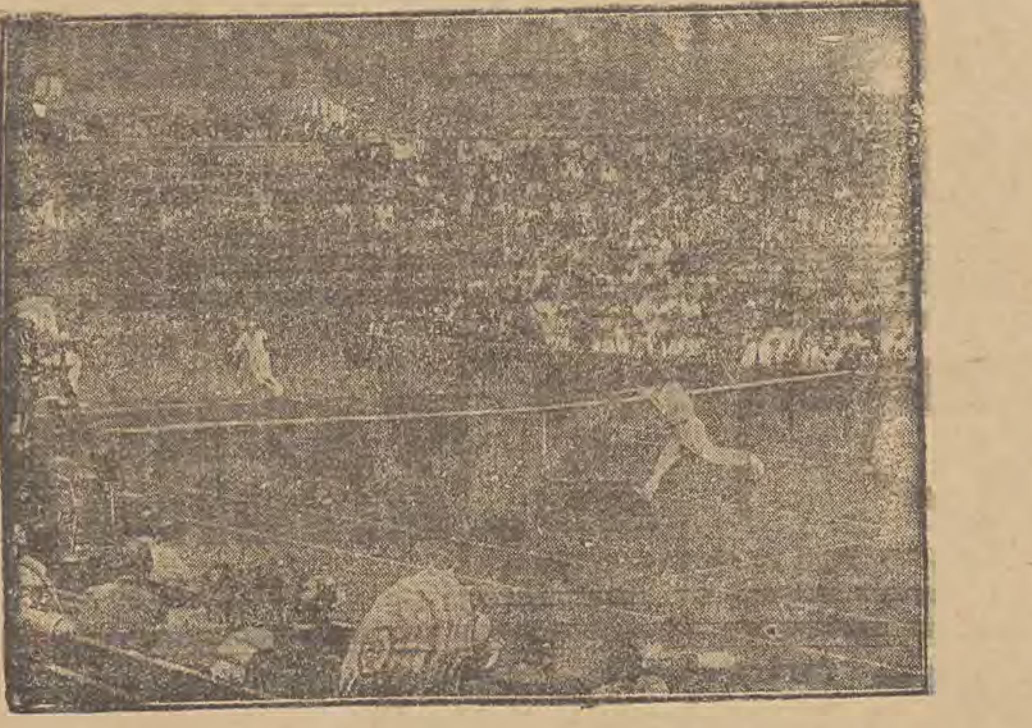

גאנץ דייטשלאנד האט לעצטענס בעקאנט מיט דעם ווילנער יודישען יונגערמאן דן פרען, וועלכער האט אפגע-האלטען א גרויסען נצחון אין טעניס-שפיל מיט די ענגלענדער פאר'ן בעריהמטען דעוויס-פאקאל און אפגעהאל-טען א גרויסען נצחון לטובת דייטשלאנד. דאן פרען איז שוין פריהער געווען בעריהמט ביים דייטשען פאלק אלס טעניס-מייסטער פון דייטשלאנד. אבער נאך דעם נצחון איבער די ענגלענדער איז ער געפייערט געווארען מעט ווי א נאציאנאלער העלד. דאס בילד שטעלט פאר דעם סענסאציאנעלען טעניס-מעטש אין בערלין, אויף וועל-כען פרען (לינקס) האט אזוי ערפאלגרייך געשלאגען דעם ענגלישען פארטנער.

דער גאלדענער דעוויס-בעכער

אט אזוי זעהט אויס דער דעוויס-פאקאל (און גאלד). סאר וועלכען אלע מעלקער פיהרען איצט א פערביטערטע מלחמה אינ'ם „ווייסען ספארט" (טעניס).

זכרונות וועגען ד"ר הערצל

(ענדע פון זייט 6).

אין געזעסען אין א יארמולקע און תפל-בער האט געהאט א דענקער-שטערן דאס איז געווען מארקוס פון קראקוי.

איך האב זאנגוויל'ן דערצעהלט, אז דער איז א באלעבאס א יוד. מיר שיינט א שמוקעל סוחר אדער קרעמער, וועל-כער איז צוגלייך א למדן און א קענער פון דער קבלה, פון דער מיסטיק, א תמיד און א גרויסער קענער פון דער בייטער פילאזאפיע, א קענער פון שא-פענהויער, הארטמאן, דיהרינג און אנ-דערע דייטשע פילאזאפען.

די ערשיינונג פון הערצל'ן און יודי-שען לעבען האט דעם דאזיגען מאר-קוס'ן פון קראקא אזוי בעגייסטערט, אז ער האט זיך בעקעהרט צום ציוניזם און איז געווארען איינער פון די גרעסטע אנ-הענגער פון הערצל'ן. מארקוס, א פרו-מער ארטאדאקסישער יוד, האט געזוכט צו בעגרינדען דעם הערצליאניזם אויף דער קבלה און אויף דער מיסטישער פילאזאפיע פון עדוארד הארטמאן.

איך האב געצויגען די אויפמערק-זאמקייט פון זאנגוויל'ן אויך אויף אנ-דערע פערזאנען צווישען די ציוניסטי-שע פערזענליכקייטען אויפ'ן קאנגרעס: אויף דעם עלטערען ארטאדאקסישען רב פון א קליין שטעטעל אין ווילנער קאנט, בוטנציאן, בהרב ראזאווסקי, וועלכער איז געווען א בבר פה, א קליינשטעטעל-דיגע ערשיינונג, אבער א קענער פון שפינאזא'ן און א בערימטענדער מאטע-מאטיקער.

נאך דער ערשטער רעדע פון הערצל'ן אויפ'ן קאנגרעס, איז דער מערקווירדי-גער רב — א שטילע, בעשיידענע און אידעאליסטישע פערזענליכקייט — צו-געלאפען צו הערצל'ן און האט אהם א קוש געגעבען אין האנד. דאס איז גע-ווען אומפולסיוו, פון גרוים התפעלות. דער רב האט זיך אליין גלייך פער-שעהמט פאר זיין טאט.

איך האב געצויגען זאנגוויל'ס אויפ-מערקזאמקייט אויף דעם פערשטארבע-נעם יוסף זעוו, (וועלכער האט געהאט בארא דיריש, אז און פאל ער, באראן הירש, וועט אוהם. זעוו'ן נישט פאלגען און נישט אוועקגעבען זיינע מיליאנען, האט ער האט בעשטימט פאר דער יו-דישער קאלאניזאציע און ארגענטינא, וועט ער וועט אט די מיליאנען נישט אוועקגעבען פאר ישוב ארץ-ישראל, וועט ער. זעוו, זיך דערשיסען אונטער די פענסטער פון באראן הירש'ס פאלאץ אין פאריז, און אין יענעם טאג וועלען נאך דריטע יודישע יונגעלייט, חובבי-ציון, ענדיגען מיט זעלבסטמארד אלס א צייכען פון פראטעסט.

דאס איז'ו האט שטארק בעראונטע-רעסירט זאנגוויל'ן, און ער איז הינגעדי-סען געווארען מיט אלעם וואס איז פאר-געקומען אויף דעם ערשטען ציוניסטי-שען קאנגרעס. אנ'א צר פון יודישען גייסטיגען לעבען האט זיך פאר אוהם געעפענט יענע טעג אין באזעל.

אויסגעוואנדערט קיין אמעריקא און איז געווארען א בעקאנטע פיגור אויף דער איסט-סייד פון ניו-יארק). זעוו איז דאן געווען א ראבינער און אלט-קאנסטאנטין און ער האט זיך אין לעצטען מאמענט פאר דער ערעפנונג פון קאנגרעס ארויס-בערגעלאפט זיך. מיט גרוים מוה, ווי ער שטעהט און געהט, די גרעניץ אהן די נויטיגע דאקומענטען. זעוו, נאך אלס א יונגער בחור, האט זיך געלאזט געהן צו פוס פון זיין געבורטס-שטעטעל סלא-בוטקע, אין וואהלינער גובערניע, קיין ווינע, אום צו זעהען מיט זיינע אויגען פרין סמאלענסקינ'ען. אט דער זעוו האט א געוויסע צייט פערוואלפען דעם באראן הירש מיט ברוך און נאכדעם זיך אויסגעלאזט קיין פאריז מודיע צו זיין דעם אונפערגעסליכע היסטארישע טעג.

א קאנגרעס פון רעקלאמע-ספעציאליסטען

קומענדיגען חודש קומט פאר אין בערלין אן אלוועלטליכער קאנגרעס פון רעקלאמע-ספעציאליסטען. די איניציאטארען פון דאזיגען קאנגרעס די צווי אמעריקאנער גילבערט הידגעס, פרעזעס פון ניו-יארקער רע-קלאמע-געזעלשאפט (רעכטס), און מיסטער פירסין, גענעראל סעקרעטאר פון אמעריקאנער פעראיין פון רעקלאמע-ספעציאליסטען (לינקס).

Grand-Kino

היינט און טעגליך! דער עלעגאנטער פילם-ארטיסט און אמעריקא, אויסגעצייכנטער קענער פון ברויען Adolphe Menjou — און זיין וואונדער-שעהנע ברויט Katharyn Carrev

געשמידטע הערצער

אויסערן-פראגראם? אנהויב פון די פארשטעלונגען 5 נמ. שבת, זונטאג און חגא 12 בעמ.: די פרייזען פון די פלעצער פערקלענערט

CAPITOL

היינט און טעגליך! א בילד פול מיט צעהנטויזענטער גרויליגקייט אויפ'ן נאמען „אינגעהויער" לויט'ן ווערק פון בערימטען שריפט-שטעלער עדגאר וואלאס

„SOYOKA" (הער X...)

אין די הויפט-ראלען: JACK TREVOR און ANDREE LA FAYETTE

אנהויב פון די פארשטעלונגען: 4.30, שבת און זונטאג 2.30 פון פרייז פון בילעטען: אויפ'ן ערשטען סעאנס 50 גר. און 1 זל. סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער ליטונג פון ש. ביינעלמאן

DYREKCJA
Gimnazjum Humanistycznego Męskiego
I. KACENELSONA
Cegielniana 28, tel. 51-79
איז מודיע, אז נייע איינשרייבונגען פון שילער נעמט מען די קאנצעלאריע טאג-טעגליך פון 11—2 פארמ. און פון 4—7 נאכמ.

Dr. med. A. Mazur
ספעציאליסט פאר אויער-, נאז- און האלז-קראנק-הייטען
65 פּיאָטרקאָווסקע, טעל. 01-60 (46

ארויס פון דרוק:
הערשעלע — שבתאי-צבי-טראקטאט (ידער)
2 זלאטים
דאסקלאסישע ווערק:
2) פרידריך שילער — ווילהעלם טעל (מעאטער-שטיק)
יודיש: הערשעלע — 5 זלאטים.
צו בעקומען אין אלע בוכהאנדלונגען

ליי-ביבליאטעק
א.נ.א. אייזענשלאס
פאלודניאווא 11, לינקע אפיצינע 3 שטאק
די ליי-ביבליאטעק איז טעטיג טעגליך חוץ דינסטאג פון 6—9 אווענד, שבת פון 10—1 און 6—9 אווענד.

לעזט און אבאנירט
— דאס —
לאדזשער טאגעבלאט

מעכאנישע שלאסעריי און שמיעדעריי
J. REDER, Łódź
Konstantynowska 11 (róg Zachodniej)
כ'נעהם אן פערשידענע מאשינען-רעפעראטורען ווי צופאסען פער-שידענע מאשינען-טיילען. און אויטאגענישע שווייסונגען.
אכטונג שטריקער!
איך שטעל צו מישען מיט מעטשדעם פון 30 זל. און רעלע אויספירונג.
גדאנסקא 20 ו. 17.

קלויזורעס
— און —
זאבעזעפיעט שעניעס
אויף אלע שטעט אין פוילען
ערלעדיגט אמשנעלסטען דאס רעכטס-קאנסולטאנטען-ביורא
„ארגוס", 36 זאכאדניא 36

„דבר"
עתון פועלי ארץ-ישראל
Tel-Aviv P. O. B. 199 תל-אביב ת. ד.
חשבון מיוחד בפ. ק. א. 191.300
דמי החתימה לחודש — 10 זהוב.
לחברי תנועת א"י העובדת על כל אגפיה ומפלגותיה — הנחה. מודיה למוסדותיה — פרטים במר כוים.

Ogłoszenia Fuchs'a to mur
o który oprzeć się może najbardziej zachwiana firma; nie upadnie nigdy, skoro tylko się zwróci o radę reklamową do
Akwizycji ogłoszeń FUCHS'a
Piotrkowska 50, tel. 21-36

שרייבן שעהן און שנעל
לערנט אויס דער בעריהמטער קאליגראף ל. בערמאן אין 1 לעקציעס. אויך ווערט געלערנט שרייבען גוט א יודישען בריף אפילו דעם, וואס קאן גאר ניט. אין א חדש שוין צוזאמען מיט רעכנען, זאוואדזקא 9 פארנט 1 שטאק.

פוילישע שפראך
ווערט ערלעדיגט גרינדליך דורך א קורצער צייט
חסבארניא 29, וו. 3.

אן יעטוועדער יוד. פאמיליע מוז זיך גרייכען דער איינציגער יודישער ארגאן פאר היגיענע און מעדיצין
„פאלקס-געזונט"
(7-טער יאהרגאנג), אויסגאבע „טאז" — „אזע"-עד. ד"ר צ. שאבאד (ווילנע). פרייז: א יאהר — 4 גילדען; א 1/2 יאהר — 3 גילדען; א 1/4 יאהר — 1.50 גילדען. אדרעס רעד. „פאלקסגעזונט" ווילנע פ.ק.א. 80.604 וויבעטיגע פראמיעס! עצות אומזיסט טיכטיגע און רעגעלע אגענטען ווערען געפאדערט איבעראל!

KINO
SPÓŁDZIELNI
Sienkiewicza 40.

אנהויב אין גחו. טעג 4 נאָכמ. שבת, זונטאָג און יו"ט 2 נאָכמ., לעצטער סעאַנס 10 אָוו.
לעצטע 2 סעאַנסען—אין גאַרטען.

היינט און טעגליך!!
די געליבטע פון אַבראַנגע אַפּיציר
דראַמאַ פון די צייטען פון דער רעוואָלוציע, אין 1905 אין 10 אַקטען. — אין די הויפּט-ראָלען:
וולאַדזשימיערזש גאַידאַראָוו און מאַרצעלאַ אַלבאַני
— כאָר געזאַנג צום בילד פיהרט אויס אַ רוסיש-אוקראַינישער כאָר אונטער דער לייטונג פון ה' נ. אַקימאָוו. —
דער נאָהענטסטער פּראָגראַם:
אַ מענש, וואָס לאַכט
הויפּט-ראָלען: קאָנראַדט ווייִדט, מערי פילבין

קינאָ
ZACHĘTA
26 זגערזשער 26

היינט און ווייטערע טעג!
מעכטיגע צירק-דראַמע פון אַמיפּען אינהאַלט
„צירק ראַיאַל"
היינט און ווייטערע טעג!
אין די הויפּט-ראָלען:
בערנאַרד געטצקע
בעמערקונג: ביים אויפטרעטען צו שפּילען די סצענע אין דער לייבען-שטייג אין בוש'ס-צירק אין האַמבורג האָט
דעם פילם „צירק ראַיאַל" איז בערנאַרד געטצקע געפאַלען אַ קרבן פון די צווילדערווילטע בהסטיעס. אנטייל נעמען: די צירק-דיגערשאַפט, אַרטיסטען, צושויער, ווילדע חיות.
דער נאָהענטסטער פּראָגראַם: „די ליבע פון אַ בעדואינער" און „ושאַן גאַיגאַר זוכט אַ פאַטער" — דער זאַל איז גוט ווענטילירט

PORADNIA WENEROLOGICZNA
פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען
זאַוואַדזקאַ 1.
נאָר פאַר ווענערישע הויט-קראַנקהייטען און מענער-שוואַכע אַנאַליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפּער קאָנסיליומס מיט ספּעציאַליסטען פון אוראָלאָגישע און נערווען-קראַנקהייטען.
קוואַרץ לאַמפּ-עלעקטרישער הייל-קאַבינעט-קאָסמעטיק
טעגליך פון 8 אַ זייגער ביז 9 אָוונט
זונטאָג פון 9 פריה ביז 2 נאָכמיטאָג
באַזונדער וואַרטע צימער פאַר פרויען
וויזיט 3 זלאָטעס

לעטשניצע
פון דאָקטוירים-ספּעציאַליסטען
און צאָהן-ערצטליכער קאַבינעט
17 זגערזשער 17, טעל. 16-33.

1-10 פון 3—2 7—6	נאָז-, האַלז, אויערען-קר.	ד"ר ראַמאַווסקי
—12 פון	נערווען-קראַנקהייטען	ד"ר יוסטמאַן
11—10 און 1-2 נ.מ.	הויט און גע-שלעכטס-קר.	ד"ר רוזשאַנער
1—10 5—2	קינדער-קראַנקהייטען	ד"ר ראָזענצווייג
$1—12^1/_2$ 6—5	פרויען- און געבורטס-הילף	ד"ר פאַפיערני
7—1 8—7	אויגען-קראַנקהייטען	ד"ר גאָלדשטיין-פאַלאַס
$9^1/_2$-$5^1/_2$	אינערליכע קראַנקהייטען	ד"ר קאַנטאָר
$7^1/_2$-$6^1/_2$	אינערע, ספּעצ. הערץ, לונגען	ד"ר וויינבערג
10—12 4—6	רענטגען	ד"ר מטופּעל
9—3 9—3	צאָהן- און מויל-קראַנק.	צאָהן-ארצט א. גראָדזענסקי צאָהן-ארצט נ. ראָזען

[illegible]
מיט דער לעטשניצע איז געעפנט געוואָרן
אַ רענטגען-אינסטיטוט
קוואַרץ-לאַמפּ, דיאַטערמיע און עלעקטרא-פיזישע קאַבינעט.
וויזיטען אין דער שטאָט. טעגען אויך זונטאָג.
אַלע אַרט מעדיצינישע אַנאַליזען. — קורסען פאַר שטאָמלער אימפּפונגען געגען שפּרלאַטינע.

ערצטליך-קאָסמעטישער קאַבינעט.
פראָל. מ. מאַרקוס נעמט אָן פון 7-6 אָוונט.

א געשעפט מיט וואוינונג אָדער אָהנע זאָפּאָרט איבערצו-געבען בלייוויים' קאָנסטאַנטינער 20.

א צימער פאַר 2 יונגעלייט פון זאָפּאָרט צו פערמיטען. ביי אַנשטענדיגער פאַמיליע שעהן און זוניג, קילינסקיעגאָ 60 וו. 35.

א שעהנער קאַראַקול-פּאַלטאָ וועל איך געלעגענהייטליך ביליג פערקויפען זאָפּאָרט. טראַוגוטאַ 6, האָטעל „סאַוואָי" צימער 210.
3420

Miejski Kinematograf Oświatowy
Wodny Rynek, Tel. 18-26.
Dla dorosłych:
TAJNY KURJER
dram. osnuty na tle powieści S. Trendhala „Rouge et Noir". W rolach główn Lil Dagover, Agnes Peterson i Iwan Możżuchin
Dla młodzieży:
ZELAZNY CZŁOWIEK
dramat sportowy w 12 aktach.
W rolach głównych;
Luciano Albertini i Joe Bonomo

עלעגאַנטע
שייטלען
(אַ לאַ גאַרסאָן) ווי אויך צו פריזירען נעמט אָן די לאַנג-יעהריגע פּריזירקע פרוי גאַרנעצקאַ, מאַניסטראַצקאַ 1.
אַלע אַרט בעשטעלונגען, וואָס נעהט אַריין אין געביט פון פריזירען ווערען פּראָמפּט און פּינקטליך אויסגעפיהרט. מעסיגע פרייזען.

פאַהרסט דו קיין דרוסקיעניק?
בעפאַר דו וועסט אויסקלייבען אַ פּענסיאָנאַט טרעט אָפּ און דו וועסט זיך איבערצייגען, אַז די ווילאַ פּענסיאָנאַט „Jaskółka" מיצקעוויטשאַ 5, עמפּפעהלט זוניגע צימערן פאַר 2—3 פּערזאָן מיט באַזונדערע וועראַנדעס, עלעקטרישע בעלייכטונג צו זעהר נידריגע פרייזען. אַ רייכע און נאַהרהאַפטע קיך.

דרוקזאַכען
„אַלערליי"
ווערען שנעל, און פּראָמפּט אין דער פיינסטער אויס-פיהרונג און מאָדערנסטער שריפט אויסגעפערטיגט. —
קלעפּסידרעס
ווערען אין פערלויף פון —: 1 שעה :—
געדרוקט און אויסגעקלעפּט אין דער גאַנצער שטאָט.
דרוקעריי
ע. און מ. האַמבורסקי
פּיעטריקאָווער 16, טעלעפאָן 47

ווען איהר ווילט וויסען,
ווי אַזוי עס האָט אויסגעזעהן דאָס לעבען פון אונזערע יודען אין פּוילען, דאַרפט איהר לייענען
„דרייסיג דורות יודען אין פּוילען"
פון גרשם באַדער

אין גרשם באַדער'ס „דרייסיג דורות יודען אין פּוילען" ווערט אויף 611 גרויסע געדיכטגעדרוקטע אָקטאַוו-זייטען דערצעהלט אַלסדינג, וואָס עס איז פאָרגעקומען ביי די יודען אין פּוילען, בשעת אַ צייט פון 8 יאָהר-הונדערטער פון'ם ערשטען טאָג וואָס זיי זענען אַהין אָנגעקומען, ביז צום דורכפאַל פון'ם לעצטען פּוילישען „מיאַטעזש", ווי אַזוי זיי האָבען געלעבט און וואָס זיי האָבען געליטען, פון וואַנען זיי זענען געקומען און די לעגענדען, וואָס זענען מיט זייער לעבען פערבונדען. ווי אַזוי עס זענען געווען איינגעאָרדענט זייערע קהלות און ווי עס האָבען אויסגעזעהן זייערע פּרנסות. וואָס פאַר אַ צורה זיי האָבען געהאַט אין גאַס און ווי ס'האָט אויסגעזעהן אין זייערע היימען, זייער פּאָליטישע לאַגע און זייער גייסטיגע ענטוויקלונג, ביז פּוילען איז געוואָרען אַ צענטער פון'ם יודישען למוד, פון די גרעסטע פּוסקים און מפּלפּלים, פון דער קבלה, פון חסידות און השכלה. דער „ועד ארבע ארצות", וואָס די פּוילישע קעניגע האָבען פון איהם געוואָלט מאַכען און וואָס ער איז ווירקליך געוואָרען.

צום אינהאַלט פון דעם בוך זענען צוגע-געבען 48 בילדער, וואָס דער גרעסטער טייל איז נאָך ביז היינט אין ערגיץ נישט פער-עפענטליכט געוואָרען, דאַביי איז כדאי צו וויסען, אַז אַזאַ בוך וואָס זאָל אַרומנעמען דאָס גאַנצע עקאָנאָמישע און קולטורעלע לעבען פון די יודען אין פּוילען, בשעת דרייסיג דורות, איז נאָך איבערהויפּט נישט פאַרהאַן אין קיין שום שפּראַך.

— פרייז פון'ם בוך געבונדען 3 דאָלאַר. — אין אַ לוקסוס-אויסגאַבע מיט פּראַכט-באַנד פינף דאָלאַר.

ביבליאָטעקען אין פּוילען קריגען דאָס בוך מיט 50 פּראָצענט ביליגער און זיי וועלען נאָך אויסערדעם בעקומען אַלס פּרעמיע גרשם באַדער'ס „אייביגע אמת'ן", וואָס קאָסט אַליין צוויי דאָלאַר.

בעשטעלונגען צו אַדרעסירען:
GERSHOM BADER
4011 Sea Gate Ave., Brooklyn
N. Y. U. S. A.

זונטאָג, דעם 28/VII 1929 קומט פאָר אין אַנדזשעיעווער גמילות-חסדים קאַסע אַן אויסערגעוועהנליכע
אַלגעמיינע פערזאַמלונג
לויט די אויפפאָדערונג פון „דזשאַינט"
טאָג-אָרדנונג: ענדערן דעם סטאַטוט № 2 און צוגאָב וואַהלען פון דער פערוואַלטונג. די פערזאַמלונג קומט פאָר 5 אַ זייגער נאָכמיטאָג און 7 אָוו. ביי יעדע צאָהל מיטגלידער. בעמ.: וואָל רעכט האָבען נאָרמיטגלידער.

ס'איז איבריג צו קומען קיין לאָדז.
מיר ערלעדיגען אַלע ענינים אין די געריכטען און אין אַלע מלוכה'שע, קאָמונאַלע און פריוואַטע אינסטיטוציעס אין לאָדז, וואַרשאַ, אין גאַנץ פּוילען און אין אויסלאַנד.
אינטערווענציעס, פּערט-עטונגען, בעראַטונגען, אינפאָרמאַציעס, פערמיטלונג אין אַלערליי ענינים: וועקסעל-אינקאַסאָ, קלויזולעס, זאַבעזפּיעטשעניעס, אויסקונפטען און בעאַבאַכטונגען.
ביוראָ „אַרגוס", לאָדז, זאַוואַדזקאַ 36
מיר זוכען קאָרעספּאָנדענטען און מיטאַרבייטער :-:-: אין אַלע שטעט און שטעטלעך. :-:-:

היפּאָטעקען-געלד
צו ביליגע צינזען
אויף בערלינער הייזער
בעזאָרגט שנעל
Ch. Regenwetter
Berlin S. 14, Stallschreiber № 33
Telefon: Dönhoff 4337.

נאָר 9 זלאָטיס טעגליך
צוליב דער שווערער צייט ווענען די פרייזען ערמעסיגט
וויכטיג פאַר אורלויב-פאַהרער!
ווילט איהר אייער אורלויב גוט פערברענגען? כאַהרט אויף אָפּרוה נאָר אין בעוואוסטען
פּענסיאָנאַט
„WYGODA"
St. GŁOWNO, Polenice. Wila Misiaka obok Nowego Otwocka w lesie
גרויסע זוניגע צימערן, כשר'ע, היגיענישע קיך, שעהנע געגענד.
קאָנקורענץ-פרייזען—30% ביליגער ווי איבעראַל;
בעמערקונג: בעטגעוואַנד איז נויטיג מיטצוברענגען.
צו ווענדען זיך דירעקט צו פרוי אפּעל אין פּענסיאָנאַט „וויגאָדאַ"
אין לאָדז ערטיילט אויסקינפט: אַפּעל, זאַוואַדזקאַ 23, אין הויף, 2-טען איינגאַנג, לינקס, פּאַרטער. פון 2—4 און פון 6—8.
— פאַר יונגען ליכט אין קרעסעס —

א לאַנגיעהריגער געוועזענער געריכט-סעקרעטאַר
שרייבט אַלערליי ביטעס און קלאַגעס קלויזולעס און זאַבעזפּיעטשעניעס אין אַלע שטעט פון פּוילען
אַ גוטער ספּעציאַליסט אין מיליטער-ענינים
B. Mann, Piotrkowska 10

בעקאַנטמאַכונג.
דער פּריזיר-אַטעליער פּיעטריקאָווער 17
(אין הויף) דאַמען- און הערען-סאַלאָן ווערט איצט געפיהרט אונטער דער פאַכמענישער לייטונג פון געוו. מיטאַרבייטער פון ט. יאַקובאָוויטש, 6-טען שערפּיען 1 עדמונד פּיענקניעוסקי און געוו. מיטאַרבייט. פון קראַקויער זיעלאָנאַ 5 ראַמאַן קאַספּרזשאַק
הויך-קאָנקורענץ-פרייז! מיט אַכטונג
עדמונד פּיענקניעווסקי, ראַמאַן קאַספּרזשאַק

קנה חכמה קנה בינה
ואל תט מאמרי פי
אַז דו דאַרפסט ערלעדיגען סאַנדאַווע זאַכען וואָלסט דו גלייך קומען צו לויפען אין ביוראָ
17 פּיעטריקאָווער 17
52 זאַכאָדניאַ 52
אז תלך לבטח דרכך
ווייל אין ביוראָ ביי ה' מאַנעלאַ ווערט גע-וויסענהאַפט ערלעדיגט און געשריבען אַלע סאַנדאַווע זאַכען, ביטעס, קלאַוזולעס, זאַבעזפּיעטשעניעס אויף אַלע שטעט אין פּוילען, קאַרנע און ציוויל אַפּעלאַציעס, אַדוואָלאַניעס אונטערזיציעס, ספּעציאַליסט פון שותפות-זאַכען, איבערזעצונגען אין אַלע שפּראַכען
מיט אַכטונג
י. מאַנעלאַ פּיעטריקאָווער 17
דורכגאַנג זאַכאָדניאַ 52

עלטערן!
אין מיין לאַנג גאַזיסטירענדע חדר שולע ווערען אָנגענומען קינדער וואָס לערנען אין פאָלקשולע-שולען צו לערנען: חומש, רש"י, נ"ך משניות, גמרא, היסטאָריע, רעדען און שרייבען העברע-איש, אויך יודישע דיקה זעלבסט ציווגעני-שטעלען, ס'ווערען אויך אָנגענומען אָנפאַנגער פון 5 יאָהר אָן, ווי ס'ווערט אין פערלויף פון 5 חדשים אויסגעלערנט גרינדליך עברי, אַ שטרענג רעליגיעזע ערציהונג! צוגענגליכע פרייזען!
מנהל יחיאל דוד ראָזענפעלד
פלאַץ-וואָלנאַשטשי (נייע שטאָט) 6
קוועד אַפּיצינע רעכטס II שטאָק

איך קויף
און צאָהל די בעסטע פרייזען פאַר גאָלד, זילבער, ברילאַנטען, דימאַנטען און פערל ווי אויך לאָמבאַרד-קוויטעס. נייער מאַרק 10 מאַפּעלוס.
140

אַבאָנעמענטס-פרייז: [illegible]
אַנאָנסען-פרייז: [illegible]

Redaktor-wydawca E. Hamburski
Tłocznia: E. i M. Hamburskich w Łodzi, Piotrkowska 16.